

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1921.

Andra kammaren.

Nr 19.

Fredagen den 4 mars.

Kl. 3 e. m.

Förhandlingarna leddes vid detta sammanträde av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Justerades protokollen för den 25 och den 26 nästlidna februari.

§ 2.

Herr statsrådet *Dahlberg* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 104, med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 30 juni 1920 med vissa föreskrifter i fråga om val av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän;

nr 97, angående pension å allmänna indragningsstaten åt städer- skan och portvakten vid navigationsskolan i Stockholm Hilda Sofia Westergren, född Larsson;

nr 98, angående pension åt f. d. extra läraren vid navigations- skolan i Stockholm, f. d. kommandörkaptenen av andra graden i flot- tan J. E. Wilcke;

nr 99, angående provisorisk förhöjning av avgifterna i de för Öresundslotsningen fastställda lotstaxorna;

nr 94, angående omorganisation av tekniska elementarskolan i Norrköping till ett tekniskt gymnasium och en teknisk fackskola för väg- och vattenbyggnadskonst;

nr 95, angående beräkningen av arvoden åt skolläkare vid de all- männa läroverken;

nr 96, angående disposition av elevavgifterna vid tandläkarinsti- tutet; och

nr 100, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 24 § i förordningen den 30 juni 1916 om krigskonjunkturskatt.

Dessa propositioner blevo på begäran bordlagda.

Andra kammarens protokoll 1921. Nr 19.

§ 3.

Vid remiss av
propositionen
nr 101.

Föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 101, angående viss garanti åt de svenska sockerfabriksaktiebolagen; och yttrade därvid

Herr Månsson i Hagaström: Herr andre vice talman! Jag skall nu icke yttra mig i sak rörande ifrågavarande propositions innehåll, men jag skall begagna tillfället att avge en protest — och jag tror, att många av mina kammarkamrater härvidlag dela min uppfattning — mot det sätt, varpå under senare tiden propositioner utarbetas i Kungl. Maj:ts kansli.

Nyligen erhöles vi t. ex. en proposition, som angick glidtullarna. Man hade väl då kunnat vänta, att det i detta viktiga ärende skulle ha förebragts någon annan utredning än de rätt så apokryfiska formler och uträkningar, som där presterades från ett visst lantbrukssällskap i landet. Det förelåg inte ett spår av siffermaterial eller ens ett försök till bevisföring i propositionen, icke en upplysning om t. ex. hur höga maximi- och minimipriserna å spannmål äro i andra trakter i Europa, icke ett ord om hur priserna på världsmarknaden ställt sig på senare tid, icke en rad om, hur stor den med vete, råg och korn besädda arealen varit i de olika delarna av världen under de sista åren, icke ett spår av allt detta.

Nu föreligga här tvenne propositioner, nr 101 och nr 102. Här är förhållandet liknande. I nr 101, som av första kammaren hänvisats till jordbruksutskottet, finnes fortfarande icke en upplysning om hurudana förhållandena utvecklats på området efter världskrigets slut. Och dock är det ju så, som herrarna erinra sig, att vi tidigare gått med på en monopolhistoria i detta sammanhang endast därför, att vi funno situationen under världskriget vara sådan, att vi ansågo det tvunget samtycka till att ett privat bolag erhöles monopol på sockerförsäljningen i landet. Därom skall jag emellertid nu icke yttra mig, men vad jag skall yttra mig om, det är, att trots den genomgripande revolution, som ägt rum i sockerhandeln genom världskriget (före världskriget utgjorde nämligen betsockret $\frac{2}{3}$ av det socker, hela världssköörden frambragte, nu däremot äro förhållandena omkastade, i det att rörsockret nu omfattar lika stor andel, $\frac{2}{3}$, som förut betsockret) — trots detta, säger jag, framlägger man icke så mycket som en enda uppgift beträffande arealen för och skördarna av betsocker i utlandet. Lika fåfängt söker man en rad eller en siffra rörande sockerpriset under de sista år, då man haft monopol, och om hur det i detta avseende nu är ställt. Riksdagen kan väl icke anses vara någon slags betjänt, som man kastar någonting i ansiktet på och säger: »bär ut det, din lymmel!» Riksdagen är en samling av svenska folkets förtroendemän, som hava rätt begära upplysningar i frågor, vari de skola besluta. Det kan visserligen hända, att man under en s. k. »folklig» regering, då man skall kuscha ihop skilda grupper till ett regeringsblock, anser sig kunna negligera riksdagens rätt till upplysningar, men det bör väl

icke gå för sig, om man har att göra med en fackmannaregering. Av en sådan kräver man framför allt, att den lägger fram fakta och siffror rörande vad som försiggår uti i världen å områden, som ha samband med de ärenden, som avgöras i riksdagen. Jag säger än en gång, att riksdagen icke skall behandlas som en betjänt, som man befäller: »det här har du att göra, var så god och gör det och gör det genast och fort, ty det brådskar!» Riksdagen intager en helt annan ställning.

Vid remiss av
propositionen
nr 101.
(Forts.)

Det tycks vidare ha blivit en kutym inom regeringskansliet — det har förekommit icke bara vid detta tillfälle utan förut också — att man systematiskt dröjer i det längsta med ärendenas framläggande, för att man sedan skall kunna komma och överraska riksdagen och säga: »nu få ni vara snälla och skynda på, vi kunna inte vänta länge, klara det kvickt nu!» Man vill icke lämna riksdagen rådrum, inte medge den möjlighet att studera och undersöka ärendena, fastän man icke inom kansliet utarbetat propositionerna så, att man där kommit med tillräckliga upplysningar.

Mot ett sådant förfaringssätt, som alldeles står i strid med konstitutionens anda och mening, i strid mot den ställning, regeringen bör intaga mot riksdagen och riksdagen mot regeringen, skall jag be att få inlägga en gensäga.

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr vice talman! Jag har icke begärt ordet för att yttra mig i sak beträffande innehållet i den nu förevarande propositionen, men jag har lika litet som den föregående talaren kunnat underlåta att säga några ord dels om omständigheterna vid propositionens tillkomst och dels om något, som står i samband med dess behandling i riksdagen.

Jag vill ingalunda förmena att regeringen haft en biavsikt med att framlägga propositionen så sent — nej, långt därifrån! Men jag beklagar, att propositionen framlagts så sent, att den icke kan grunligt behandlas. Det har upplysts, att det är nödvändigt att beslut fattas i frågan före påsk, och därav följer, att frågan måste avgöras under loppet av nästkommande vecka.

Det är den ena sidan av saken. Den andra är, att detta ter sig särskilt betänkligt, då det gäller en proposition, som har synnerligen vittgående konsekvenser och måhända i vissa hänseenden är mycket svår att bedöma. Man sättes nu inför ett tvångsläge, som är synnerligen obehagligt. Jag måste som sagt verkligen uttala mitt beklagande över att vi kommit i denna belägenhet. Jag kan ju förstå, att regeringen, av de anledningar vi känna till, måhända icke varit beredd att förr lägga fram denna proposition, men jag måste i alla fall uttala, att det är i ett mycket otrevligt läge, vi råkat in.

Vidare måste jag också beklaga, att vissa uppgifter, som man kunnat vänta i propositionen, icke föreligga. Man hade ändå bort få ordentligt reda på, hur det monopol det här gäller ställer sig för folket ur konsumentsynpunkt; vi äro ju icke i samma läge nu som

Vid remiss av
propositionen
nr 101.
(Forts.)

i fjol. Man hade anledning tro, att siffror, sådana som den föregående ärade talaren pekade på, skulle finnas i propositionen, så att man åtminstone hade någon vägledning att bedöma hur frågan överhuvud skulle komma att te sig för vårt land i jämförelse med andra länder.

Detta var sålunda de synpunkter, som jag i det avseendet skulle vilja framföra. Jag vill även uttala en bestämd förhoppning därom, att icke blivande propositioner komma till på det sätt som här skett, några dagar bara innan beslut måste fattas i riksdagen.

Sedan några ord om behandlingen av frågan i riksdagen.

Första kammaren har redan i onsdags remitterat propositionen till jordbruksutskottet, och det har varit detta utskott, som under båda föregående åren behandlat förevarande sak. Det kunde då tyckas som om utskottet borde ha hand om densamma även i år och att det därför gentemot den kritik jag här framför kunde sägas, att den skulle kommit redan för ett par år sedan. Frågan har emellertid icke legat på samma sätt tidigare, som den gör i år. Förut har det faktiskt varit ett tvång att säkerställa vårt behov av socker, och då har man icke i samma bemärkelse, som nu är fallet, kunnat säga, att det här gäller en tullfråga. Nog är det i alla fall märkvärdigt, att bevillningsutskottet, som har att taga hänsyn till och pröva alla de motioner och förslag, som framkomma i avseende på tullarna, vare sig de röra rena tullförhöjningar eller andra förändringar i tulltaxan, icke skall komma att pröva den proposition, som nu föreligger och vilken faktiskt för den jordbrukarklass det här gäller är av mycket större värde än de eventuella tullförhöjningar, som kunna komma att påyrkas. I stället skall ärendet gå till jordbruksutskottet. Det utskott, som har att avgöra frågan om höjda spannmålstullar, om högre tullar på industriartiklar, om tullsatsernas storlek och alltså skyddets storlek för den ena eller andra näringen, skall sålunda icke behandla den del av skyddet, som icke har tull- utan monopolkaraktär — det är ju ett dylikt skydd man ger denna grupp av jordbrukare, och de få t. o. m. mera påtagliga fördelar på detta sätt än de flesta andra. Jag har icke kunnat underlåta att protestera mot ett sådant behandlingssätt av motionen.

Man kanske säger, att det logiskt riktiga å min sida vore, att jag framställt yrkande om att propositionen skulle remitteras till bevillningsutskottet. Då ett sådant yrkande emellertid skulle medföra en förhalning av frågans realbehandling, vågar jag icke framställa detsamma. Jag har dock icke kunnat låta saken passera utan att uttala min uppfattning därom, att det är ett oriktigt behandlingssätt, då man icke låter det utskott taga hand om saken, som kan se den i samband med andra skyddsåtgärder för industrien och jordbruket för näringslivet i dess helhet.

Vidare anfördes ej. Kammaren beslöt överlämna ifrågavarande proposition jämte de i anledning av densamma inom kammaren nu avgivna yttrandena till jordbruksutskottet.

Härefter föredrogos var efter annan övriga på bordet liggande propositioner; och remitterades därvid

till bevillningsutskottet propositionen, nr 102, angående införselmonopol jämte fastställande av högsta pris å socker;

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 89, angående försäljning av den till kyrkoherdeboställena i Ovansjö, Järbo och Högbo församlingar hörande lägenheten Stormuren i Ovansjö socken; och

nr 90, angående försäljning av mark från det åt klockaren i Sätters stads- och landsförsamlingar upplåtna boställe;

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 92, med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 28 juni 1918 med vissa bestämmelser mot oskäligen arrendestegring; och

nr 93, med förslag till lag angående upphävande av vissa delar av kyrkolagen; samt

till bankoutskottet propositionen, nr 103, angående årliga understöd å allmänna indragningsstaten åt förre fänggevaldignern August Lundgrens och vaktkonstapeln Alfred Eliasson Lunds efterlämnade änkor.

§ 4.

Vidare föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 4 B och 24 samt bevillningsutskottets betänkande nr 8.

§ 5.

Härpå föredrogos vart för sig bankoutskottets memorial:

nr 16, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande bankoutskottets utlåtande nr 8 i anledning av väckta motioner om ersättning till källarmästaren O. Jönsson för förlust å restaurangrörelsen i riksdagshuset; och

nr 17, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande punkt 1 av bankoutskottets utlåtande nr 14 angående vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna.

De i dessa memorial föreslagna voteringspropositionerna godkändes.

§ 6.

Föredrogos, men blevo ånyo bordlagda bankoutskottets utlåtanden nr 18, andra lagutskottets utlåtande nr 12, jordbruksutskottets utlåtanden nr 15—20 samt andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 1.

§ 7.

Herr andre vice talmannen gav nu ordet till

Herr Pettersson i Bjälbo, som yttrade: Herr andre vice talman! Jag skall be att få föreslå, att vid morgondagens plenum måtte bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan efter konstitutionsutskottets memorial nr 4, med uppgift å vilande förslag till ändringar i grundlagen, punkten 16, uppföras första lagutskottets utlåtande nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om upphävande av patronatsrätt m. m., därefter första lagutskottets utlåtande nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om avskrivning av patronatsrätt åtföljande kronotonde samt därefter ärendena i den ordning de förekomma på dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 8.

Interpellation.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Herr Johanson i Stockholm, som anförde: I vårt land råder för närvarande till följd av den ekonomiska krisen en omfattande arbetslöshet. Man uppskattar de arbetslösas antal till 50 å 60 tusen. Arbetslöshetsförsäkringsfrågans ordnande har som en naturlig följd därav förts fram i förgrunden, och detta problem sysselsätter för närvarande alldeles särskilt vårt lands organiserade arbetare. Sålunda har landsorganisationens representantskap vid sitt sammanträde i Stockholm den 22—24 januari d. å., varvid läget på arbetsmarknaden och den rådande arbetslösheten behandlades, rörande arbetslöshetsförsäkringsfrågans ordnande uttalat följande:

»Representantskapet uttalar sin protest mot den oerhörda långsamhet, varmed arbetslöshetsförsäkringsfrågan behandlats. Ännu föreligger ingen utredning färdig, än mindre något utarbetat förslag till lag i ärendet. Denna fråga är dock av så vital betydelse för arbetarna och samhället, att den snarast måste föras fram till lösning.»

Denna representantskapets protest torde icke kunna anses obefogad. Ty här ifrågavarande mycket viktiga och betydelsefulla socialgästningsfråga har verkligen behandlats med en anmärkningsvärd långsamhet. Och vår efterblivenhet på detta område framträder bjärt vid en jämförelse med vad som i detta hänseende gjorts i andra länder, särskilt våra grannländer, Danmark och Norge. Jag skall tillåta mig att i korthet rekapitulera frågans behandling hos oss under de senaste femton åren.

Vid den allmänna fattigvårdskongress, som var samlad i Stockholm hösten 1906, och vilken bestod av deltagare från hela landet till ett antal av över niohundra, varav icke mindre än fyrahundra-

trettiosex kommunalombud, behandlades frågan om arbetslöshetsförsäkring, och hemställde kongressen, efter enhälligt beslut, i skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning av de åtgärder, som borde vidtagas från det allmänna för främjande av arbetslöshetsförsäkring. I anledning av denna skrivelse uppdrog Kungl. Maj:t åt riksförsäkringsanstalten att utarbeta en redogörelse för frågans dåvarande läge i in- och utlandet. I riksdagen har frågan sedermera även varit föremål för behandling. Så väcktes 1908 i andra kammaren av Wavrinisky motion om utredning angående arbetslösheten samt rörande försäkring mot dennas ekonomiska påföljder. Förslaget tillstyrktes av vederbörande utskott men blev av kammaren, dock med ringa majoritet, avslaget. Vid påföljande års riksdag upprepades motionen och blev då av andra kammaren bifallen. Den 17 november 1911 beslöt regeringen i konselj på hemställan av dåvarande civilministern Schotte att låta företaga en utredning rörande arbetslöshetsförsäkringens utveckling och läge i utlandet och Sverige. Och erhöll dåvarande aktuarien i kommerskollegium, Otto Järte, bemyndigande att inom departementet biträda såväl vid berörda utredning som vid utarbetande av de förslag i ärendet, vartill utredningen kunde giva anledning. På hösten 1913 meddelade dåvarande civilministern på förfrågan av tidningen Social-Demokraten, att utredningen fortskridit så långt, att resultatet av densamma torde kunna meddelas i början av december månad samma år, samt att regeringen hade för avsikt att redan nästa riksdag framlägga åtminstone vissa delar av det utlovade förslaget till arbetslöshetsförsäkring. Vid föredragning i statsrådet den 14 januari 1914 anmälde dåvarande civilministern, att han hyste förhoppning om att under riksdagens lopp bliva i tillfälle att framlägga förslag om åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. I enlighet med hans hemställan föreslog också Kungl. Maj:t i den samma dag avlätna statsverkspropositionen riksdagen att för ändamålet beräkna ett anslag på extra stat för år 1915 av 300,000 kronor.

Riksdagen blev emellertid upplöst, innan propositionen hann avlätas, och en annan regering tillkom. Man tror sig emellertid veta, att den störtade liberala regeringen hade för avsikt att bygga sitt förslag efter det s. k. Gentsystemet, ehuru arbetsgivareorganisationerna vid denna tid ansågo sig böra bekämpa en sådan lösning, enär de befarade, att den skulle bidra till att driva in arbetarna i de fackliga organisationerna. En farhåga, som numera, sedan fackföreningsrörelsen nått sådan utveckling, att endast ett ringa antal hantverks- och industriarbetare stå utanför sina fackföreningar, väl icke utgör något hinder för en lösning av frågan efter de grunder, som den förenämnda liberala regeringen ansett riktiga.

I början av år 1916 inträder emellertid ett nytt skede i denna frågas historia. Kungl. Maj:t uppdrog då åt en kommitté, socialförsäkringskommittén, att verkställa utredning huruvida och i vad mån åtgärder från det allmänna må kunna vidtagas för främjande av arbetares försäkring för de ekonomiska följderna av oförvårdad arbetslöshet samt att inkomma med de förslag, som kunna av den verkställda utredningen föranledas.

*Interpellation.**(Forts.)*

Interpellation.

(Forts.)

Då nu fem år förflutit sedan sistnämnda kommitté erhöll detta uppdrag, skulle man väl kunna förvänta, att ett resultat snart föreligger. Och då stora befolkningslager med otålighet vänta på frågans lösning, anhåller jag, att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa följande frågor:

1. Har utredningsarbetet rörande arbetslöshetsförsäkringsfrågans ordnande fortskridit så långt, att en proposition i ärendet är att förvänta vid innevarande riksdag?

2. Om så icke är fallet, vilka åtgärder ämnar herr statsrådet vidtaga till påskyndande av utredningens slutförande?

Ifrågavarande framställning bifölls av kammaren.

§ 9.

Anmäldes och godkändes

dels statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 70, till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för kapitalökning å statens under kommunikationsdepartementet hörande utlåningsfonder;

dels ock bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 69, till styrelsen för riksdagsbiblioteket, angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	Kaijser	under 6 dagar fr. o. m. den 7 mars,	
»	<i>Janson</i> i Kungsör	» 2 »	» 5 »
»	<i>Andersson</i> i Milsmaden	» 12 »	» 5 »
»	<i>af Ekenstam</i>	» 5 »	» 7 »
»	<i>Lundström</i>	» 9 »	» 7 »
»	<i>Larsson</i> i Kroken	» 5 »	» 5 »
»	<i>Olsson</i> i Golvvasta	» 2 »	» 7 » och
»	<i>Godén</i>	» 4 »	» 7 »

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.36 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 5 mars.

Kl. 11 f. m.

Förhandlingarna leddes vid detta sammanträde av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1921 den 5 mars sammanträdde kamrarnas valmän för utseende av kommitterade för tryckfrihetens vård; och befunnos efter valförrättningens slut hava blivit till kommitterade utsedda:

f. d. riksantikvarien Gustaf Oscar Augustin Montelius	med 23 röster,
f. d. lektorn Teofron Adolf Sæve	» 23 »
f. d. bibliotekarien, svenska Akademiens ständige sekreterare Erik Axel Karlfeldt	» 23 »
f. d. justitierådet Ernst Trygger	» 23 »
revisionssekreteraren Karl Johan Daniel Schlyter . .	» 23 »
professorn Nils Erik Alexanderson	» 20 »

Viktor Larsson.

Th. Borell.

David Norman.

And. Pers.

Jämte det protokollet lades till handlingarna, beslöt kammaren, att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av kammarens protokoll underrättas om valet samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna avgiva förslag till dels förordnanden för de valda, dels ock paragraf rörande valet i riksdagsbeslutet.

§ 2.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till konstitutionsutskottet propositionen, nr 104, med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 30 juni 1920 med vissa föreskrifter i fråga om val av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän;

till bankoutskottet propositionerna:

nr 97, angående pension å allmänna indragningsstaten åt städerskan och portvakten vid navigationsskolan i Stockholm Hilda Sofia Westergren, född Larsson; och

nr 98, angående pension åt f. d. extra läraren vid navigations-skolan i Stockholm, f. d. kommendörkaptenen av andra graden i flottan J. E. Wilcke;

till statsutskottet propositionerna:

nr 99, angående provisorisk förhöjning av avgifterna i de för Öresundslotsningen fastställda lotstaxorna;

nr 94, angående omorganisation av tekniska elementarskolan i Norrköping till ett tekniskt gymnasium och en teknisk fackskola för väg- och vattenbyggnadskonst;

nr 95, angående beräkningen av arvoden åt skolläkare vid de allmänna läroverken; och

nr 96, angående disposition av elevavgifterna vid tandläkarinstitutet; samt

till bevillningsutskottet propositionen, nr 100, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 24 § i förordningen den 30 juni 1916 om krigskonjunkturskatt.

§ 3.

*Ang. val av
borgmästare i
vissa städer
m. m.*

Till avgörande förelåg nu första lagutskottets utlåtande, nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om val av borgmästare i stad med magistrat samt av rådmän och magistratssekreterare i Stockholm.

Genom en den 31 december 1920 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition nr 25, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av i statsrådet fört protokoll, föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag om val av borgmästare i stad med magistrat samt av rådmän och magistratssekreterare i Stockholm.

Ifrågavarande lagförslag var i nedan intagna delar av följande lydelse:

5 §.

Valsedel må ej förses med partibeteckning. Valsedel skall innehålla namn å en, två eller tre till erhållandet av tjänsten behöriga personer. Namnen skola å valsedeln uppföras i följd, det ena under det andra. Upptager valsedel namn å någon, som är obehörig, eller framgår i avseende å något där förekommande namn ej fullt otvetydigt, vem därmed åsyftas, anses sådant namn såsom obefintligt. Äro å valsedel upptagna namn å flera behöriga personer än tre, anses de sista övertaliga namnen såsom obefintliga.

Vid val av rådmän eller magistratssekreterare i Stockholm må valsedel icke upptaga namn å någon, som icke sökt befattningen. Förekommer å valsedel sådant namn, anses det såsom obefintligt.

7 §.

För besättande av vart och ett av de tre förslagsrummen skall särskild sammanräkning av valsedlarna ske.

Vid första sammanräkningen gäller varje valsedel såsom hel röst för det första, såsom halv röst för det andra och såsom tredjedels röst för det tredje å densamma upptagna namnet. Det namn, som fått högsta rösttalet, erhåller första förslagsrummet.

Vid andra sammanräkningen gäller valsedel, vilken icke upptager det namn, som erhållit första förslagsrummet, på det sätt som för första sammanräkningen stadgats. Valsedel, vilken innehåller det namn, som uppförts i första förslagsrummet, gäller såsom halv röst för det första och såsom tredjedels röst för det andra av de återstående namnen. Det namn, som vid sammanräkningen fått högsta rösttalet, erhåller andra förslagsrummet.

Vid tredje sammanräkningen gäller valsedel, som icke upptager något av de redan på förslaget uppförda namnen, på det sätt som för första sammanräkningen stadgats. Valsedel, som upptager ett av dessa namn, gäller såsom halv röst för det första och såsom tredjedels röst för det andra av de återstående namnen. Valsedel, som upptager båda de uppförda namnen, gäller såsom tredjedels röst för det återstående namnet. Det namn, som vid tredje sammanräkningen fått högsta rösttalet, erhåller det tredje förslagsrummet.

Mellan lika rösttal skiljes genom lottning.

Därest vid val av borgmästare vid sammanräkningen av rösterna befinnes att någon, som ej är sökande till befattningen, skulle jämligt ovan upptagna bestämmelser ifrågakomma till ett av förslagsrummen, har magistraten att inhämta uppgift av honom, huruvida han är villig att emottaga kallelsen. Förklarar han sig ej vara villig att emottaga densamma, eller avgiver han icke svar å magistratens förfrågan inom fjorton dagar efter det meddelandet blivit honom i rekommenderat brev tillsänt, betraktas hans namn såsom obefintligt, och företages med iakttagande härav i nödig utsträckning ny sammanräkning av de avgivna rösterna.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Jacob T. Larsson* och *Hansson* i Stockholm, som yrkat, att andra stycket av 5 § i den föreslagna lagen måtte utgå.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, anförde:

Herr *Hansson* i Stockholm: Herr talman, mina herrar! Den reservation, som jag låtit anteckna vid detta utlåtande, gäller formellt en detalj, nämligen en ändring av 5 §. Detta innebär emellertid icke, att jag för övrigt skulle finna det föreliggande förslaget förträffligt. Förslaget representerar enligt mitt sätt att se en dålig kompromiss mellan tvenne former för tillsättandet av ämbetsmän, val och utnämning. Man har här velat ge medborgarna tillfälle att upprätta förslag, men velat förbehålla åt Kungl. Maj:t att göra utnämningen. Det kunde om den kompromissen vara åtskilligt att säga, men jag skall icke göra det, då det med skäl kunde invändas, att en sådan diskussion icke hör hemma vid behandlingen av detta lagförslag utan borde hava kommit, när förändringen i § 31 regeringsformen beslöts, en ändring, som nu ligger vilande till riksdagens antagande. Det lagförslag, som här föreslås, är endast en följdlag till denna ändring i regeringsformen.

Ang. val av
borgmästare i
vissa städer
m. m.

(Forts.)

Ang. val av
borgmästare i
vissa städer
m. m.
(Forts.)

Ser man på det sätt, varpå man söker realisera regeringsformens bestämmelser, skall man finna, att också mycket vägande invändningar kunna göras mot det nu föreliggande förslaget till lag. Inom lagutskottet har man alldeles särskilt ägnat uppmärksamhet åt 7 §, där bestämmelser finnas intagna, huru det skall tillgå vid röstsammanräkningen. Under remissen av lagförslaget har från flera magistrater gjorts anmärkning mot avfattningen av denna paragraf, och det har framhållits, att det proportionella system, som här föreslås att tillämpas, är av sådan art, att en handlingskraftig minoritet mycket väl kan dekapitera en kandidat, som har det stora flertalet av valmännen bakom sig. Magistraten i Halmstad har framhållit, att man t. o. m. skulle kunna tänka sig en sådan ställning vid valet, att en kandidat med högsta röstetalet helt enkelt blir utslagen från förslagsrum.

Inom utskottet har man haft under överbäggande, huruvida paragrafen skulle kunna omarbetas. Slutresultatet blev emellertid, att utskottsmajoriteten bestämde sig för att förorda paragrafen med den avfattning, som i förslaget givits densamma — närmast väl ur den synpunkten, att de invändningar, som gjorts, visserligen kunna vara berättigade men äga ett överbäggande teoretiskt intresse; det ansågs att man i praktiken icke så ofta skulle råka ut för sådana förhållanden. Emellertid förefaller det mig, att redan den omständigheten, att så vägande invändningar teoretiskt kunna göras mot ett förslaget valsystem, gör, att man måste ställa sig ganska betänklig mot att nu fastslå det i lag.

För min del har jag i diskussionen inom utskottet velat förorda, att man i detta fall skulle använda samma proportionella system som vid andra val. Ett sådant förslag möttes emellertid från vissa håll nästan med en fullständig förskräckelse. Man skulle ju kunna få över dessa val en politisk karaktär, och för att förebygga något så förskräckligt har man i 5 § t. o. m. skrivit in den bestämmelsen: »Valsedel må ej förses med partibeteckning». Nu behöver emellertid åsättande av partibeteckningen icke innebära, att det är en politisk partibeteckning. Det är alldeles uppenbart, att den omständigheten, att man dock ifrågasätter en proportionell metod vid uppgörandet av förslagslistan, också gör att man måste förutsätta, att vid valet olika grupper operera. Dessa grupper kunna tänkas hava sina särskilda partibeteckningar, men de behöva icke gå efter politiska linjer — vilket dock är troligast — utan kunna mycket väl vara bestämda av andra skäl. Men om man även här införde partibeteckningar, skulle man vinna större reda och bättre system i uträknanget av rösterna än med det nu föreslagna systemet.

Det har här också gjorts andra invändningar mot den ordning, som är föreslagen. Bland annat har det påpekats, att i 5 § efter den sats, jag nyss citerat, står: »Valsedel skall innehålla namn å en, två eller tre till erhållande av tjänsten behöriga personer.» Det har med skäl, synes det mig, anförts, att denna anvisning till valmännen, att man kan rösta endast på en eller två, fastän förslaget skall upptaga tre namn, skulle kunna vålla en del besvärligheter.

Det har anmärkts i Kungl. Maj:ts proposition, att man under den gamla ordningen försökte tvinga Kungl. Maj:t att utnämna en viss person genom att på förslagsrum jämte denne upptaga sådana, som icke önskade komma i fråga. Kungl. Maj:t vill nu genom denna nya lag förhindra, så långt det är möjligt, att sådant skall ifrågakomma, men detta, att valmännen kunna rösta på endast en eller två, innebär just en inbjudan till att införa det systemet i ännu större utsträckning. Det förvånar mig, att, lagutskottets majoritet kunnat ge en direkt fingervisning åt en tänkt majoritet att förfara på det viset. Jag hade för min del yrkat, att denna hänvisning i lagutskottets motivering skulle strykas ut, och jag tror, att det vore synnerligen olyckligt, om man införde en ordning, där varje intressegrupp vid ett val koncentrerade sig på en person. Det kan leda till, att man från majoritetens sida får fram ett namn, bakom vilket står en stor del av stadens innevånare, men därjämte, om en sådan metod tillämpas, får upp på förslagsrummet personer, bakom vilka stå mycket, mycket små minoriteter.

Det kan, som sagt, på detta sätt göras mycket vägande invändningar mot lagförslaget, och när man ändå icke ansett sig böra reservera sig i större utsträckning, har det varit i känslan av, att då icke fanns annan utväg än att avslå hela lagförslaget och därmed också uppskjuta den slutliga behandlingen av § 31 regeringsformen. Den utvägen har jag i detta fall icke velat anlita, utan i stället ha jag och herr Jacob Larsson i första kammaren inskränkt oss till att yrka en ändring i 5 §.

Ändamålet med detta lagförslag angives vara att få till stånd enhetliga bestämmelser för samtliga städer. Det syftet är mycket lofvärt, och man beklagar endast, att det icke behövs mer än en kritik från magistraten i Stockholm för att chefen för justitiedepartementet genast skulle vara benägen att göra avsteg från principen. Euligt lagförslaget, redan i den avfattning, vari det remitterades till magistraterna, skulle vid valet kunna ifrågakomma icke blott sådan behörig, som sökt den befattning, det gäller, utan också sådan behörig, som valmännen förövrigt vilja rösta på. För att emellertid ha trygghet för att de, som sålunda uppförts på förslagsrum, också vid det slutliga valet skola stå till förfogande, är det föreskrivet, att magistraten skall inhämta uppgift inom 14 dagar efter röstsammanräkningen, huruvida de sålunda uppförda äro villiga att åtaga sig. Det hade ifrågasatts, att man skulle välja endast bland dem, som sökt befattningen, men chefen för justitiedepartementet gör den invändningen, att man icke på det sättet vill inskränka valmännens rätt, då det kan tänkas, att en person, lämpad för t. ex. en borgmästarebefattning, icke önskar söka, men, därest han blir vald, gärna åtager sig förtroendet. Det anges t. o. m. att fall förekommit, då på det viset en person fått en borgmästarebefattning. Nu har emellertid magistraten i Stockholm häremot gjort invändning, och detta har lett till, att man i fråga om val av rådmän och magistratssekreterare i Stockholm gjort den avvikelser, att vid

Ang. val av
borgmästare i
vissa städer
m. m.
(Forts.)

Ang. val av
borgmästare i
vissa städer
m. m.
(Forts.)

dessa val endast få ifrågakomma personer, som sökt befattningen. Denna förändring är mycket svagt motiverad. Chefen för justitieministeriet yttrar på sid. 11 i propositionen: »I ett flertal utlåtanden, bland dem det av Stockholms magistrat, har nu hemställts, att på förslag till nu ifrågavarande tjänster icke skulle få uppsättas annan än den, som i stadgad ordning sökt befattningen. Då det emellertid lärer kunna anföras flera exempel på att personer, som varit synnerligen lämpliga såsom borgmästare, icke velat anmäla sig såsom sökande men sedermera, då röstningen medfört att de kunnat uppföras på förslag, ställt sig till förfogande och även blivit utnämnda till befattningen, samt förefintligheten av rätten att rösta å personer utom sökandenas krets alltså i vissa fall varit till fördel, finner jag valrätten icke böra begränsas till sökande av borgmästarebefattning. Däremot anser jag mig beträffande rådmän och magistratssekreterare i Stockholm, med anledning av vad Stockholms magistrats utlåtande innehåller, kunna förorda, att valrätten begränsas till de sökande.»

Justitieministern har således i detta fall icke någon egen mening utan åberopar endast vad som anförts av magistraten i Stockholm. Vad denna anført är, att man redan har en sådan inskränkande bestämmelse, och att Kungl. Maj:ts förslag i dess ursprungliga skick alltså skulle betyda en utvidgning av valfriheten. Dessutom säger magistraten bland annat: »Tillfällen att utnyttja de möjligheter till kupper och överrumplingar vid valet, som lagförslagens bestämmelser på denna punkt innebär, återkomma därför vida oftare i Stockholm än annorstädes. Kommer så härtill att dylika kupper alltid låta sig arrangeras vida lättare i en stad av Stockholms omfång än i en mindre stad, så måste väl erkännas, att frågan om valrättens omfattning för Stockholms del har en vida större betydelse än för städerna i allmänhet.»

Detta, som skulle vara den vägande synpunkten, tror jag för min del är fullkomligt oriktigt. Jag är nämligen övertygad om, att det i de mindre städerna finns betydligt större möjlighet att vid ett val åstadkomma kupper än i de största städerna. Ju större valmanskår, man opererar med, desto svårare bliva kupper att utföra.

Det förefaller mig sålunda, som om här icke anförts något verkligt skäl för ett sådant undantag för Stockholms vidkommande. Jag antar, att det verkliga skälet är det icke utsagda, nämligen att man inom magistraten i Stockholm liksom hittills önskar självrekrytering, att man icke önskar släppa inom sin krets några mindre behagliga, att man önskar att, då tomrum uppstår, själv få bestämma, hur detta skall fyllas, och att man överhuvudtaget vill så långt som möjligt avskilja sig från inflytande från opinionen bland medborgarna. Ett sådant system kan jag ur mina synpunkter icke finna tillfredsställande, och jag har därför föreslagit, att för Stockholm samma bestämmelser må gälla som för de övriga städerna i landet.

Ett yrkande om bifall till min reservation måste följas av ett

yrkande om en liten ändring även i 7 §. Där står nu i början av sista stycket: »Därest vid val av borgmästare vid sammanräkningen» etc. Om andra stycket i 5 § strykes, måste orden »vid val av borgmästare» uteslutas ur 7 §. En sådan uteslutning innebär intet annat än en återgång till Kungl. Maj:ts förslag i den form, som detta förslag hade, innan det remitterades till magistraterna. Likaledes innebär mitt yrkande beträffande 5 § intet annat än en återgång till Kungl. Maj:ts förslag i dess ursprungliga form. Jag tillåter mig sålunda, herr vice talman, att yrka bifall till utskottets hemställan med den ändring i lagförslaget, att dels andra stycket i 5 § strykes och dels i sista stycket av 7 § orden »vid val av borgmästare» uteslutas.

*Ang. val av
borgmästare i
vissa städer
m. m.
(Forts.)*

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Ekeberg: Herr vice talman! Jag har begärt ordet för att i korthet angiva de skäl, som föranlett det särskilda stadgandet i 5 §, andra stycket, angående val av rådman eller magistratssekreterare i Stockholm. emot vilket den ärade talaren har vänt sig. Jag har så mycket större anledning att här något utveckla dessa skäl, som han uttalade den meningen, att det ifrågavarande stadgandet i propositionen vorc synnerligen svagt motiverat.

Jag vill till en början slå fast, att det här icke är fråga om att införa en ny regel utan allenast om att med avseende å val av rådmän och magistratssekreterare bibehålla en regel, som redan nu gäller i Stockholm såväl beträffande val av dessa som även beträffande val av borgmästare. Man frågar sig då kanske: Vadan denna skillnad? Varför skall man vid val av borgmästare kunna rösta fritt, men vid val av rådman och magistratssekreterare rösta endast på sökande? Det för mig avgörande skälet härvidlag har varit den ytterst ringa frekvensen vid deltagandet i rådmansval här i Stockholm. Jag har gått igenom statistiken i detta avseende för omkring 20 år tillbaka, och det har då visat sig, att deltagandet vid dessa val i regel inskränkt sig till några tiondels eller rent av några hundradels procent av samtliga röstberättigade. Vid de fem rådmansval, som förrättades under åren 1918, 1919 och 1920, växlade hela antalet väljare mellan 88 och 29 eller, i procent uttryckt, mellan 0,08 procent och 0,027 procent av de röstberättigade.

Det är utan vidare uppenbart, hur lätt ett sådant val kan snedvridas genom obehöriga manipulationer. Det behövs icke mer, än att några tiotal personer, som äro personliga vänner till en formellt kompetent, men dock icke vidare lämplig aspirant, slå sig ihop, för att de skola kunna utestänga personer, som ur alla synpunkter äro vida att föredraga. Risken härför vidgas tydligen i och med valmanskårens utökning. Jag kan nämna, att enligt siffror, som jag fått, innebär den utökning, som nu förestår, för Stockholms vidkommande en ökning från omkring 105,000 till omkring 265,000 väljare, vilka siffror man således kan jämföra med de blygsamma siffrorna av 88 och 29 deltagare i valen.

Regeln att blott sökande skola kunna väljas har jag uppställt

Ang. val av
borgmästare i
vissa städer
m. m.
(Forts.)

som en kontroll från allmänna opinionens sida vid valen. Jag har tänkt mig, att om man vill framföra en särskild kandidat, är det bäst, att detta blir bekant. Därigenom manas valmanskåren att i större utsträckning deltaga i valet, och därigenom får man också ett mera korrekt valutslag.

Beträffande borgmästareval förhåller det sig väsentligen anorlunda, och det är anledningen till, att jag icke har velat föreslå samma regel även beträffande dessa. Vid det sista borgmästarevalet i Stockholm till exempel deltog icke mindre än $33\frac{1}{2}$ procent av de röstberättigade, vilket utgör ungefär samma siffra som på den tiden var den vanliga beträffande val av riksdagsmän. Då anslutningen är så stor, är det tydligen alldeles hopplöst att söka föra fram en kandidat i skymundan. De, som vilja lancera en icke-sökande vid ett sådant val, måste föra fram honom i offentlighetens ljus. Därmed är också stridsläget klart, och den, som vill bekämpa denna kandidat, får en erinran och anmaning därom.

Härtill kommer emellertid ytterligare en synpunkt, som den ärade talaren något berört, nämligen att det vid borgmästareval mycket ofta förekommer, att en person, som aspirerar på befattningen, av fullt respektabla grunder drar sig för att uppträda som sökande. Det kan t. ex. vara en borgmästare i en stad, som gärna skulle mottaga ett val till borgmästare i en annan stad, men som icke vill söka, emedan han då skulle kunna komma i ett obehagligt läge, för den händelse han fölle igenom. Exemplet kan mångfaldigas. Det kan vara en ämbetsman i hög ställning, som vill återgå till sin fädernestad som borgmästare; han vill icke söka, men väl mottaga ett val. Skulle man nu också i detta fall begränsa valrätten till kretsen av de sökande, bleve sålunda i många fall följden, att den kanske bäst kvalificerade av formella grunder finge lämnas ur räkningen. Vid rådmansval förhåller det sig faktiskt icke på samma sätt. Jag tror knappast, att man från Stockholm kan uppvisa ett enda fall, då den redan nu gällande regeln, att man endast kan rösta på sökande, har hållit någon tillbaka.

Min mening är sålunda i korthet den, att ett demokratiskt val-sätt och full publicitet höra tillsammans. Vid borgmästareval följer denna publicitet av sig själv, därför att valet är en angelägenhet av den art, som påkallar allmänt intresse. Däremot har jag för min del trott, att det vid rådmansval kunde vara en lämplig form för publicitet, att man på förhand kunde se, vilka som sökt befattningen och mellan vilka striden sålunda stode, och därav bedöma, huruvida de sökande vore så pass jämspelta, att man kunde ställa sig mera likgiltig till valet och sålunda underlåta att rösta, eller huruvida man skulle möta upp.

Den ärade talaren berörde också frågan om valsättet och underkastade sjunde paragrafen en kritik. Men då han på den punkten icke hade något yrkande, skall jag icke uppehålla kammaren länge med denna sak. Jag vill endast framhålla, att valsättet icke är oprövat. Det har gällt här i Stockholm sedan 1910. Redan vid förra årets riksdag var ifrågavarande förslag föremål för konsti-

tutionsutskottets uppmärksamhet i samband med det nu vilande grundlagsförslaget, och någon invändning gjordes därvidlag icke. Lagutskottet är ju också nu, åtminstone formellt, enhälligt på denna punkt, fastän, som vi se av utskottets utlåtande, olika meningar dock gjort sig gällande inom utskottet.

Ang. val av
borgmästare i
vissa städer
m. m.
(Forts.)

Jag vill slutligen också framhålla, att hela denna fråga om formen för utseende av domare i städerna kommer att inom en ganska snar framtid bliva föremål för prövning, nämligen då processkommisionens förslag till ny rättegångsordning kommer upp på allvar.

Herr W a r d: Herr vice talman! Var och en, som intresserar sig för det proportionella valsättet och dess möjligheter, har naturligtvis med stort intresse tagit del av den kungliga propositionen och lagutskottets utlåtande i detta ämne. Man söker därvid huvudsakligen efter de nya uppslag, som möjligen kunna medföra ett rättvisare valresultat än enligt hittills gällande bestämmelser för den proportionella valmetoden.

Men då man närmare studerar propositionen och utskottets utlåtande, kan man enligt min mening icke underlåta att göra den reflexionen, att de önskemål, man hyser beträffande en förbättrad proportionell valmetod, icke bliva rätt tillgodosedda genom ett bifall till det förslag, som här föreligger. Utskottet har ju mycket noga uppmärksammat den saken och har ju också i sitt utlåtande mera i allmänhet framställt vissa erinringar mot det förslag, som nu föreligger. Det har emellertid icke vidtagit någon ändring i den paragraf, som utgör det centrala i hela lagförslaget, nämligen sjunde paragrafen. Utskottet har tydligen vid formulerandet av sina erinringar i ämnet utgått ifrån de påminnelser, som magistraten i Halmstad gjort beträffande de verkningar, som denna sjunde paragraf kan komma att medföra i praktiken. Magistraten i Halmstad har som bekant påpekat, att en majoritetskandidat, det starkaste partiets kandidat, vid ett borgmästareval kan komma att på det förslag, som skall gå till Kungl. Maj:t, intaga en mycket ofördelaktig placering. Det kan till och med hända, att han kan komma att bliva placerad på sista platsen däri, och i ännu svårare fall kan hans namn helt och hållet bortelimineras ifrån det förslag, efter vilket Kungl. Maj:t har att verkställa utnämningen. Risken av en dylik valordning torde ligga i öppen dag. Och man blir icke av den motivering, utskottet anför, riktigt övertygad om, att denna risk icke i verkligheten är så stor, som man teoretiskt kan påvisa. Det är alldeles tydligt, att en valordning, som tillstodder, att en minoritet, avsiktligt eller oavsiktligt, kan förflytta det starkaste partiets kandidat ned på sista platsen, icke är tillfredsställande.

Men om man fullföljer en beräkning i enlighet med den tanke, som ligger till grund för magistratens i Halmstad utlåtande, och gör en beräkning på grundvalen av den reduktionsprincip, som föreslås i sjunde paragrafen, kan man komma fram till resultat, som äro ännu mera missvisande och ofördelaktiga ur proportionalismens synpunkt. Man kan nämligen beräkna, att det icke endast blir det rela-

Ang. val av
borgmästare i
vissa städer
m. m.
(Forts.)

tiwt starkaste partiet, som på detta sätt kan förlora sin kandidat inom det förslag, som skall ligga till grund för Kungl. Maj:ts beslut, utan det kan också inträffa, att den grupp, som har en *absolut* majoritet inom valmanskåren, kan på detta sätt få sin huvudkandidats namn borteliminerat ifrån förslaget. Under sådana förhållanden är det givetvis, efter vad jag kan förstå, omöjligt för Kungl. Maj:t att vid utnämningen vidtaga någon rättelse, ty Kungl. Maj:t kan självfallet icke vid en utnämning i detta fall gå utanför den ram, som valmännen genom sitt val angivit. Det är givetvis svårt att här med siffror påvisa, huru denna eventualitet är möjlig, men jag skall i alla fall taga mig friheten nämna ett exempel, vilket givetvis är en konstruktion. Men när denna är matematiskt och teoretiskt möjlig, kan den självfallet också vara praktiskt möjlig.

Låt oss föreställa oss, att det vid ett borgmästareval uppträder en grupp, som samlar 570 röster. Denna grupp går vid valet fram med 3 kandidater, vilka vi kunna beteckna med A, B och C. Så uppträder en annan grupp, som samlar 330 röster och vid valet går fram främst med kandidaten B, vilken står som nummer 2 på första gruppens lista, med C som andra kandidat och dessutom på tredje plats uppför en ny kandidat, vilken vi kunna kalla för D. Så hava vi en tredje grupp, som disponerar 100 röster. Den uppför D på första plats, E på andra plats och en herr F på sista plats. Vad blir då resultatet av sammanräkningen efter de principer, som äro föreslagna i sjunde paragrafen. Jo, resultatet blir det, att B erhåller första förslagsrummet, C andra och D tredje förslagsrummet. A, som var huvudkandidat för majoriteten inom valmanskåren och som sådan samlade 570 röster, kommer icke ens med på det förslag, som skall gå till Kungl. Maj:t. Jag tycker, att detta är en konsekvens av den art, att man måste ställa sig synnerligen betänksam beträffande det förslag, som här föreligger.

Nu kan visserligen sägas, att detta förslag endast innebär ett provisorium, som skall gälla, tills den bebådade processrevisionen föreligger. Men detta skäl tycker jag man kan använda, då det gäller att försvara en mindre god bestämmelse i en redan gällande lag, men jag tycker icke, att motiveringen kan anföras som stöd för en ny förordning, som nu skall träda i kraft.

Jag finner, att dessa skäl kunna motivera en återremiss till lagtskottet för att taga dessa synpunkter under övervägande, och jag vill därför, herr talman, framställa yrkande om återremiss.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! Den siste ärade talaren har framställt vissa erinringar emot det proportionella vals-system, som föreskrives i föreliggande lagförslag. Jag vill i anledning därav erkänna, att detta proportionella valsätt, liksom, som jag tror, åtskilliga andra proportionella valmetoder, icke är fullkomligt, utan kan lämna rum för anmärkningar och i vissa fall kan leda till resultat, som måhända från en eller annan synpunkt icke kunna anses fullt tillfredsställande. Särskilt är detta fallet i det avseendet, att det med användande av denna proportionella valmetod kan in-

träffa, att ett parti icke får sina kandidater vid valet uppförda i den ordning, partiet har önskat, och den olyckan kan ju även hända det starkaste partiet.

Jag vill emellertid gent emot den siste ärade talaren hävda, att detta i själva verket icke innebär en så stor orättvisa, som han ville göra gällande. Och det anser jag tydligt framgår av det exempel, med vilket han själv illustrerade sin mening. Han tänkte sig, att det i en stad fanns 570 personer, som på sina valsedlar uppfört kandidaterna A, B och C i nu nämnd ordning, att det vidare fanns icke mindre än 430 personer — sålunda en mycket stor minoritet — i den staden, som icke på villkor ville hava A till borgmästare, men däremot tyckte mycket bra om B, kandidaten nummer 2 på majoritetens lista. Och därför tog sig denna stora minoritet av 430 personer före att främst på sina sedlar uppföra B och sedan två andra personer, vilkas namn växlade. Resultatet av ett sådant val bleve då, att staden presenterade Kungl. Maj:t kandidaterna B, C och D, d. v. s. herr B i främsta rummet. Och det upprörde den föregående ärade talaren så mycket, att han ville återmittera lagförslaget till utskottet.

Jag vill säga, att jag icke tycker, att detta var så förfärligt galet, ty det visar, att en mycket stark minoritet i staden, som icke kan finna sig tillfreds med kandidaten nummer 1 på majoritetens lista men är alldeles förtjust i nummer 2, verkligen kan göra sig gällande. Om minoriteten accepterar kandidaten nummer 2 och sätter honom i första rummet, blir resultatet, att denne kommer i första rummet. Jag vill säga, att därav följer ingalunda, att han blir utsedd av Kungl. Maj:t. Men han har fått en mycket stark rekommendation av samhället i dess helhet. Och valsättet, som leder till detta resultat, kan jag för min del icke av det skälet finna vara så oriktigt.

Herr Hansson i Stockholm framställde till en början några principiella anmärkningar mot hela denna anordning, vilken, som han själv medgav, egentligen träffade § 31 i regeringsformen och icke det nu framlagda lagförslaget, och som jag därför ej behöver uppehålla mig vid. Men jag vill dock säga, att även om man kunde medge, att förfarandet ju icke är fullkomligt, så låter det dock icke endast av historiska skäl utan även av rationella skäl i viss mån försvara sig, och detta redan på den grund, att såsom vi alla veta borgmästarna i städerna sedan gammalt haft att fylla i huvudsak åtminstone två funktioner. Å ena sidan hava de varit administrativa tjänstemän; de hava varit statens organ, som haft att verkställa de, uppgifter, som pålagts dem av staten, bland dem den mycket viktiga uppgiften att vara domare i första instansen. Men på samma gång hava de även varit kommunala tjänstemän, och man kan säga i viss mån haft ett slags representativ funktion. De hava haft att representera samhället. Och för att å ena sidan kommunerna, å andra sidan regeringsmakten skulle få vederbörligt inflytande på detta val, har man då ställt så till, att kommunerna fått uppföra tre personer på förslag, och bland dem har sedan Kungl. Maj:t haft rätt att välja en. Jag tycker, att om man nu skall tala om kompromiss, så framstår icke denna kompromiss såsom en av de allra sämsta, åtminstone för sin tid.

Ang. val av
borgmästare i
vissa städer

m. m.

Fortf.

Ang. val av
borgmästare i
vissa städer
m. m.
(Forts.)

Nu gjorde herr Hansson starkt gällande, att de bestämmelser, som i detta lagförslag föreslås för ordnande av borgmästareval, icke skulle vara tillfredsställande, och detta av det skälet, att man hade gjort undantag från den allmänna regeln vid val av rådmän och magistratssekreterare i Stockholm. Jag vill icke förneka, att det kan ligga något i de skäl herr Hansson anförde. Det är utan tvivel till en början önskvärt, att man kan åstadkomma enhetlighet på ett sådant lagstiftningsområde som detta, naturligtvis dock under förutsättning, att de förhållanden, för vilka man lagstiftar, verkligen äro fullkomligt enhetliga. Det är riktigt, såsom herr Hansson säger, att man bör ha samma bestämmelser för val av rådmän och magistratssekreterare i Stockholm som för borgmästareval, om det nämligen verkligen icke föreligger någon olikhet i den ställning, som rådmän och magistratssekreterare i Stockholm intaga, och den, som borgmästare i allmänhet intaga. Men nu är det just så, att det föreligger en olikhet härvidlag.

Herr Hansson sökte redogöra för de motiv, som anförts för nämnda olika behandling. Men därefter sade han, att det verkliga skälet, det som varit avgörande, icke här blivit utsagt. Jag skulle villa vända på påståendet och säga: det verkliga skälet står i handlingarna, men herr Hansson hoppade över det, och det är, att borgmästarna i städerna, särskilt landsortsstäderna, icke endast äro domare, utan också, såsom jag nämnde, i viss mån ett slags kommunala organ, under det att rådmän och magistratssekreterare i Stockholm äro så gott som uteslutande blott det förra. Detta är, såvitt jag förstår, huvudskälet till den olikhet, som man här föreslår emellan å ena sidan borgmästareval och å andra sidan val av rådmän och magistratssekreterare i Stockholm, ty då dessa senare så gott som uteslutande äro domare, föreligger det icke någon anledning att ge menigheterna en ganska vidsträckt valfrihet vid uppsättande av förslaget. Å andra sidan föreligger ett mycket starkt intresse vid tillsättande av domarbefattningar, att menigheterna icke få allt för mycket att säga till om. Jag tror nämligen, att herr Hansson skall medge, att det är önskvärt, att valen av domare så långt som möjligt undandragas de allmänna valen. Detta har ju icke skett på långt när fullständigt ens i förevarande förslag, utan detta har ju, såsom av herr statsrådet framhållits, i viss mån lagts som ett provisorium. Om man lämnade valmännen den rätt, som här påyrkas beträffande valet av rådmän och magistratssekreterare i Stockholm, skulle det innebära, att man i detta fall överlämnade åt menigheterna att bestämma rörande tillsättandet av domarbefattningarna.

Det föreligger också den skillnaden här, såsom herr statsrådet framhållit, att man vid val av rådmän och magistratssekreterare i Stockholm har att röra sig med en mycket större valmanskår och att intresset för dessa val i Stockholm är mycket mindre än vid val av borgmästare i landsorten. Därför äro nog, tvärtemot vad herr Hansson ville göra gällande, möjligheterna till kupper och överraskningar mycket större i Stockholm än annorstädes.

Slutligen ligger det väl också något i det förhållandet, att det med detta förslag, vad förevarande punkt beträffar, icke avses att införa

någon förändring i redan bestående förhållanden. Det är hävd på, att vid borgmästareval de röstande ha att på förslaget uppföra även personer, som icke sökt befattningen, medan vid val av rådmän och magistratssekreterare i Stockholm det är hävd, att de röstande icke ha en sådan rätt. Det föreslås sålunda icke någon förändring utan endast ett bibehållande av den ordning, som redan nu gäller.

Med erkännande av att herr Hansson utan tvivel har ett visst fog för sin mening, att det är önskvärt att på området åstadkomma enhetlighet, vågar jag sålunda hålla före, att de bestämda och påvisade faktiska olikheterna i förhållandena även påkalla en olikhet i lagstiftningen, och jag menar, att denna olikhet låter sig väl försvara.

Jag anhåller därför, herr vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hansson i Stockholm: Herr talman! Endast ett par korta repliker.

Det har här anförts två huvudskäl för undantagsbestämmelsen beträffande rådmän och magistratssekreterare i Stockholm. Herr justitieministerns huvudskäl var den dåliga frekvensen vid valen här i staden; den ärade ordförandens i första lagutskottet huvudskäl var, att det förefanns en påtaglig olikhet mellan den uppgift, som en borgmästare har i städerna, och den uppgift, som tillkommer rådmän och magistratssekreterare i Stockholm.

I sammanhang härmed framställde också herr Pettersson i Södertälje den invändningen, att när det gäller att utse domare, borde man — om jag icke missförstod yttrandet — ge så litet inflytande som möjligt åt menigheterna. Det är kanske på den punkten, som min mening mest avviker från herr Petterssons, då jag verkligen är av den uppfattningen, att även vid tillsättandet av domarna medborgarna inom samhället böra tillerkännas ett mycket stort inflytande. Handhavandet av vårt rättsväsen är en så viktig angelägenhet, att den sannerligen icke får hållas alltför mycket utanför påverkan av den allmänna opinionen inom samhället.

Emellertid vill jag ännu en gång understryka, att vad här föreslagits från reservanternas sida är en återgång till Kungl. Maj:ts förslag i dess ursprungligen utarbetade skick. Det förslag, som utremitterades för yttranden, innehöll icke någon särbestämmelse för Stockholm; denna har senare tillkommit efter en kritik från Stockholms magistrat. Jag vill dock påpeka, att samma invändningar framställts från magistraterna i andra städer, utan att man ansett sig böra för deras vidkommande göra någon förändring i det ursprungliga förslaget.

Herr justitieministerns skäl om den dåliga frekvensen vid valen kan, enligt mitt sätt att se, icke få vara något skäl. Det är ett onormalt förhållande, att rådmansvalen i Stockholm omfattas med så ringa intresse. Detta torde dock kunna förklaras genom den tillämpning av självrekryteringsprincipen som här fått gälla. Om man nu i stället lägger valsyste-
met så, att man kan uppväcka ett större intresse bland medborgarna för dessa val och därmed också

Ang. val av
borgmästare i
vissa städer
m. m.
(Forts.)

Ang. val av
borgmästare i
vissa städer
m. m.
(Forts.)

öka anslutningen till desamma, skulle ju risken för kupper minskas. Det önskvärda måste då vara att sträva efter ett system som möjliggör denna ökning. Så länge vi bibehålla de begränsande bestämmelser, som nu tillämpas i Stockholm vid val av rådmän och magistratssekreterare, får man aldrig ett allmännare medborgerligt intresse för desamma, men under en annan och friare ordning, där man tillerkänner valmännen större frihet vid röstningen, kan man driva upp intresset och därigenom också undanröja det enda skäl, herr justitieministern hade att hålla på undantagsbestämmelsen.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Ward: Herr vice talman! Med anledning av vad lagutskottets ärade ordförande nyss yttrade rörande de siffror, jag här framförde, skall jag be att få säga endast ett par ord.

Lagutskottets ordförande fann det rimligt och rättvist, att den av mig såsom »B» betecknade borgmästarekandidaten också skulle bli placerad på första förslagsrummet, eftersom han hade att tillgodosäkra sig röster dels från den första gruppen och dels även från den andra. Detta är också riktigt. Jag för min del har heller icke bestritt, att »B» verkligen borde få en framträdande placering, men vad jag ansåg orimligt var, att den såsom »A» betecknade kandidaten, som faktiskt erhållit den största gruppens röster och varit det starkaste partiets huvudkandidat, kan på sätt jag angav komma att bortelimineras från det förslag, inom vilket Kungl. Maj:t har att utnämna.

Jag vidhåller, herr vice talman, mitt yrkande om återremiss.

Herr Larsson i Västerås: Herr vice talman! Jag hade icke tänkt begära ordet i denna debatt, men då man här särskilt fäst uppmärksamheten vid den sjunde paragrafen i föreliggande förslag och dess inverkan på sammanräkningen av valresultaten, kan jag icke underlåta att säga ett par ord vid denna punkt.

Jag vill framhålla, att då man såsom här ger sig in på ett i viss mån proportionellt valsätt, man naturligtvis kan krångla till det hela och framföra exempel på orimliga resultat. Vi böra väl dock icke försöka att göra saken krångligare, än som är nödvändigt.

Om det nu förhåller sig så, att det vid ett val finnes låt oss säga tre olika meningsgrupper med var sin huvudkandidat, är det uppenbart, att varje meningsgrupp strävar att få fram sin kandidat på första förslagsrummet. Vi få väl förutsätta, att även valmännen ha litet omdömesförmåga om, huru de på lämpligaste sätt och med de resurser, som stå dem till buds, skola kunna föra fram sin kandidat. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på första stycket i 5 §, av vilket framgår, att det icke ovillkorligen föreskrives, att listan skall innehålla tre namn. En meningsgrupp kan mycket väl inskränka sig till att på sin lista uppföra endast ett namn, nämligen den kandidats namn, som gruppen för sin del anser mest lämplig. Gör den detta, kommer herr Wards exempel att icke alls hålla streck, ty då blir det så, att den största menings-

gruppen verkligen får upp sin kandidat på första förslagsrummet. Så enkel är saken, och jag tycker, som sagt, att vi icke skola krångla till den mer än som behövs.

Jag yrkar sålunda, herr vice talman, bifall till det föreliggande förslaget. Vad andra stycket i 5 § beträffar, anser jag dock för min del tämligen likgiltigt vilket förslag som antages, utskottets eller reservanternas.

*Ang. val av
borgmästare i
vissa städer
m. m.
(Forts.)*

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Ekeberg: Herr vice talman! Endast ett par ord. Jag vill i anledning av förslaget om återremiss bringa till kammarens kännedom, att åtminstone i en stad val av borgmästare är så nära förestående, att en återremiss troligen skulle komma att lägga hinder i vägen för de nya grundlagsbestämmelsernas tillämpning vid detta val.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till det av herr Hansson i Stockholm under överläggningen framställda yrkandet samt 3:o) bifall till yrkandet om ärendets återremitterande till utskottet för ny behandling; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Votering begärdes emellertid, i anledning varav herr förste vice talmannen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka därvid den under 2:o) angivna antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande, nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Hansson i Stockholm under överläggningen framställda yrkandet.

Omröstningen utföll med 151 ja mot 30 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 4.

Vidare föredrogs punkten 16 av konstitutionsutskottets memorial, nr 4, med uppgift å vilande förslag till ändringar i grundlagarna; och yttrade därvid

*Ang. ändrad
lydelse av
§ 31 rege-
ringsformen.*

Herr Larsson i Västerås: Herr vice talman! Då jag sport, att första kammaren ännu icke upptagit till behandling lagutskottets utlåtande, nr 19, så tillåter jag mig hemställa, att kammaren måtte

Ang. ändrad
lydelse av
§ 31 rege-
ringsformen.
(Forts.)

besluta antaga det nu föredragna vilande förslaget till ändrad lydelse av § 31 regeringsformen under förutsättning att kamrarna fatta samstämmade beslut i fråga om första lagutskottets utlåtande nr 19 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om val av borgmästare i stad med magistrat samt av rådmän och magistratssekreterare i Stockholm.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll det av herr Larsson i Västerås framställda yrkandet.

§ 5.

Lag om upp-
hävande av
patronatsrätt
m. m.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget första lagutskottets utlåtande, nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om upphävande av patronatsrätt m. m.

Genom en den 23 december 1920 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 21, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll jämte bilagor, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1:o) lag om upphävande av patronatsrätt; och

2:o) lag om upphävande av § 7 i ridderskapets och adelns privilegier den 16 oktober 1723.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte för sin del bifalla de i förevarande proposition framlagda lagförslagen.

Uti en vid utlåtandet fogad reservation hade herr *Hederstierna* yrkat avslag å Kungl. Maj:ts proposition.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Hederstierna*: Om denna fråga ha chefen för justitiedepartementet och jag haft en offentlig diskussion redan under förra årets kyrkomöte, och jag förmodar, att varken han eller jag nu ha något nytt att framhålla. Då jag emellertid reserverat mig, så är det naturligtvis min skyldighet att framlägga skälen för min reservation.

Jag nödgas då att se frågan något historiskt och påvisa, huru denna patronatsrätt uppkommit, då ju uppkomsten av densamma är för mig anledningen till min ståndpunkt i denna fråga.

Att förvärva patronatsrätt i en församling var för stormännen på 1600-talet och kanske ännu in på 1700-talet något mycket eftersträfvansvärt. Denna rätt hörde till den ställning, som en storman på den tiden intog. Han kunde därigenom få tillsätta kyrkoherde i den församling, där han var bosatt. Det var för honom mycket lämpligt att på detta sätt skaffa folk, som han ville stödja och hjälpa, en utkomst i livet. Detta gällde väl mindre personer av hans egen släkt — jag tror icke, att här i Sverige i likhet med vad

som t. ex. varit fallet i England, de söner, som icke fingo fideikommiss, blevo präster — men detta var ett mycket lämpligt sätt att försörja en informator i huset eller någon annan, som man ville gynna.

När man ville förvärva denna patronatsrätt, gick det naturligtvis icke så till, att man skrev till Kungl. Maj:t och sade: om jag får denna patronatsrätt etc. Det var klart, att den, som eftersträfvade patronatsrätten, måste göra något för att få denna fördel. Men han skrev icke på detta sätt till Kungl. Maj:t: om jag får patronatsrätten i min församling, så utfäster jag mig å min sida att giva det eller det hemmanet till boställe eller att bygga en kyrka eller något sådant. Utan det gick till så, att han visste, att om han gjorde på detta sätt, så kom sedan patronatsrätten som en given frukt till honom. Han gav ett hemman åt kyrkoherden i församlingen eller byggde en kyrka, och så reste han upp till Stockholm och träffade sin gode vän riksrådet och sade: Nu har jag gjort det och det, och jag hoppas nu att bli patronus i min församling. Och det förvägrades honom då icke.

Så ha nu i allmänhet dessa patronatsrätter uppkommit. Det har icke alls funnits några formliga kontrakt, utan det har — på 1600-talet och även 1700-talet — funnits en tyst överenskommelse, ett tyst avtal mellan Kungl. Maj:t och vederbörande, som eftersträfvade patronatsrätten, att om han förfor på detta sätt, gjorde offer åt kyrkan, gjorde någon donation, så fick han som en mogen frukt patronatsrätten. Detta har förekommit i en ganska vidsträckt omfattning under 1600-talet, så att Karl XI, vilken som bekant var en sträng herre, ålade kammarkollegium att undersöka, om verkligen dessa patronatsrätter hade blivit på ett lagligen berättigat sätt förvärvade. Och kammarkollegium gjorde en undersökning, som pågick i 30 eller 40 år, och resultatet blev, att massor av patronatsrätter avskaffades, men de, som voro kvar, ansågos vila på en säker grund. Sedan fortsatte man att utdela patronatsrätter åtminstone ännu under 1700-talet.

Denna fråga om avskaffandet av patronatsrätten är ganska gammal. Den började redan 1828 och pågick under hela 1800-talet. Oupphörligt väcktes frågan om avskaffande av patronatsrätten, men man väjde undan, man drog sig för detta. Och det berodde på, att den allmänna uppfattningen var, att när en ägare av ett gods — det ansågs alltid följa med detta — fått denna patronatsrätt, så var detta en privaträtt, som han fått, en rättighet, som icke kunde fråntagas honom på annat sätt, än att man ersatte denna person, då det allmänna intresset krävde att få övertaga den rättighet, som denne hade. Man försökte naturligtvis genom kompromisser och förlikningar att komma till uppgörelser, och man hade naturligtvis i sista hand kunnat, om det varit möjligt, exekvera något slags expropriationsförfarande, men det mötte svårigheter. Att expropriera denna rätt att tillkalla en präst är naturligtvis icke lätt.

Så låg frågan i över 70 år, till dess det var en kvick man, som

Lag om upphäavande av patronatsrätt m. m.

(Forts.)

Lag om upp-
hävande av
patronatsrätt
m. m.
(Forts.)

hittade på att här fanns icke någon verklig rättsgrund. Patronatsrätten var icke av privaträttslig natur, utan kallandet av präst var något offentlig-rättsligt. Idén, tanken att så var förhållandet, tycks man här i Sverige ha fått från Tyskland. Men på 1900-talet drevs dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet Carl von Friesen in i en skarp polemik, däri han vindicerade fram, att denna rätt var av offentlig-rättslig natur och kunde när som helst av staten fräntas den enskilde patronus.

Om man nu frågar vad som här menas med offentlig-rättslig och privaträttslig, så är saken den, att om man kallar denna rätt offentlig-rättslig, så betyder det, att när denne patronus utövar denna rätt, så utövar han en offentlig funktion: han är det allmännas, statens representant vid det tillfälle, då han kallar. Han befinner sig sålunda i precis samma situation som en ämbetsmyndighet, när den utför ett ämbetsåliggande. När sålunda t. ex. ett domkapitel har att vidtaga en ämbetsåtgärd, men statsmakterna sedermera finna det lämpligt att överflytta denna ämbetsåtgärd på länsstyrelsen, så kan naturligtvis domkapitlet icke säga ett ord mot detta. Det är bara en ämbetsåtgärd, som överflyttas från en ämbetsmyndighet till en annan, om statsmakterna så finna lämpligt. På samma sätt förhåller det sig här. Enligt denna nya doktrin kan patronus icke på något sätt motsätta sig, om statsmakterna finna det klokt att fränta honom den ämbetsfunktion, som han utövat, och överlämna den till någon annan. Såvitt jag vet, finnes det numera inom de kretsar, som sysselsatt sig med denna fråga, ingen, som fortfarande vill driva den satsen, att det här gäller en privat rätt. Man är överens om, att det gäller en offentlig rätt och att sålunda statsmakterna ha befogenhet att taga ifrån herrar patroni kallelserätten. Därom lär, som sagt, icke råda något tvivel.

Den divergens, som förefinnes mellan chefen för justitiedepartementet, kyrkomötet och Kungl. Maj:t å ena sidan samt mig å andra sidan angår det sätt, varpå denna offentliga rätt skall fräntas innehavarna av jus vocandi och överlämnas till andra. Det rör sig om de villkor, under vilka patronus skall vara skyldig att foga sig i detta fränhådande tvisten gäller.

Den förste, som för några år sedan närmare sysselsatte sig med denna fråga, var hovrättsrådet Gunnar Beskow. Han föreslog, att man visserligen skulle fränta vederbörande patroni jus vocandi, men att för den händelse den, som ursprungligen fått patronatsrättigheten, hade t. ex. skänkt hemman till boställe eller något dylikt och gjort detta under uttryckligt villkor, att bostället eller föremålet för gåvan skulle återgå, om patronatsrätten framdeles fräntogs honom, han i sådant fall skulle erhålla ersättning. När denna fråga skulle behandlas av regeringen, ansåg den justitieminister, som i somras hade ärendet om hand, att man icke kunde gå så långt. Han ville medge, att patronus skulle få tillbaka vad som givits för patronatsrättens förvärvande under uttryckligt förbehåll om dess eventuella återfående endast för det fall, att

det gällde boställe. Andra kostnader, som patronatsrättens förste innehavare kunde hava nedlagt, såsom t. ex. för uppbyggande av kyrka eller dylikt, skulle man alltså ej taga hänsyn till. När frågan kom till kyrkomötet och kyrkolagsutskottet där, var man överens om, att något sådant ville man icke gå med på. Det restes hinder häremot såväl från kyrkligt som från juridiskt håll.

Lag om upphävande av patronatsrätt m. m.

(Forts.)

Jag skall nu egentligen sysselsätta mig med den juridiska sidan av saken. Först vill jag göra ett påpekande. Då kyrkomötet och Kungl. Maj:t föreslå, att om det vid kallelserättens borttagande finnes någon patronus, som anser sig ha en juridisk rätt till ersättning, har han skyldighet att tillkännage detta inom viss föreskriven tid, i vilket fall det tillsättes en förlikningsnämnd, som skall söka ena parterna — endast om detta misslyckas behöves stämning till domstol — så är ståndpunkten den, att man därmed ingalunda vill ge patronus någon rätt, som han icke redan har. Det innebär bara, att man säger till honom: om ni tror eder ha någon rätt, så måste ni anmäla den, och om ni inte gör detta inom bestämd tid, förlorar ni även denna möjlighet att göra eder rätt gällande. Man har icke tilldelat patronus en ny rätt utan endast fordrat, att han skall bevisa sina anspråk inom en viss kortare preklusionstid vid risk, att han eljest går sin rätt förlustig.

Jag kan nu för min del icke ställa mig på denna strängt formella och juridiska ståndpunkt. Jag kan icke vara med om, att staten på detta så att säga bryska sätt förfar mot enskilda människor. Här ha patroni, den ena efter den andra, suttit på sina gods i två, tre hundra år, och de ha under de sista årtiondena åtminstone — det tror jag allmänt erkännes — alls icke missbrukat sin rätt utan ofta kallat präster i samförstånd med församlingarna eller präster, mot vilka församlingarna icke haft något att erinra. Dessa patroni ha trott sig utöva en verklig privat rättighet, och de ha icke tänkt sig kunna bli berövade densamma annat än mot fullständig ersättning i varje fall. Och då kommer, såsom jag nyss sade, för ungefär tjugu år sedan denna nya doktrin till Sverige, som visserligen är alldeles riktig, men som herrar patroni förmodligen än i dag icke begripa. Nu säges det till dem: här är det fråga om en offentlig rätt, en rätt, som ett, två, tre kan berövas eder. För den enskilde måste detta, såvitt jag förstår, verka — jag tror jag kan säga det — upprörande; han och hans familj och de föregående ägarna å godset ha under två, tre hundra år utövat denna rätt, som man nu alldeles vill taga ifrån dem, utan någon som helst ersättning. För mig ställer sig saken så, att jag visserligen är den förste att medge, att staten är berättigad att återtaga jus vocandi och överlämna den åt andra, men att jag icke kan tillstyrka, att statsmakterna göra det under annan förutsättning, än att de säga till patroni ungefär så här: vi äro berättigade att taga ifrån er kallelserätten, som ni utövat under en följd av år, men vi känna till, att edra förfäder, de föregående innehavarna av godset, ha för denna rätts skull gjort vissa uppoffringar, skänkt boställen, bekostat uppförande av kyrka o. s. v.

Lag om upp-
hävande av
patronatsrätt
m. m.
(Forts.)

De gjorde detta under den säkra förvisningen, att de skulle få patronatsrätt, och de fingo även sådan. När nu staten berövar dem denna rätt, böra de också få tillbaka de kyrkor och boställen, som deras förfäder byggt. Här bör den gamla satsen »do ut des» gälla i omvänd ordning, ty så handlar en juste man.

Jag vet, att herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet har en annan uppfattning. Han anser, att den juste mannen icke gör så, utan han anser, att när patronatsrätten nu varit utövd i 200 å 300 år, så kan det vara nog, och att det är stridande mot det allmänna betraktelsesättet, att en enskild man skall få kalla präst, varför det icke är mera än i sin ordning, att staten tar tillbaka den rätten. Denna åsikt har herr justitieministern. Jag känner få så försynta män som herr statsrådet, och jag vågar förmoda, att om han icke vore statsråd utan handlade som enskild man, skulle han icke uppträda på det sättet, utan återlämna vad patronatsinnehavarna givit det allmänna. Det vore stötande, om en enskild man behölle vad han fått i ersättning för att ge någonting annat, oaktat detta tages tillbaka, men det är synnerligen vanligt icke minst i vårt land, att ingen part är så otrevlig att ha att göra med som staten eller det allmänna. Man har vyer och uppträder flott och gentilt för egen del, men när man för talan för det allmänna, vågar man icke uppträda på samma sätt. Har jag en process eller eljest ett mellanhavande med statsmakterna, så är det aldrig en tanke på att få någonting annat än vad som strängt juridiskt tillkommer en. Detta beror naturligtvis därpå, att den, som för statens talan, icke anser sig ha rättighet att på något sätt ge efter, vilket naturligtvis är alldeles riktigt i fråga om en ämbetsman, som för kronans talan. Han får icke efterskänka någonting, men statsmakterna, Kungl. Maj:t och riksdagen befinna sig i en helt annan situation. De kunna, såvitt jag förstår, uppträda som den juste mannen. Jag kan icke se annat än att det är med den offentliga moralen mest överensstämmande att vi begära icke blott av varandra inbördes ett juste uppträdande utan även av staten. Är det rätt, att den juste mannen skulle uppträda så, som han enligt min åsikt bör göra, skall staten handla på samma sätt.

Nu är det ju så, att detta lagförslag är antaget av kyrkomötet. Man kan därför icke ändra något häri, utan det måste antingen tagas eller avslås. Med den grunduppfattning, som jag i denna fråga förfäktat i kyrkomötet, är det klart, att jag icke kan vara med om denna lag. Då det icke tjänar någonting till att komma med ett motförslag, återstår det för mig med den uppfattning jag har i fråga om statens förfarande ingenting annat än att yrka avslag, ehuru jag erkänner, att från kyrklig synpunkt mycket talar för antagandet av lagen.

Herr vice talman! Jag ber att få yrka avslag å såväl Kungl. Maj:ts proposition som utskottets hemställan.

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet Ekeberg:
Herr vice talman! Sedan man i nära ett helt århundrade diskuterat

frågan om patronatsrättens avskaffande, synes man nu omsider med få men lysande undantag vara beredd att skrida från ord till handling. De skäl, som tala härför, ligga såvitt jag förstår i öppen dag. Patronatsrätten var barn av en tid, då varje frälseman var konung över sin landsända, då det var en lika naturlig sak att en frälseman valde präst, upptog skatt och fällde dom som att Konungen gjorde det. Gränsen mellan offentlig och enskild rätt låg då icke så klar som i våra dagar. Vår tids rättsmedvetande uppreser sig alldeles bestämt mot en sådan tingens ordning, enligt vilken befogenheten att utse en församlings själasörjare följer med som ett accessorium till en fastighet.

Lag om upphävande av patronatsrätt m. m.
(Forts.)

Det har sagts och det är helt visst sant, att kallelserätten i stort sett icke missbrukats, men jag vill framhålla, att faran för sådana missbruk i våra dagar är betydligt större än i gamla tider. Då låg en viss garanti för kallelserättens ansvarsmedvetna utövande däri, att den egendom, med vilken kallelserätt var förenad, även om den icke var av fideikommissnatur, likväl gick i arv från generation till generation i en och samma släkt. Patronus var nästan undantagslöst knuten till församlingen genom bandet av gamla traditioner. I våra dagar förhåller det sig till icke ringa del annorlunda, sedan även de gamla godsens tyvärr börjat bli en handelsvara. Detta har medfört och kommer att medföra, att gods, med vilka patronatsrätt är förenad, komma i händerna på personer, som icke alltid kunna antagas ha så stark ansvarskänsla för församlingens bästa. De ha kanske aldrig tillhört församlingen, ha inga intressen där, äro icke kyrkligt intresserade, tillhöra ej statskyrkan, äro måhända okristna. En annan sak, som tidsutvecklingen fört med sig, är att patronatsrätten i allt större utsträckning kommit i händerna på bolag, och jag frågar er, mina herrar, om det kan vara en lämplig form för tillsättande av präst, att det är en fråga, som står upptagen på föredragningslistan vid en bolagsstämma.

Vart man kan föras genom de nu gällande reglerna framgår av följande. För åtskilliga år sedan förrättades auktion på ett säteri nere i Skåne, med vilket patronatsrätten till en viss församling var förenad. Bland auktionsvillkoren förekom följande: »Med köpet åtfölja ej mindre nämnde patronrättighet än även alla kreatur samt bränneri-, mejeri- och åkerbruksinventarier.» Jag frågar, mina herrar, om det kan vara rimligt, att funktionen att utse församlingens själasörjare skall slås bort tillsammans med fänad och bränneriinventarier.

De antydda principiella skälen äro för mig de viktigaste. Det kan anföras också andra, av praktisk natur. Beträffande dem tillåter jag mig hänvisa till vad utskottet anför i frågan.

Anledningen till, att det dröjt så länge med denna frågas lösning, framhölls av herr Hederstierna. Det är att man icke kunnat komma överens om de villkor, varunder patronatsrätten skulle försvinna. Man höll, som vi hörde, ganska länge på den uppfattningen, att patronatsrätten är en rätt av sådan art, att man icke kan taga ifrån någon densamma, ifall denne icke själf är med härom.

Lag om upphä-
vande av
patronatsrätt
m. m.
(Forts.)

Numera står det klart för alla, att patronatsrätten icke är en privaträtt utan en offentlig funktion, som i gamla tider kommit i enskild mans hand. Det står också klart, att samhället har rätt att taga tillbaka denna offentliga funktion. Detta är en lära, vilken här i Sverige visserligen icke är mera än 20 år gammal, men redan för ett hundra år sedan fastslogs den i Danmark och Norge, och i den kanoniska rätten har den, såvitt man kan se, alltid gällt som ett axiom. Nu råder sålunda enighet därom, att den omständigheten i och för sig, att samhället återtar rätten att utse präst, icke skall och icke får föranleda någon ersättning till rättighetens innehavare. Enighet har också rätt därom, att förhållandena vid patronatsrättens tillkomst i vissa fall kunnat gestalta sig så, att denna rätt icke kan utan vidare fråntagas patronus, så framt man icke vill bryta mot allmänna rättsgrundsatser. Situationen är exempelvis sådan, att patronatsrätten på sin tid blev pantsatt av staten. Då är det rätt och riktigt, att när panten går tillbaka, också panteskillingen går tillbaka.

Herr Hederstierna ville emellertid icke stanna härvid utan ville gå ett steg längre. Han anser, att det icke är nog, att patronus får vad han enligt allmänna rättsgrundsatser har anspråk på, utan att han bör ha något därutöver. Vad detta något är — det får jag bekänna — har jag icke kunnat rätt förstå. Staten får icke handla bryskt, säger herr Hederstierna, utan skall uppträda som en juste man, som en gentleman. Ja, mina herrar, vad innebär detta? Hur skall man kunna bygga en lagparagraf på en så svävande tankegång, och hur skall man kunna få erforderlig ledning vid ersättningens utmätande? Jag är övertygad om, att ifall herr Hederstierna fattade pennan och sökte utforma en lagregel av detta slag, han skulle finna, att det icke låter sig göra. I kyrkomötet, från vars sida väl ingen kan vänta bristande hänsynsfullhet mot patronus, höjdes blott en enda röst för herr Hederstiernas ståndpunkt, och helt visst skall även denna kammare finna, att det allmänna kan använda sina medel bättre än till att lämna ersättning utöver vad som följer av allmänna rättsgrundsatser. Detta framgår bäst, om man går från teorierna och till det verkliga livet. Då skola vi finna, hur orimligt det är att här sträcka ersättningen längre än vad som följer av allmänna rättsprinciper. Antag, att det i vardera av tvenne församlingar fanns en frälseman, som kände sig manad att göra vissa offer för kyrkan. Sedan vände sig de båda donatorerna till råds-herren, som herr Hederstierna talade om, för att utverka patronatsrätt. Låt oss antaga, att den ene fick patronatsrätt, den andre icke. Då är det alldeles klart, att den senare icke hade någon möjlighet att tvinga det allmänna att ge tillbaka de offer, som han gjort. Är det rimligt, om den, som härleder sin rätt från patronatsrättens förste innehavare, nu när denna rätt försvinner skall få en särskild ersättning, få tillbaka de uppoffringar den ursprunglige patronus gjort, medan i det andra fallet varken givaren erhöll patronatsrätt eller hans rättsinnehavare äger något anspråk på ersättning för de en gång gjorda uppoffringarna? Det förefaller vida naturligare att betrakta

saken så, att då patronatsrätt vunnits på grund av dylika uppoffringar och denna rätt sedan fått bestå, så länge en sådan sakernas ordning stämde med allmänna rättsuppfattningen och i hundra år därutöver, har staten varken några juridiska eller några moraliska skyldigheter utöver vad som följer av allmänna rättsgrundsatser.

Lag om upphäfvande av patronatsrätt m. m.
(Forts.)

Det faller mig in i detta ögonblick ett annat exempel, en parallell, som kanske synes herr Hederstierna något vanvördig, men som jag likväl skall tillåta mig att framföra. Antag att ordensväsendet avskaffades i ett samhälle, där det blivit vanligt, att en oförvitlig man, som gjort väsentliga offer för det allmänna, kunde påräkna att få en orden. Skulle då, om man avskaffade ordensväsendet, följden bli, att alla dessa uppoffringar, som personer gjort för att få ordnar, skulle återgåldas av statsverket?

Det är min bestämda övertygelse — och det är kanske det, som mer än något annat har bestämt min ståndpunkt i denna fråga —, att herr Hederstiernas förslag skulle komma att gynna huvudsakligen de patroni, som allra minst vore förtjänta därav. Jag har nämligen den uppfattningen, att en patronus av den gamla stammen tar så pass allvarligt på dessa ting, att han icke kommer och kräver tillbaka något av de uppoffringar, som hans förfäder en gång gjort med tanke på sin själs salighet. En patronus däremot, som hör till fastighetsspekulanternas kategori, komme med glad överraskning att gripa efter den ersättning, som herr Hederstierna vill tillerkänna honom. Jag säger »med glad överraskning», därför att en fastighetsägare av denna art helt säkert, då han köpte sin fastighet, alls icke har forskat efter, hur det gick till, då patronatsrätten tillskapades. Han har således ingen aning om, huruvida uppoffringar på den tiden gjordes i och för patronatsrättens förvärvande eller huru stora dessa uppoffringar voro. Men nu bleve han som sagt nog den, som icke skulle tveka att utkräva till sista öret den ersättning, som enligt herr Hederstiernas regel skulle komma att utgå.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman, mina herrar! Herr Hederstierna har för en stund sedan från denna talarstol givit en intressant och målande framställning av sättet för patronatsrätternas uppkomst. I anslutning därtill har herr Hederstierna gjort gällande, att det vid tiden för dessa rättigheters uppkomst var allmänt känt, att, om en person gjorde en avsevärd ekonomisk uppoffring för kyrkan eller prästerskapet, så tillerkändes han av Kungl. Maj:t en patronatsrätt i ersättning. När personen i fråga gjorde dessa uppoffringar, visste han följaktligen, vilken förmån han skulle få i utbyte, och, säger herr Hederstierna, det var säkerligen denna förmån som framkallade uppoffringarna. Jag skall be att få sätta ett mycket stort frågetecken vid det antagandet. I allmänhet är det ju så, att det är mycket svårt att taga reda på, vilka bevekelsegrunder som driva människorna till deras handlingar, och jag antager, att herr Hederstierna nog skall medge, att detta ställer sig särskilt svårt, när det gäller handlingar, som äro företagna för 3—400 år sedan. För min del skulle jag beträffande bevekelsegrunderna till ifrågava-

Lag om upphä-
vande av
patronatsrätt
m. m.
(Forts.)

rande donationer vilja uppställa helt andra antaganden än herr Hederstierna. Jag antager, att det i många fall icke alls var hänsynen till kallelserätten, som förmådde patroni att göra sina donationer. Utan på den katolska tiden torde det i många fall, såsom också herr statsrådet nyss antydde, helt enkelt ha varit en önskan att få det så drägligt som möjligt i skärselden. I andra fall var det kanske en stark känsla hos adelsmannen att han var skyldig att göra vad han kunde för sin församling, att hjälpa den med sina resurser att få en kyrka eller en prästgård o. s. v. Han gjorde det säkerligen i många fall utan den ringaste tanke på att han skulle få någon ersättning för sin gåva i form av patronatsrätt. Jag vågar således hålla före, att herr Hederstiernas antagande, som synes vara själva utgångspunkten för hela hans resonemang, beträffande en stor del av de fall, varom här är fråga, är alldeles oriktigt.

Vidare sade herr Hederstierna att han ville att staten skall i sina handlingar bete sig som en »juste» man brukar göra, staten skall icke endast göra vad rätten kräver, utan vara hänsynsfull, handla gentlemannamässigt. Det är en vacker grundsats detta, jag vill gärna erkänna att det kan vara riktigt att staten tillämpar den, och jag tvivlar icke alls på, att herr Hederstierna, då han handlar å statens vägnar, också tillämpar den. Men jag vill påstå, att om staten skall tillämpa denna grundsats, så undgår staten icke därigenom plikt-kollisioner. Ty det tillhör icke blott en »juste» man utan ock en »juste» stat att, vid varje åtgärd han företager, se sig om åt alla sidor och icke anlägga uteslutande en enda hänsyn. Men det är en sådan otillbörlig ensidighet i synpunkterna, som det förefaller mig att reservanten råkat ut för. Staten har emellertid att taga hänsyn även till de krav, som man nu för tiden har i de kyrkliga församlingarna vid tillsättandet av kyrkliga tjänster, staten har att taga hänsyn till den känsla av förargelse, som det måste uppväcka, att rätten att kalla en präst kopplas ihop med sådan egendom som brännerier och boskap. Staten har att taga hänsyn till, att det på många orter råder ett trängande behov av ändrad pastoratsindelning. Det är rimligt, att om staten mot dessa hänsyn väger sin önskan att vara chevaleresk och hänsynsfull mot herrar patroni, staten finner att de förstnämnda hänsynen väga tyngre.

Herr Hederstierna erkänner klart och rent, att enligt hans mening statsmakterna otvivelaktigt äga rätt att frångå patroni deras kallelserätt. Därom råder således intet tvivel. När så är förhållandet och när, som av herr statsrådet nyss utvecklats, synnerligen viktiga skäl tala för avskaffandet av denna rätt och när slutligen herr Hederstierna icke kan göra klart, på vad sätt man skulle kunna nu avskaffa denna rätt och ändå på samma gång visa patronerna en sådan där långt genomgående generositet, så får jag säga, att skälen för Kungl. Maj:ts och utskottets förslag synas övervägande.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hederstierna: Vad först beträffar herr statsrådets långa argumentering för den stora lämpligheten av att avskaffa

patronatsrätten och vad likaledes av herr ordföranden i första lagutskottet i sådant avseende anförts, så träffar detta icke alls vad jag har sagt. Ty det är också min åsikt, och jag tycker det givetvis bör vara så, att patronatsrätten upphäves, då dess utövande av en person icke är lämpligt för vår tid. Vi skola således avskaffa denna rätt. Det är icke det frågan gäller, utan frågan gäller de villkor, under vilka patronatsrätten skall avskaffas.

*Lag om upp
hävande av
patronatsrätt
m. m.
(Forts.)*

Sedan säger herr statsrådet, att det skulle ställa sig svårt för mig att skriva en lagparagraf om vad som skulle lämnas tillbaka. Nej, det skulle det visst icke göra. Herr statsrådet vet lika väl som jag, att sedan jag förfäktat denna åsikt i kyrkolagutskottet, så har jag funnit att en mycket framstående auktoritet på kyrkolagstiftningens område, nämligen justitierådet Sjögren, givit uttryck åt precis samma uppfattning som den jag har, eller att staten bör betala igen, vad som utgjort motivet för utövandet av kallelserätten; staten skall lämna igen, vad som vederbörande utgivit för denna rätts erhållande. Sedan blir det domstolarnas sak att utreda och konstatera, vad som skall utgivas.

Vidare talade herr statsrådet om, att två godsägare i olika församlingar, som reste upp till Stockholm, båda gjort donationer till sina församlingar och ville ha patronatsrätt; den ene fick denna rätt, men den andre fick det icke. Ja, det var ju mycket tråkigt, men jag vill säga, att jag kan icke hjälpa den, som blivit lurad för 200 år sedan; det ligger vid sidan av det föreliggande ämnet.

Slutligen vill jag säga ett par ord med anledning av att herr statsrådet trodde sig träffa mig alldeles förfärligt genom att anföra det exemplet, att om en person efter träffat avtal givit något för att få en orden, så skulle det lämnas tillbaka, om man avskaffade ordensväsendet. Jag vill berätta herr statsrådet, att då jag var ung expeditionschef för femton år sedan och deltog i den sedvanliga middag, som dåvarande statsministern Erik Gustaf Boström gav varje första december, så kom han till mig efter middagen och då sade han under vårt samtal, jag minnes inte av vad anledning: »Svenska ordnarna äro aldrig till salu. Kom ihåg det för all framtid, herr expeditionschef.» Det ordet har jag alltid haft till rättesnöre, och jag har aldrig varit med om något avtal, där det gällt uttalande av något löfte angående erhållande av en orden, och jag skulle beklaga, om den nuvarande regeringen skulle slagit in på andra banor, än då jag hade med denna sak att göra.

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet Ekeberg: Herr vice talman! Vad den sista delen av den föregående talarens anförande angår, vill jag framhålla, att, såsom de herrar, som noggrant följde mitt anförande, nog torde kunna vitsorda, jag icke talade om förhållandena i Sverige, utan om förhållandena i ett tänkt land, vilket som helst. Jag sade: »antag att i ett samhälle förhållandena vore så och så beskaffade».

Herr Hederstierna nämnde, att man icke kunde hjälpa dem, som blevo lurade för 200 år sedan. Ja, mitt exempel avsåg att visa

*Lag om upphä-
vande av
patronatsrätt
m. m.
(Forts.)*

något annat, nämligen att personen i fråga icke kunde anse sig vara lurad, lika litet som den, som ger en donation, kan anse sig bli lurad, i fall han icke får en förmån, som han hoppats på med anledning därav.

Slutligen anfördes såsom belägg för herr Hederstiernas åsikt en juridisk auktoritet, för vilken även jag har den allra största vördnad. Jag vill emellertid nämna, att då ett uttalande från detta håll av herr Hederstierna citerades redan vid kyrkomötet, gav det mig anledning att vända mig till denna auktoritet själv för att erfara hans verkliga ståndpunkt, och jag har bemyndigande att meddela, att han för sin del icke vill i detta fall erkänna någon annan ersättningsrätt än den, som följer av allmänna rättsgrundsatser; han vill icke tillråda uppställandet av en regel, som går därutöver. Jag medger, och den ifrågavarande författaren torde själv medgiva, att det uttalande, som avsågs av herr Hederstierna, kunde varit klarare avfattat. Men om man jämför uttalandet med den bok, av vilken detta utgjorde en recension, skall man därav finna, att någon divergens mellan det ifrågavarande uttalandet och den ståndpunkt, jag här hävdad, svårligen kan uppletas.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr förste vice talmannen givit propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag å såväl berörda hemställan som Kungl. Maj:ts proposition i ämnet, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 6.

Härefter föredrogos vart för sig:

första lagutskottets utlåtande, nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om avskrivning av patronatsrätt åtföljande kronotonde;

bevillningsutskottets betänkande, nr 7, i anledning av väckt motion avseende skyndsammare behandling av vissa taxeringsmål; samt första lagutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av väckt motion angående begränsning av fastighetslåneräntan; och

nr 14, i anledning av väckt motion med förslag till ändrad lydelse av 24 § i lagen om ekonomiska föreningar.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och betänkande hemställt.

§ 7.

*Ang.
ersättning till
fattigvårds-
samhälle för
vård av sin-
nessjuk eller
sinnesslö.*

Vidare förekom till behandling andra lagutskottets utlåtande, nr 11, i anledning av väckt motion om utsträckt skyldighet för landsting att lämna fattigvårdssamhälle gottgörelse för vård av sinnessjuk eller sinnesslö, som är i behov av fattigvård.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 119, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr Ols-

son i Blädinge hemställt, att riksdagen måtte för sin del besluta sådant tillägg till eller ändring uti 40 § lagen den 14 juni 1918 om fattigvården, att gottgörelse för vård av sinnessjuk eller sinnesslö, som enligt 1 § av lagen om fattigvården förklarats vara i behov av vård å anstalt för sinnessjuka eller sinnesslöa, skulle lämnas av landsting och utgå med belopp motsvarande 3. betalningsklassen från den dag beslutet meddelats, att den sjuke i mån av utrymme skulle å anstalten intagas.

Ang.
ersättning till
fattigvårds-
samhälle för
vård av sin-
nessjuk eller
sinnesslö.

(Forts.)

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet var emellertid fogad reservation av herrar *Boberg*, *Andersson* i Knäppinge, *Magnusson* i Skövde, *Nilsson* i Vibberbo och *Carlsson* i Solberga, vilka ansett, att motionen bort av utskottet tillstyrkas.

Utskottets hemställan upplästes, varefter ordet begärdes av

Herr *Paulsen*, som yttrade: Herr talman! Det är ett par ord, jag skulle vilja säga med anledning av den föreliggande motionen.

Vi veta ju alla, att det är både dyrbart och svårt för kommunerna att träffa anordningar för sina sinnessjuka under den tid, som förflyter, innan man kan få in dem på hospital. Vi veta, att det kan dröja åratals tid efter det man fått meddelande om att de kunna intagas på hospital, innan de verkligen komma dit.

Nu säger utskottet:

»Ett bifall till den föreliggande motionen skulle tydligen helt bryta mot den angivna grunden för 40—42 §§. Antingen skulle ersättning lämnas fattigvårdssamhällena utan kontroll över den vård, som lämnades, eller också, vilket givetvis vore riktigare, skulle någon slags kontroll av vården i det enskilda fallet anordnas. Svårigheterna att anordna en sådan kontroll, att den, på samma gång som den blir i tillfredsställande mån enhetlig och effektiv, ej uppställer fordringar, vilka av de smärre kommunerna ej kunna fyllas och varigenom den för dessa i utsikt ställda ekonomiska fördelen blir illusorisk, torde vara uppenbara.»

Tror verkligen utskottet, att det skulle vara så svårt att anordna en sådan kontroll? Exempelvis i Växjötrakten finnes en hel massa människor, som ta emot sinnessjuka till vård. Dessa vårdare, som äro privatpersoner, stå under direkt tillsyn av överläkaren i Växjö hospital, och jag kan försäkra herrarna, att den vård, som sålunda består de sjuka, är icke att klaga på utan uppfyller alla rimliga anspråk.

Tro verkligen utskottets ledamöter, att det skulle bestå dessa sinnessjuka en bättre vård därför att kommunerna själva betala denna vård? För mig är det uppenbart, att särskilt dessa små, skatte-tyngda kommuner få mycket svårt att anordna en lämplig vård just på grund av kostnaderna.

Ang.
ersättning till
fattigvårds-
samhälle för
vård av sin-
nessjuk eller
sinnesslö.
(Forts.)

Längre fram i utlåtandet säger utskottet: »Vidare erhålla kommunerna numera bidrag till vårdkostnaderna för fattiga sinnessjuka genom dem tillkommande pension från allmänna pensionsförsäkringen.»

Ja, det är också ett motiv, som utskottet pekar på. Tro herrarna och utskottet, att man med 5 kronor 80 öre i månaden kommer långt för att bestrida vårdkostnaderna för de sinnessjuka? Jag för min del tror icke, att man kommer långt med en sådan summa. Det blir andra belopp, man måste röra sig med, då det gäller vårdkostnaderna för de sinnessjuka.

Så säger utskottet slutligen: »Till sist vill utskottet erinra om, att motionären i sin framställning uteslutande fäster uppmärksamheten vid skatteutjämningsfrågan, under det att en minst lika viktig synpunkt är att åt ifrågavarande beklagansvärda sjuka beredes en lämplig vård.» Men, milde himmel, dit sträva vi ju alla. Alla människor, som syssla med dessa frågor, skulle vara glada, om detta mål kunde uppnås. Men det torde dröja. Och därför menar jag, att det under nuvarande förhållanden skulle vara mycket, mycket lämpligt, om landstingen betalade vårdkostnaden för dessa personer, som man sökt få in på hospital och beträffande vilka vederbörande hospital meddelat, att de i mån av utrymme komma att intagas.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Vidare anförde:

Herr Olsson i Blädinge: Herr vice talman! Om man allra först granskar förteckningen över dem, som deltagit i beslutet i detta utskottsutlåtande, så finner man, att det bland utskottsmajoriteten är icke mindre än sju stadsrepresentanter, som ställt sig avvisande till motionen. Det vill sålunda nästan synas, som det i stort sett vore ett stadsintresse, som står emot ett landsbygdens intresse.

I regel torde det vara så, att stadskommunerna hava det så ordnat med sjukvård, att, oberoende om utrymme å hospital finnes eller icke, de likväl kunna få ersättning av vederbörande landsting, enligt det tillägg till samma 40 §, som av förra årets riksdag beslutades. Landsbygdskommunerna däremot, åtminstone de mindre bärkraftiga, kunna svårigen ordna det så, att de komma i åtnjutande av denna ersättning förr än hospitalsvård kan beredas den sjuke, och det kan, som erfarenheten visat, dröja i årtal, innan så kan ske.

Ha nu de stora bärkraftiga kommunerna, enkannerligen stadskommunerna, redan fått en sådan fördel, så vore det mer än underligt, om man skulle förvägra att giva de svagare kommunerna en möjlighet att i annan form bliva gottgjorda. För att utan vidare komma ifrån saken framhäver utskottsmajoriteten sjukvårdsintresset såsom varande huvudsaken, vilket ju i och för sig är mycket vackert, och därmed har man trots sig finna en oangriplig ståndpunkt för sitt avslag. Kan någon låta förleda sig att tro, att den sjuke får bättre vård, om den sjukvårdande kommunen icke får någon ersättning? Mig synes, att motsatsen snarare kan antagas bliva följden, sär-

skilt om det gäller en fattig, hårt skattetryckt kommun. Det förefaller, som om utskottsmajoriteten vill anse, att det är en allt för enkel syn på saken att såsom motionären uteslutande fästa uppmärksamheten vid skatteutjämningsfrågan.

För det första får jag säga, att penningfrågan alltid spelar en stor roll, icke minst i fråga om sjukvården. Icke ens det förnämligaste sjukhus kan lämna en god sjukvård förutan mycket god penningtillgång. Och för det andra vill jag liksom reservanterna framhålla, att man bör kunna förvänta, att den inspektion, som kommunernas fattigvård numera är underkastad, skall kunna tillförsäkra de sjuka den bästa vård, som efter förhandenvarande omständigheter är möjlig åstadkomma.

Då riksdagen en gång beslutat, att de ifrågavarande sjuka skola underhållas av den större kommunen, landstinget, så har väl motivet härför huvudsakligen ändå i och för sig varit en skattutjämning, ty anstaltsvården var väl lika god, innan detta beslut fattades, och ingen kan väl påstå, att kommunerna tidigare underlåtit att anlita anstalterna för dessa sjuka, så långt utrymmet detta medgivit. Det kan med skäl ifrågasättas, därest riksdagen icke skulle vilja tillmötesgå kravet på ersättning i den nu begärda formen, om det icke rent av vore statens plikt att ersätta detta slags sjukvård, enär det är staten, som brister i sin byggnadsskyldighet för detta ändamål. Man kan visserligen även då undskylla sig med att det icke gives någon garanti för sjukvården, men staten ersätter ju redan nu i vissa bestämda fall kommunernas fattigvård, och denna fattigvård är i regel förenad med sjukvård. Varför skall man i det ena fallet vara mera ömmande om de sjukas vård än i det andra? Jag vågar därför det påståendet, att utskottets skäl för avslag icke äro hållbara.

Vid motionens avfattande har jag utgått ifrån att utskottet skulle ställa sig välvilligt till motionen, och har jag härför anhållit, att utskottet godhetsfullt ville formulera det tillägg till 40 § i fattigvårdslagen, som vore för ändamålet behöfligt. Så har emellertid icke skett, och jag har därför från, såsom jag anser, kompetent håll, nämligen från fattigvårdskommitténs ärade sekreterare, erhållit förslag till ett sådant tillägg, avsett att bliva ett nytt moment 3 till ifrågavarande 40 §, så lydande:

Har för sinnessjuk eller sinnesslö, som är i behov av fattigvård enligt 1 §, gjorts ansöknings om intagning å anstalt för sinnessjuka eller sinnesslöa, som avses i mom. 1, samt beslut fattats om hans intagande, men intagning på grund av bristande platsutrymme ej kunnat ske, äger det fattigvårdssamhälle, som har att ansvara för vårdkostnaden, att under de förutsättningar, som för erhållande av ersättning enligt 1 mom. stadgas, av vederbörande landsting erhålla gottgörelse för vården av sådan person från och med dagen, då beslut om intagning ägt rum, med belopp, som motsvarar avgift å billigaste betalningsplats å den anstalt, där plats beviljats; ägande landstinget att för beviljande av sådan gottgörelse uppställa de villkor, som kunna befinnas lämpliga.

Ang.
ersättning till
fattigvårdssamhälle för
vård av sinnessjuk eller
sinnesslö.
(Forts.)

*Ang.
ersättning till
fattigvårds-
samhälle för
vård av sin-
nessjuk eller
sinnesslö.*

(Forts.)

Herr talman! Jag hade tänkt begära återremiss till utskottet, men då första kammaren redan fattat sitt beslut, så tror jag icke, att det skulle tjäna mycket till. Jag ber därför att få yrka bifall till detta förslag.

Herr Karlsson i Gasabäck: Herr talman! De humanitära synpunkter, som man velat lägga på denna fråga och som särskilt framhållits av den förste talaren, som ju alltid här försöker uppträda som expert, då det gäller kommunalfrågor av fattigvårdsnatur, tror jag man får bortse från, då det gäller att taga ställning till denna motion. Det är nog så, att det är svårt för att icke säga omöjligt, att den kontroll, som skall utövas över vården i hemmen, blir så tillfredsställande att landstinget skulle anse sig kunna lämna ersättning. Denna fråga var ju föremål för behandling inom fattigvårdskommittén och även vid 1918 års riksdag, då fattigvårdslagen antogs, var man inne på detta spörsmål. Det ansågs då, att man icke kunde gå med på att kommun lämnades ersättning för sådana sjuka, varom här är fråga, i andra fall än då de voro intagna på sådana av staten godkända anstalter, att man hade garanti för att det verkligen bereddes dem en tillfredsställande vård.

Vad den ekonomiska sidan av saken beträffar så har utskottet vid frågans behandling erkänt och varit ense om, att det i många fall kunde vara mycket betungande för de små kommunerna, som ha olyckan att inom sitt område måhända ha flera personer, som äro sinnessjuka eller sinnesslöa, att ha dessa dyrt utackorderade. Men trots detta ha vi icke vågat gå med på ett bifall till motionen, ty genom ett bifall till densamma skulle landstingsskatterna, som redan nu äro avsevärt stora på grund av de många utgifter, som överflyttats på landstingen, bliva ännu mera tryckande. Genom ett bifall till motionen skulle icke endast småkommunerna, som tryckas av stora utgifter för olika ändamål, bliva befriade från de utgifter varom här är fråga, utan även en del städer och större kommuner, som mycket väl kunde bära kostnaderna för sina sinnessjuka, till dess de kunna få in dem på hospital eller anstalt, skulle bli befriade. Den skatteutjämning, som allmänt erkännes vara behöfelig, har man sökt åstadkomma på annat sätt. Vid behandlingen av den provisoriska kommunalskattereform, som antogs förra året, voro framför allt två synpunkter förhärskande. Det var två mål man ville vinna: å ena sidan en rättvis beskattning mellan individerna, å andra sidan en mera effektiv utjämning av de kommunala skattebördorna mellan de olika kommunerna. För att uppnå detta sista mål beslöt man som bekant, att 25 % av vad som inflöt genom progressivskatten skulle ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för att användas till skatteutjämning. Det har beräknats, att de summor, man därmed skulle få in för skatteutjämning, skulle komma att uppgå till 11 miljoner kronor, sålunda till ett belopp, mångdubbelt överstigande det, som av staten tidigare anslagits till detta ändamål. Det synes mig, som om det vore skäl, att man avvaktade resultatet av denna reform och sålunda såge till vad

hjälp de skattetyngda kommunerna kunde få av denna skatteutjämningsfond, innan man går med på den form av skatteutjämnings, som motionären föreslår.

Den förste ärade talaren har sökt förringa vad utskottet yttrat om att de personer, som äro obotligt sjuka, sinnesslöa eller sinnessjuka, skulle såsom invalider få ersättning ur pensionsfonden. Jag håller före, att man icke bör bagatellisera den saken. Det är förslag om att pensionsunderstöden redan vid innevarande års riksdag skola avsevärt utökas, så att de skola uppgå till ett belopp av ungefär en krona om dagen per person, och detta bör väl icke vara ett så föraktligt tillskott i ersättning för de kommuner, som ha att sörja för dessa invalider och sinnesslöa.

*Ang.
ersättning till
fattigvårds-
samhälle för
vård av sin-
nessjuk eller
sinnesslö.*

(Forts.)

Jag tror icke det är skäl i att man bryter med den princip vi hittills slagit in på, nämligen att söka få till stånd så många anstalter som möjligt, varigenom sinnessjuka och sinnesslöa kunna erhålla tillfredsställande vård och därmed samtidigt även staten och landstingen övertaga utgifterna. Det beräknas att det för närvarande skall finnas ungefär 3,700 personer i hela landet, som skulle vara i behov av anstaltsvård; av dessa äro ungefär 1,700 på upptagningsanstalter. Nu förhåller det sig ju så, att riksdagen har anslagit medel till uppförande av hospital för såsom jag tror 2,350 patienter. Vi ha under byggnad en anstalt i Strängnäs, som skulle inrymma 800 patienter, och dessutom en i Hälsingborg, som skulle rymma ungefär 1,200—1,300 patienter. I den mån dessa anstalter bli färdiga uppkommer möjlighet för kommunerna att där få in de sinnessvaga. De kunna där erhålla lämplig vård och samtidigt undgå kostnaderna för vård i hemmen. Jag tror, att detta är den väg, man bör fullfölja. Det är icke skäl, att kammaren nu bifaller vad som här påyrkas, i all synnerhet inte, sedan första kammaren med överväldigande majoritet anslutit sig till utskottets förslag.

Jag ber, herr förste vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Magnusson i Skövde: Herr förste vice talman, mina herrar! Det är visserligen sant, att första kammaren redan avslagit denna motion och att frågan därför är vid denna riksdag fallen. Jag kan dock icke komma ifrån, att frågan är av den betydelse, att man bör hysa förhoppning om, att densamma skall »falla framåt», och detta är anledningen till att jag för min del begärt ordet för att biträda motionären i hans yrkande.

Den närmast föregående talaren, herr Karlsson i Gasabäck, yttrade, att man icke fick se på frågan uteslutande eller huvudsakligen ur humanitär synpunkt. Det förvånar mig då, att samme talare kunde följa utskottet, då det säger i sista punkten av sitt utlåtande ordagrant följande: »Till sist vill utskottet erinra om, att motionären i sin framställning uteslutande fäster uppmärksamheten vid skatteutjämningsfrågan, under det en minst lika viktig synpunkt är att åt ifrågavarande beklagansvärda sjuka bereda lämplig vård.» Det

Ang.
ersättning till
fattigvårds-
samhälle för
vård av sin-
nessjuk eller
sinnesslö.

(Forts.)

är just de humanitära synpunkterna man här trycker på, synpunkter, som herr Karlsson i Gasabäck måste ha varit med om, då han utan reservation anslutit sig till utskottets såväl kläm som motivering.

Det är möjligt att den, som representerar orter med stora kommunala bildningar, mindre känner de svårigheter, som trycka i det här föreliggande hänseendet. Det är alldeles givet, att i de delar av landet, där mycket små kommuner finnas, man finner bördan av sinnessjukvården tyngre än vad fallet är inom de stora kommunerna. Vi känna ju även säkerligen litet var till, hurusom sinnessjukdomarna uppträda mycket ojämnt; vissa kommuner ha ett proportionsvis mycket stort antal sinnessjuka och sinnesslöa, och därav följer uppenbarligen, att vården av dessa blir för kommunen synnerligen betungande.

Det är alldeles klart, att det är ett behjärtansvärt önskemål, att dessa sinnessjuka och sinnesslöa må beredas den bästa möjliga vård. Men det är ju också uppenbart, att med de begränsade ekonomiska resurser, som små kommuner äga, det med bästa vilja i världen mängden gång blir för dessa omöjligt att bereda de sjuka en fullt tillfredsställande vård, i synnerhet som — vilket vi alla känna till — det vanligen dröjer mycket länge, innan de kunna erhålla anstaltsvård. Det är tydligt, att om motionärens förslag bifölles, så att kommunerna ifrån de större områdena, landstingen, kunde få bidrag och hjälp till kostnaderna för sinnessjukvården, därav skulle följa, att dessa fattiga kommuner kunde bereda de olyckliga sjuka en bättre vård än för närvarande är händelsen.

Jag skall icke ingå på utskottets mot motionen väl skarpa och sträva motivering. Jag skall blott erinra om, att även om man ser på frågan från den synpunkt utskottsmajoriteten gör och i synnerhet från den humanitära synpunkt, som kommer till uttryck i det sista stycket av utskottsutlåtandet, man å andra sidan måste beakta förhållandena sådana de verkligen äro. Vi veta, att det för närvarande icke på långt när finns tillräckligt antal platser för sinnessjuka å anstalterna. Det är visserligen sant, att beslut fattats om byggande av nya hospital och vårdanstalter, men det ligger ännu i en ganska avlägsen framtid, när dessa anstalter bli färdigbyggda, och när de beslutade äro färdiga, är i alla fall hela behovet av vårdanstalter icke fyllt. Under sådana förhållanden måste man väl ändå räkna med, att det kommer att dröja ganska länge, innan en tillräcklig anstaltsvård kan beredas de sjuka, varom här är fråga. Det är inte ur vägen att därvidlag tänka på, att det nuvarande ekonomiska läget, som säkerligen kommer att fortsätta ganska lång tid framåt, i sin mån kommer att verka hämmande och hindrande på möjligheterna att bereda anstaltsvård, och under tiden skulle alla dessa fattiga små kommuner själva få bekosta vården av sina sinnessjuka och sinnesslöa, innan dessa kunna få plats på vårdanstalter. Jag undrar, om det inte här gäller en övergångstid, så pass långvarig, att det kan vara skäl att tänka på ett bifall till motionärens yrkande.

Jag skall därför tillåta mig att instämma i det yrkande, som här framställts av motionären, och jag vill hoppas, att man i denna kammare skall visa sig behjärta detsamma, så att man kan ha en förhoppning om att frågan skall till en kommande riksdag ha »fallit framåt».

*Ang.
ersättning till
fattigvårds-
samhälle för
vård av sin-
nessjuk eller
sinnesslö.*

(Forts.)

Herr Paulsen: Herr förste vice talman! Som saken nu ligger skall jag be att få återtaga det yrkande, jag gjorde för en stund sedan, och i stället instämma med det yrkande, som framställdes av herr Olsson i Blädinge.

Efter härmed slutad överläggning gav herr förste vice talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till det av herr Olsson i Blädinge under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Olsson i Blädinge under överläggningen framställda yrkandet.

Voteringen utvisade 62 ja, men 110 nej, vadan kammaren bifallit det av herr Olsson i Blädinge under överläggningen framställda yrkandet.

§ 8.

Härpå förelåg till avgörande statsutskottets utlåtande, nr 4 B, angående regleringen av utgifterna under tilläggsstatens för år 1921 fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till försvarsdepartementet.

Sedan herr förste vice talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr Anderson i Råstock, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att detta ärende måtte föredragas punktvist genom uppläsande av kantrubrikerna, i den mån icke annat föredragningssätt påyrkas.

Denna hemställan bifölls.

Punkterna 1 och 2.

Lades till handlingarna.

Ang. anslag
till undervis-
nings- och
gymnastik-
materiel m. m.

Punkten 3, angående förstärkning av ordinarie reservationsanslaget till undervisnings- och gymnastikmateriel m. m.

Uti punkten 3 av fjärde huvudtiteln i innevarande års proposition med förslag till tilläggsstat till riksstaten för år 1921 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till förstärkning av ordinarie reservationsanslaget till undervisnings- och gymnastikmateriel samt undervisningsanstalter och utbildningskurser å tilläggsstat för år 1921 anvisa ett förslagsanslag, högst, 175,513 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte till förstärkning — — — lika med Kungl. Maj:t — — —, högst, 104,205 kronor.

Punkten föredrogs. Därefter yttrade:

Herr V e n n e r s t r ö m: Ja, herr förste vice talman, jag skall be att redan vid denna punkt av utskottets utlåtande få hemställa om avslag. Jag gör det visst icke av den anledningen att denna punkt skulle vara mig särskilt osympatisk gentemot de andra punkterna, ty det är den icke, snarare tvärtom. Jag gör det icke heller av den anledningen, att jag tror mig därmed vinna något praktiskt resultat gentemot denna rörande nationella samling inom utskottet från den yttersta högern ända långt ut inom det socialdemokratiska partiet.

Jag ber emellertid att helt kort och gott å gruppens vägnar få deklarerera, att vi alltjämt ställa oss principiellt avvisande mot varje anslag till militära institutioner.

Ser man på den praktiskt ekonomiska sidan av saken, så finner man, att det visserligen sparats ungefär 8 miljoner, men gäller det att spara — och det anses ju från alla sidor, att man bör göra — så vill jag verkligen hemställa, om det icke vore möjligt, även för dem, som hålla på ett militärt försvar, att söka åstadkomma en ytterligare nedpressning av de i det ekonomiska läge, som staten för närvarande befinner sig i, synnerligen tunga militärutgifterna.

För oss är denna principiella synpunkt den mest avgörande. Jag vill icke upprepa de gamla allbekanta synpunkterna, då dessa torde vara synnerligen väl och kanske ända till leda kända för riksdagens ledamöter, men jag skall genom ett exempel från min valkrets visa, att det finnes fog för den åsikten, att militärinstitutionen icke enbart är avsedd att verka utåt såsom värn mot en yttre fiende.

Vid Västernorrlands regemente vidtogos vid ett visst tillfälle, såsom herrarna torde hava sig bekant, formliga mobiliseringsåtgärder och det lades i dagen från de militära myndigheternas sida en sådan brinnande iver, att man kanske aldrig någonsin tillförne skådat maken. I detta fall gällde det icke att resa ett värn utåt, utan här gällde det att taga militära vapen till hjälp åt svenska arbetsgivare i deras kamp för sänkta löner åt Sveriges arbetare. Under sådana förhållanden ber jag få säga, att det, från den principiella ståndpunkt vi intaga, icke kan vara tal om att med ett enda öre bidraga till att understödja en institution, som skulle kunna användas av vissa grupper av landets medborgare mot andra medborgare.

Med denna korta motivering ber jag, att redan vid denna punkt få yrka avslag, och i detta yrkande ligger självklart yrkande om avslag på varje anslag till militära ändamål.

Ang. anslag till undervisnings- och gymnastikmateriel m. m.
(Forts.)

Herr A n d e r s o n i Råstock: Herr talman! Det är icke min avsikt, att på något sätt förlänga denna debatt, i synnerhet sedan den senaste ärade talaren sagt, att han för sin del icke fann anledning att gå in på de skäl, han har för sin principiella ståndpunkt. Under sådana förhållanden anser jag mig sålunda icke behöva gå in på något principiellt bemötande av honom.

Beträffande de ekonomiska skälen kan jag försäkra herr Venerström och kammarens övriga ledamöter, att statsutskottet för sin del gjort allt, som kan göras, för att bringa ned dessa anslag. Men först och främst äro en hel del av dem av sådan karaktär, att det icke är möjligt att bringa ned dem, därför att de avse utgifter, som man redan gått in för. De äskade medlen till sådana utgifter kan man icke utan vidare avslå.

För det andra förhåller det sig ju beträffande en stor del av dessa anslag så, att man redan vid antagandet av fjolårets och jag vågar tillägga även tidigare statsverkspropositioner var på det klara med att de belopp, man anslagit, icke skulle räcka till. Ordet »tilläggsstat» är ju i detta avseende ganska belysande. Det innebär, att det är fråga om ett system, som man fått till stånd för att så att säga kunna komma efteråt med en del av de erforderliga beloppen.

Sedan vill jag påpeka ännu en synpunkt, som man icke kan alldeles underlåta att ta i betraktande. Det är att flera av punkterna i denna tilläggsstat äro av den beskaffenhet, att ett rent avslag skulle medföra en stagnation i driften inom många av statens företag, som sysselsätta en rätt avsevärd personal.

Allt som allt ha dessa skäl medverkat till att vi för vår del — jag svarar närmast för det parti, jag själv tillhör — ansett det ur sakens synpunkt hava varit riktigast att söka uppnå enighet överallt och, likaså ur sakens synpunkt, att gå så långt man möjligtvis kan i fråga om nedskärningar i de av vederbörande militära myndigheter äskade anslagen. Jag vet icke i vad mån herrarna anse att vi ha lyckats, men ett är säkert: den goda viljan har icke fattats. Om herr Venerström eller någon annan kan påvisa någon sakligt möjlig nedprutning av dessa anslag, har vårt parti givetvis ingenting att invända mot en sådan, men jag tror, att det kommer att bli ganska svårt.

Jag har endast velat med dessa ord yrka bifall till den förevarande punkten.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, framställde herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse den förra propositionen hava flertalets mening

Ang. anslag
till undervis-
nings- och
gymnastik-
materiel m. m.

för sig. Som votering likväl begärdes av herr Johansson i Sollefteå, uppsattes, justerades och anslags en voteringsproposition av följande lydelse:

(Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 3) av utskottets förevarande utlåtande, nr 4 B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 164 ja mot 16 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 4 och 5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 6.

Lades till handlingarna.

Punkterna 7—9.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang.
anslag till
remontering.

Härefter föredrogs *punkten 10*, angående förstärkning av ordinarie reservationsanslaget till remontering; och yttrade därvid

Herr Fjellman: Herr talman, mina herrar! Utskottet har i sitt yttrande förklarat, att det åsyftade ändamålet med motionen blivit i viss mån tillgodosett. Jag erkänner, att så i någon mån är förhållandet. Ett större antal remonter kan nu visserligen köpas, men medelpriset på dessa har måst sänkas högst väsentligt.

Då jag anser denna fråga vara av synnerligen stor betydelse, vågar jag anhålla att kammaren under några få minuter ville låna mig sitt öra, så att jag kan bli i tillfälle framlägga tingen så som de te sig för mig. Den ädla hästaveln räknar sina anor långt tillbaka i tiden. Redan i slutet av 1600-talet började statsmakterna ägna densamma sitt särskilda intresse, ett intresse, som tiderna fram igenom ej slappats utan snarare tvärtom. Hästuppfödarna gynnades och uppmuntrades på allt sätt. Ökade anslag till premieringar utgingo. Staten tillhandahöll på sina depåer lämpliga beskillare, och räntefria lån lämnades till lantmännen i och för inköp av varmlodiga ston. Enskilda personer visade också sitt stora intresse och nedlade mycket både arbete och penningar i samma syfte. Resultatet har blivit, att vi nu äga en kraftig och blomstrande inhemsk varmlodig hästavel, som även utom vårt lands gränser väckt berättigat erkännande. Särskilt har uppfödningen av remon-

ter i vårt lands södra provinser blivit populär och ekonomiskt lönande. Vid en resa på den skånska landsbygden kan man påträffa i var och varannan lantgård ädla avelsdjur, och en bland de första frågorna, man får av lantmannen, är, om man inte vill se på hans unghästar och yttra sig om deras utsikter vid stundande remonteringsmöte. Allt ifrån den dag fölet kommer till världen omhändertages det med det största intresse av alla medlemmarna i lantmannens familj. Och den dag denne återvänder med en större summa penningar på fickan och äran av att vara en framstående hästuppfödare räknas såsom en bemärkelsedag av hela familjen.

Konsten att uppföda ädla hästar läres från far till son. Glömmes denna bort — vilket kan gå nog så fort — så tjänar det till platt intet, hur mycket penningar staten än anslår till inköp av ädla hingstar och ston. Den ädla hästaveln står och faller med hästuppfödningskonsten.

För några år sedan blev all export av ädla hästar stoppad av känd anledning, och hästuppfödarna hade nu uteslutande den inhemska marknaden att tillgå. Detta visade sig genast i en betänklig tillbakagång för den ädla hästaveln. Stuteriöverstyrelsen fick då genom nådigt brev av den 27/11 1916 order att inlämna förslag till sakens upphjälpande. Förslaget, som antogs av riksdagen år 1917, utmynnar i ökad kredit och förbättrade lånevillkor för hästuppfödarna. Förra året blev emellertid ett bekymmersamt år för dessa, enär staten ej inköpte mer än hälften av det sedvanliga antalet. Följden visade sig genast i en betänklig tillbakagång i betäckningssiffrorna. I år har riksdagen endast anslagit en tredjedel av den summa, som brukar utgå, till inköp av remonter. Man kan lätt tänka sig, hur lantmännen komma att känna sig till mods, när de antingen få återvända från remonteringsmötena med sina korrekta och präktiga unghästar eller också få sälja dessa till underpris. Fara föreligger, att den ädla hästaveln härigenom kommer att fullständigt nedläggas. Den bedrives numera så gott som uteslutande vid de smärre lantbruken, vilket är dess styrka. För en produktion på så lång sikt som remontuppfödningen måste dylika våldsamma omkastningar i pris och i omsättning medföra de svåraste risker, och det är alldeles tydligt, att lantmännen stå inför högst väsentliga ekonomiska förluster, förluster som drabba dem så mycket hårdare, då de kommit så plötsligt och oväntat, och detta just i tider, som icke minst för lantmännen kunna betecknas såsom vargatider.

Försvarskommissionen må nu komma till vilket resultat som helst, men så mycket får man väl ändå våga hoppas, att vi skola få en något så när fältduglig armé. Men en armé utan varmblodiga hästar är mindervärdig, så gott som oduglig. Efter vad som inträffat vågar man icke hålla för otroligt, att vi, om 3—4 år ej kunna uppdriva några remonter inom vårt eget lands gränser. Vi få då i likhet med vårt grannland Norge köpa dessa i England eller Tyskland, vilka länder nog skola veta att taga betalt för varan, ja kanske vi rent av ej kunna få köpa några dylika. Vad det

Ang.
anslag till
remontering.
(Forts.)

*Ang.
anslag till
remontering.*

sista landet, Tyskland, beträffar, är man där väl medveten om hur svårt det är att driva upp en ny hästavel, och därför försöker man därstädes samla ihop spillrorna, som finnas kvar från kriget, och detta trots det praktiskt taget icke finns några beridna vapenslag kvar i Tyskland.

Då statsutskottet varit enhälligt i sitt utlåtande, torde jag ej våga hoppas på, att något utöver vad där innehålles skall vinna kammarens bifall. Jag har med dessa ord velat påpeka det nödläge, ja, jag vill säga den tillintetgörelse, som hotar vår varmblodiga hästavel. Jag har även velat påvisa, hur lätt det går att förstöra och riva ned det, som tagit så lång tid att bygga upp. Motionen har även avsett att söka vinna någon ekonomisk hjälp och lättnad åt de lantmän, som nu stå med stallarna överfyllda av hästar utan att ha möjlighet att avyttra desamma.

Herr Jönsson i Revinge: Herr talman, mina herrar! Det beslut, till vilket statsutskottet kommit i denna fråga, är ju resultatet av en kompromiss, och det synes mig, som om denna kompromiss bär vittne om vidgad insikt därom, att det under förra året fattade beslutet i fråga om detta års remontering ej var fotat på fullt sakliga grunder. Ty statsutskottets förordande av att man dels sänker medelpriset till 1,400 och dels nu tager i anspråk den reserv på remonteringsanslaget, som finns inbesparad, 200,000 kronor, innebär ju, att man kan köpa åtminstone 200 remonter eller något däröver utöver vad förra årets riksdag beslutade genom gemensam votering.

Vi, som för vår del anse, att man icke så där på en gång kan få avklippa hela möjligheten till avsättning för uppfödarna av de varmblodiga hästarna, utgå beträffande priset ifrån, att det vore lyckligare för hästuppfödarna, att ett något större antal finge sälja sina remonter, än att ett mindre antal finge något bättre betalt för sina. Då härtill kom ett förändrat läge på hästmarknaden med skarpt fallande priser, ansågo vi, att ett medelpris av 1,400 kronor för årets inköp kunde vara väl motiverat.

Den föregående talaren gjorde ju icke något yrkande, men jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Anderson i Råstock: Herr talman! Jag har icke heller något annat yrkande att göra än om bifall till utskottets förslag. Men det var ett yttrande av herr Jönsson i Revinge, som jag inte kan låta stå alldeles omotsagt. Jag trodde, att vi skulle kunna spara debatten härom till det tillfälle, då frågan om 1922 års stat föreligger, och inte taga upp den nu. Herr Jönsson i Revinge sade emellertid, att de beslut, som fattades av fjolårets riksdag, icke vilade på sakliga grunder. Ja, det var hans åsikt då också. Men det var dock på det sättet, att inte bara de socialdemokratiska ledamöterna inom statsutskottet utan en övervägande majoritet i riksdagen fattade detta beslut just för att spara pengar och därför att man ansåg, att det var en förnuftig åtgärd att gå den väg,

som reservanternas inom statsutskottet då föreslog. Det är bara det påpekandet jag har velat göra.

Ang.
anslag till
remontering.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 11—16.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Sedan *punkten 17*, angående förstärkning av ordinarie reservanslag till vapen och ammunition m. m., nu föredragits, anfördes

Ang. anslag
till vapen och
ammunition
m. m.

Herr Söderhielm: Herr vice talman, mina herrar! Jag vill till att börja med för kammaren förklara, att jag, fastän jag inte deltagit i utskottets beslut, dock har inom avdelningen deltagit i det förberedande arbetet och följaktligen är beredd att taga mitt ansvar för det beslut, som utskottet nu tillstyrker. Det har naturligtvis inte kunnat gå utan högst avsevärda eftergifter från min sida, eftergifter, som jag är medveten om på en del av punkterna tangera den lägsta tillåtliga gränsen. Men när jag så gjort, har det skett under känslan av att enighet här vore högeligen eftersträfvärd. Denna punkt är en av dem, där jag haft de största betänkligheterna. Men när jag i alla fall nu vill förorda hos kammaren ett antagande av punkten, så sker det, sedan jag förvissat mig om, att det ligger i Kungl. Maj:ts hand att förfoga över de summor, som stå upptagna under de olika titlarna, så att ett överskott på den ena titeln kan överföras till den andra.

Jag yrkar bifall till den föredragna punkten.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Vid föredragning härpå av *punkten 18*, angående merkostnader för fortsatt anskaffning av handvapen och kulsprutemateriel, begärdes ordet av

Ang.
anskaffning
av handvapen
och kulsprute-
materiel.

Herr Laurén, som yttrade: Herr förste vice talman! I denna punkt förstår jag, att det inte går an att göra något yrkande om höjning av anslaget. Men jag har dock, innan utskottets förslag antages, velat säga det, att en nedsättning av det av Kungl. Maj:t begärda anslaget med 200,000 kronor utan att förutsätta en minskning i tillverkningen vid gevärsfabrikat knappast låter sig göra. Denna minskning i anslaget kommer i så fall att gå ut över arbetarna, och de avskedanden, som ändå komma att göras, komma genom denna anslagsminskning att få en ännu större omfattning. Jag vill erinra om att detta förstärkningsanslag skall tagas i anspråk i år. Särskilt har jag hört, att man tänkt sig att på posten bränslekostnader kunna spara in en hel del. Men jag vill då säga, att posten bränsle har redan till stor del tagits i anspråk genom att man varit tvungen att tidigare på året täcka sig för de utgifter, som stunda under vintern. Där kan man nog således icke räkna

Ang.
anskaffning
av handvapen
och kulsprute-
materiel.
(Forts.)

med någon större besparing. Beträffande besparingarna ifråga om förbrukningsartiklar torde det vara sant, att man längre fram på året nog kan spara något. Särskilt oljor komma nog att falla och bli billigare. Materialierna för själva tillverkningen däremot äro kontraherade i förväg, och där torde det således icke kunna bli så mycket besparingar. Jag får således, med den kännedom jag har om tillverkningen vid gevärsfaktoriet, säga, att en sådan besparing på 200,000 kronor, som utskottet tänkt sig, icke är möjlig att göra om tillverkningen skall gå i samma riktning som förut. Jag begärde ordet tidigare och har nu fått höra av ett par statsutskottsledamöter att alla dessa poster äro så nära sammanbundna med varandra, att en höjning på någon av dem icke är tänkbar. Därför har jag, herr förste vice talman, intet yrkande att göra, men jag har velat säga, att den sänkning som här ifrågasatts, kommer att gå ut över arbetarna och åtminstone i viss mån, öka arbetslösheten i industristaden Eskilstuna.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 19—27.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 28.

Lades till handlingarna.

Punkten 29.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 30.

Lades till handlingarna.

Punkten 31.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 32—34.

Lades till handlingarna.

Punkterna 35 och 36.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 37.

Lades till handlingarna.

Ang. anslag
till flottans
krigsbered-
skap och
övningar.

Punkten 38, angående förstärkning av ordinarie reservationsanslaget till flottans krigsberedskap och övningar föredrogs härpå; och anförde därvid:

Herr H o l m g r e n: Herr förste vice talman! När chefen för marininstaben avgav sitt förslag till flottans övningar innevarande år, så kom han med då gällande kolpriser till en kostnad av 10 miljoner kronor. Det var ju emellertid uppenbart, att i dessa penningknapphetens och de höga kolprisernas tider ett så avsevärt belopp inte skulle kunna avses ens för ett så angeläget ändamål. Och stabschefen måste därför ovillkorligen kunna komma med kraftiga avprutningar. Han hade därvid huvudsakligen två vägar att välja. Den ena innebar, att ha fartygen rustade endast under en viss del av året och därunder koncentrera skolutbildningen och tillämpningsövningarna. Den andra utvägen var att med bibehållande av fartygen rustade under hela året göra inskränkningar i den dagliga kol- och ammunitionsförbrukningen. Marininstabschefen valde det senare alternativet. Och så lojalt har han därvid gått till väga, att han själv, om än med tvekan, har framkommit med ett förslag, som grundade sig på en kolkonsumtion motsvarande två, säger två, timmars gång om dagen för varje fartyg, som är rustat. Man behöver väl knappast vara sjöman för att inse, vilken minimal övning, vilken ringa fond av erfarenhet, ett dylikt övningsprogram skall tillföra personalen. Två timmar per dag blir ju fjorton timmar i veckan eller två och ett halvt dygn i månaden. Detta blygsamma program betingade i alla fall en kostnad av 7,800,000 kronor. Fjölarets riksdag beviljade till flottans krigsberedskap och övningar ett belopp av 4,800,000 kronor. Det återstod alltså cirka 3 miljoner kronor, som borde anvisas på tilläggsstat i år. Med hänsyn till de vikande kolpriserna och genom ytterligare beskärning av övningsprogrammet, varigenom bland annat de för maskin- och eldrumspersonalen så oerhört viktiga övningarna under forcering ha blivit utslutna, har Kungl. Maj:t kunnat nedbringa behovet av medel att utgå på tilläggsstaten till 2,168,000 kronor. Kolpriserna ha alltså varit vikande, och statsutskottet har på den grund ansett sig kunna sänka det av Kungl. Maj:t begärda beloppet till 700,000 kronor. När marininstabschefen gjorde sina kostnadsberäkningar, hade man att räkna med kolpriser av omkring 160 kronor per ton. Kungl. Maj:t kunde räkna med lägre siffror. Och när slutligen utskottet handlade ärendet, hade man priser på omkring 85 kronor, vill jag minnas. Dock är härvid att märka, att man hade en marginal av 10 kronor per ton dessutom.

Någon sannolikhet för ytterligare prisfall på kol föreligger för närvarande knappast. Stigande priser ligga däremot inom möjlighetens gräns. Ett bifall till statsutskottets förslag skulle ju visserligen innebära, att, om kolpriset ytterligare faller, någon förbättring i övningsprogrammet skulle kunna åstadkommas. Men stegrade kolpriser skulle å andra sidan medföra nödvändigheten av ytterligare inskränkningar av det redan intill bristningsgränsen beskurna övningsprogrammet. Herr Anderson i Råstock nämnde, att statsutskottet har gjort de avprutningar, som äro möjliga, och det är visst och sant, att utskottet det gjort. I detta fall vill jag dock erkänna, att i vad rör kostnaderna för innevarande års kolkonsumtion har ut-

*Ang. anslag
till flottans
krigsbered-
skap och
övningar.
(Forts.)*

*Ang. anslag
till flottans
krigsbered-
skap och
övningar.
(Forts.)*

skottets reduktion av anslaget endast inneburit ett följdriktigt tillrättaläggande av siffrorna med hänsyn till att nu gällande och under den närmaste framtiden väntade kolpriser äro helt andra än de som rådde när propositionen utarbetades.

I fråga om den för övningsprogrammets genomförande erforderliga kolkvantiteten har däremot utskottet icke gjort något uttalande, ej heller gjort någon avprutning på anslaget, som grundar sig på minskning av den för övningarna beräknade kolkvantiteten. Jag torde härav vara berättigad till det antagandet, att utskottet för sin del icke funnit den beräknade kolkvantiteten eller, om man så vill uttrycka sig, det för övningsändamål under gång beräknade antalet dagar vara oskäligt tilltaget. Skulle kolpriserna stiga, så kan emellertid, som jag nyss nämnde, det tilltänkta övningsprogrammet icke genomföras. Man blir då hänvisad till att antingen indraga den för kadetternas utbildning avsedda pansarbåten eller också endera av de två övriga pansarbåtarna. Drar man in kadettfartyget, så måste kadetterna fördelas på de två övriga fartygen, som härigenom skulle få besättningar, sammansatta efter helt andra än normala grunder. Att utbildningen för såväl kadetterna som för de övriga besättningarna under sådana omständigheter blir av ringa värde, torde vara påtagligt, utan att jag därför behöver fördjupa mig i några detaljer. Drar man in en av de andra pansarbåtarna, så blir manskapets utbildning förfelad och tillämpningsövningarna i det närmaste värdelösa. I bägge fallen blir utbildningen så pass förfelad, att en återverkan härav under år framåt kommer att göra sig gällande beträffande personalen.

Gentemot de farhågor, jag här har uttalat, torde ju visserligen kunna invändas, att övningsprogrammet är säkerställt, därest marinförvaltningen nu gör inköp av hela årsbehovet av kol. Men i tider då kolpriset är så starkt fluktuerande, som för närvarande är fallet, kan det emellertid ur ekonomisk synpunkt knappast vara försvarligt att göra inköp annat än i mån av behov.

I överensstämmelse med den ståndpunkt, som jag trott mig kunna utläsa ur statsutskottets utlåtande i denna punkt, borde ju kanske ett medgivande inrymmas för Kungl. Maj:t att, därest kolpriserna stiga, ändå låta övningarna fortgå enligt den fastställda planen. Jag gör emellertid för närvarande intet yrkande i sådan riktning utan nöjer mig med att i detta samband ha påpekat dessa förhållanden för kammaren.

Herr Jönsson i Revinge: Herr vice talman! Den föregående ärade talaren gjorde ju inte något yrkande, och det kan ju sålunda vara onödigt att upptaga kammarens tid med att gå in på det här anslaget, där ju mycket riktigt statsutskottet helt och hållet utgått från Kungl. Maj:t:s beräkningar i fråga om kolåtgången och så vidare. Det har sålunda endast varit en reduktion av de beräknade kolpriserna till den ungefärliga dagskostnaden, som statsutskottet lagt till grund för sina beräkningar och därigenom kommit till en ganska betydande besparing på detta anslag.

Jag har endast att yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 39 och 40.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 41.

Lades till handlingarna.

Punkten 42.

Utskottets hemställan bifölls.

Vid nu skedd föredragning av *punkten 43*, angående anslag till uppförande av bostadshus för underofficerare av första graden i Vaxholms fästning, yttrade

Herr Anderson i Råstock: Herr förste vice talman! Jag ber att här få framställa samma yrkande, som framställets och bifallits i första kammaren, nämligen om återremiss på förevarande punkt. Förhållandet är det, att det framkommit ett nytt uppslag i saken, som icke kunnat undergå fullständig prövning inom utskottet. Detta är anledningen till, att jag å utskottets vägnar tillåter mig hemställa om återremiss.

Vidare anfördes ej. Med bifall till det av herr Anderson i Råstock framställda yrkandet beslöt kammaren att återförvisa punkten till utskottet för ny behandling.

Punkten 44.

Lades till handlingarna.

Punkterna 45—49.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 50.

Lades till handlingarna.

Punkterna 51 och 52.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 9.

Herr statsrådet *Hammar skjöld* avlämnade

dels Kungl. Maj:ts proposition, nr 109, angående understöd åt vissa befattningshavare vid postverket;

dels ock Kungl. Maj:ts skrivelse, nr 112, med tillkännagivande, att i statsverkspropositionen under avdelningen Utgifter för kapitalökning bebadade framställningar angående anslag för inköp för telegrafverkets räkning av fastighet i Nyköping samt angående an-

*Ang. anslag
till flottans
krigsbered-
skap och
övningar.
(Forts.)*

slag för tillgodoseende av vattenfallsstyrelsens lokalbehov icke komma att föreläggas riksdagen.

Ovannämnda proposition och skrivelse bordlades.

§ 10.

*Ang. en
motorpatrull-
båt för tull-
bevakningen i
Stockholm.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för anskaffande av en motorpatrullbåt för tullbevakningen i Stockholm; och yttrade därvid

Herr Ljungberg: Herr förste vice talman! Jag har ingen invändning att göra mot att utskottet yrkat avslag på förslaget att från utlandet inköpa en båt för avsedda ändamål. Jag har anledning tro, att utskottet genom den första delen av sitt yttrande endast avsett att framhålla, att saken icke kunde anses vara så brådskande, att man för den skull borde antaga det finska anbudet.

Utskottets indirekta framhållande av att möjlighet till beredande av arbetstillfälle icke bör undandragas svenska verkstäder blir så mycket mera berättigat, som priset bör göra det möjligt att här hemma tillverka en båt för avsevärt lägre kostnad än vad som var möjligt för ett år sedan. Enligt propositionen beräknade varvschefen vid flottans station i Stockholm i mars i fjol kostnaden för båt till 115,000 kronor. Jag har mig bekant, att såsom propositionen bebådade anbud infordrats från enskilda svenska varv på den patrullbåt, som avses för tullbevakningen i Göteborgs hamn, och man kan antaga, att priserna hålla sig mellan 60- å 70,000 kronor. Härav framgår, att man skulle kunna få båda dessa båtar, den för Stockholm och den för Göteborg, byggda för ett belopp, som icke mycket överskrider vad som för ett år sedan beräknades för en båt. Priset per nybyggd båt torde således icke behöva bli så väsentligt högre än vad kostnaden skulle bli för den finska båten.

Med den efterfrågan på arbete, som för närvarande föreligger från verkstäderna, vore det synnerligen önskligt, att frågan om anskaffandet av nämnda motorpatrullbåtar toges upp på nytt och att en framställning snarast möjligt bleve gjord till riksdagen om beviljandet av medel för byggandet av båda båtarna. Då båtarna i varje fall behövas, är det ju så mycket lämpligare att anskaffningen sker nu, då varje arbetstillfälle motses med största iver.

Jag skulle emellertid vilja framhålla, att, därest som jag hoppas, saken fullföljes på här antaget sätt, verkstäderna även borde beredas möjlighet att få tävla om motortypen för båtarna. Vid infordrandet av anbud, som nyss omnämndes, lär ha bestämts, att visst motorfabrikat skulle användas. Vid fri konkurrens även i fråga om maskinerna, kan ju dock tävlan mellan fabriken tillgodogöras och eventuellt även en besparing i kostnaden uppnås.

Jag har, herr förste vice talman, intet annat yrkande än bifall till utskottets förslag. Jag har ansett angeläget att här anförda synpunkter bleve framförda.

Vidare anfördes ej. Kammarén biföll utskottets hemställan.

§ 11.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört bevillningsutskottets betänkande, nr 8, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående mera enhetliga föreskrifter rörande värdering av varulager m. m. i och för taxering till skatt för inkomst av rörelse eller yrke.

Ang.
värdering
av varulager
m. m. i och
för taxering.

Uti en inom andra kammaren väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, nr 104, hade herr *Nylander* föreslagit att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av och förslag till mera enhetliga föreskrifter i syfte att avhjälpa den ojämnhet i beskattningshänseende, som vållats därigenom att taxeringsmyndigheterna på skilda håll tillämpat olika principer vid värdering av varulager m. m. i och för taxering till skatt för inkomst av rörelse eller yrke.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Röing* och *Winkler*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av ifrågavarande motion, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning av frågan, huruvida de i motionen berörda ojämnheterna vid inkomstbeskattningen skulle kunna genom åtgärder i lagstiftningsväg avhjälpas, samt, om utredningen därtill gäve anledning, för riksdagen framlägga förslag i ämnet.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst anförde:

Herr *N y l a n d e r*: Herr förste vice talman, mina herrar! Såsom av det föreliggande betänkandet framgår erkänner bevillningsutskottet, att jag såsom motionär i förevarande ärende har rätt så tillvida, som att på ifrågavarande område ojämnheter i beskattningen förekomma. Man skulle då tro, att utskottet dragit ut konsekvenserna av detta erkännande och yrkat bifall till motionen. I stället inskränker sig emellertid utskottet till att påpeka de stora svårigheter, som erbjuda sig, då det gäller att få till stånd mera enhetliga föreskrifter vid taxeringsförfarandet. Jag vill gentemot detta påvisa, att min motion just gick ut på att åvägabringa en undersökning angående dessa svårigheter och möjligheterna att övervinna dem, så att man kunde få bort ojämnheterna på området och därmed den orättvisa, som hittills existerat.

Utskottet säger, att min motion är kort och svävande och att den därför icke kan tjäna som basis för någon utredning. Jag hade naturligtvis mycket väl kunnat draga fram en del fakta, som jag samlat, rörande de olika förfaranden man tillämpat vid taxeringar i ifrågavarande avseende, men jag ansåg mig kunna inskränka mig till att endast konstatera faktum utan att i onödan utöka riksdagens nog så dyrbara papperskonto.

*Ang.
värdering
av varulager
m. m. i och
för taxering.
(Forts.)*

Då det sålunda, som nämnts, har av bevillningsutskottet erkänts, att bättre och enhetligare principer härvidlag vore lämpliga, och då jag i min tur kan använda samma motivering som utskottet, nämligen att jag finner utskottets betänkande svävande och ofullständigt, skall jag be att få yrka bifall till reservationen och avslag på utskottets hemställan.

Herr Sköld: Herr förste vice talman, mina herrar! Utskottet har utan vidare erkänt, att det kan förefinnas oegentligheter i det avseendet, som motionären vidrört. Det är emellertid icke i det fallet utskottet ansett, att herr Nylanders motion borde ha varit något mera utförlig.

Jag tror, att det är en mycket riktig uppfattning detta, att, när en motionär kommer och begär en reformering å ett visst område, han icke bara skall kunna peka på missförhållandena, utan också bör söka anstränga sin intelligens för att finna någon utväg till avhjälpande av desamma. Det är detta, som herr Nylander icke gjort, och det är därför, som utskottets utlåtande blivit så kort. Det är nämligen en sak att erkänna, att missförhållanden finnas, en annan att finna en utväg att rätta till dem.

Herr Nylanders motion avser tvenne saker. För det första går den ut på, att man skall åstadkomma en jämnare uppskattning av varulager, driftsinventarier, fastigheter och andra sådana ting, som ingå i förmögenhetsbeskattningen. Enligt mitt förmenande kan dock en dylik förändring icke ske genom ändring i nu gällande skatteförfordningar, utan bestämmelser i detta syfte torde vara att hänföra till en förordning om bokföringsskyldighet, och det kan icke ankomma på bevillningsutskottet att föreslå åtgärder i det stycket. För det andra är det i motionen fråga om enhetliga grunder för avskrivningar. Den enda utväg, som därvid stått utskottet till buds, hade varit att till skatteförfordningarna foga långa förteckningar över olika slag av förmögenhetsföremål och därvid bestämma för varje olika slag en viss avskrivningsprocent. Jag tror, att var och en inser, att detta skulle vara en omöjlig reform, och det skulle icke uppnås en större jämnhet genom ett oändligt uppräknande på dylikt sätt. Det finns sålunda icke någon anledning, varför kammaren skulle bifalla herr Nylanders motion.

Jag tycker dessutom, att det finns ytterligare ett starkt skäl för avslag. Det har som bekant vid denna riksdag väckts en motion, som utom av herr Lindman är underskriven av en oändlig mängd kammarledamöter. Man reagerar där mot det utredningsraseri, som gjort sig gällande här i landet. Det sägs i nämnda motion, att det bör vara riksdagens plikt att se till, att skälighets varsamhet iakttages, och det framhålles såsom villkor för att en utredning skall företagas, att den verkligen skall vara nödig eller åtminstone i hög grad nyttig. Vi ha för vår del inom utskottet ansett, att den utredning herr Nylander begärt icke är nödig och icke heller i hög grad nyttig. Under sådana förhållanden är det klart, att med utgångspunkt från herr Nylanders egna principer — herr Nylander är nämligen även

undertecknare av nämnda motion — den här förevarande framställningen bör avslås. Kammaren kan ju också ha skyldighet att utöva en viss pedagogisk tillsyn över sina medlemmar, och det kan inte skada, att herr Nylander får en erinran om, att hans lära i detta fall icke står i överensstämmelse med hans leverne.

Herr förste vice talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Ang.
värdering
av varulager
m. m. i och
för taxering.
(Forts.)*

Herr R ö i n g: Herr förste vice talman, mina herrar! Det skall under den fortsatta debatten bli intressant att höra, om de ledamöter av bevillningsutskottet, vilka tillhöra majoriteten, skola ansluta sig till de uttalanden, som den siste ärade talaren nyss här gjorde, och om de skäl, som han angav, föranlett dem att ansluta sig till avslagsyrkandet.

Den siste ärade talaren framhöll, att bevillningsutskottet visserligen medgivit, att brister finnas på det område, som motionen omfattar, men att utskottet avstyrkt motionen huvudsakligen därför, att utskottet fordrar av en motionär — så föllo ungefär herr Skölds ord — att han skall använda sin intelligens för att söka utfinna och angiva en utväg att rätta de missförhållanden, som han önskar få rättade. Mina herrar! Denna kammare behandlade för en kort stund sedan ett annat bevillningsutskottsbetänkande, vilket innehöll yttrande till följe en motion av herr Jakob Pettersson i Södertälje. Utskottet ansåg, att den ärade motionären hade rätt i sak, men tog däremot avstånd från hans försök att använda sin intelligens för att finna den rätta vägen för att vinna den rättelse, han anser önskelig. Herr Jakob Pettersson hade nämligen tänkt sig den utvägen, att riksdagen skulle överlämna åt Konungens befallningshavande att under vissa omständigheter rätta deklarationer, däri uppenbara misstag, felräkningar o. dyl. förelägo. Motionären fick sålunda en liten bakläxa, då han försökte finna en utväg, som utskottet för sin del icke kunde vara med om att binda sig för. Utskottet tillstyrkte emellertid en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning, därför att utskottet ansåg, att motionären i sak hade fullständigt rätt.

Nu är frågan: har herr Nylander, trots att han icke försökt angiva sådana utvägar, i sak rätt, när han påstår, att det är beklagligt, att det icke finns några bestämmelser, av vilka i största möjliga utsträckning framgår, dels till vilket värde en näringsidkare bör i bokslut och balansräkning upptaga de varor, som han har på lager den sista december, samt dels i vilken utsträckning en industridkare har rätt att göra avskrivningar å maskiner och inventarier? Jag tror, att meningarna knappast kunna vara delade därom, utan att alla måste medgiva — och det har ju även bevillningsutskottets majoritet gjort — att det på detta område saknas bestämmelser, som möjliggöra en så likformig deklarering som möjligt. Jag ger utskottsmajoriteten rätt däri, att det torde vara yt-

Ang.
värdering
av varulager
m. m. i och
för taxering.
(Forts.)

terst svårt att införa tillfredsställande bestämmelser på detta område men jag frågar Eder, mina herrar, om icke, när bevillningsutskottet anser stora svårigheter förefinnas att uppnå det önskade resultatet, just detta är ett skäl till förmån för motionärens hemställan, att denna fråga bör utredas. Nu har första kammaren avslagit motionen och bifallit utskottets hemställan, varför ett eventuellt beslut av andra kammaren i motsatt riktning icke i år föranleder någon riksdagens åtgärd. Men om så icke varit fallet, hade, så vitt jag förstår, en skrivelse från riksdagens sida ingalunda medfört, att några nya sakkunniga behövt tillsättas för att utreda detta spörsmål. Det finns nämligen personer, som av Kungl. Maj:t redan fått i uppdrag att utreda närliggande frågor, och med all sannolikhet hade de under sådana förhållanden fått ett vidgat uppdrag att under arbetets gång även undersöka huruvida någon ändring i bestämmelserna om självdeklaration i överensstämmelse med motionärens uppfattning borde göras.

Då frågan som sagt genom första kammarens beslut redan är avgjord, skall jag icke tillåta mig att ingå på en närmare kritik av utskottets hemställan. Det kan dock varken för den enskilda näringsidkaren eller för staten, framför allt icke för staten, vara riktigt, att exempelvis en näringsidkare har fritt val att upptaga i balansräkningen värdet å inneliggande lager *antingen* till det pris, till vilket varan i fråga är inköpt, *eller* till det pris, som varan enligt gällande noteringar betingade den 31 december, *eller*, för den händelse näringsidkaren inlämnar sin deklaration före utgången av februari månad, till det pris, som kunde erhållas för varan den dag bokslutet göres, *eller*, om han begär uppskov med deklarationens ingivande och inlämnar densamma fram i april, till det pris han då beräknar kunna sälja varupartierna ifråga. Priserna under dessa olika tidpunkter kunna växla högst avsevärt, vilket helt naturligt i hög grad kan inverka på slutresultatet av bokslutet och därmed också på storleken av den skatt han för det gångna året skall erlägga till stat och kommun. Det kan icke vara lämpligt att det lämnas i näringsidkarens hand att till sin förmån i sin balansräkning upptaga varor efter pris, gällande vid olika tidpunkter på året.

På liknande sätt förhåller det sig med avskrivningar å maskiner etc. Jag har framför mig ett cirkulär, som jag fick av en riksdagskamrat, från Sveriges tegelindustriförenings arbetsutskott, varav framgår, att taxeringsmyndigheterna i vissa län medgiva 2 1/2 % årlig avskrivning å tegelmaskiner, i andra län ända upp till 10 %. Och då till sist den högsta instansen i skattemål avgör, vilken procent som får användas vid avskrivningen, är detta beslut icke prejudicerande för landet i sin helhet. Antingen få näringsidkarna under sådana förhållanden inkomma med klagomål år efter år, eller också få de finna sig i sitt öde och godkänna den avskrivningsprocent, som den första skattningsmyndigheten medgivit.

Det kan icke vara lämpligt, att dessa brister i vår skattelagstiftning alltjämt få stå kvar, om de kunna rättas. Endast en ut-

redning kan visa, huruvida det är möjligt att uppnå det resultat, som motionären önskar.

Frågan är nu, som sagt, herr förste vice talman, genom första kammarens beslut redan fallen, men detta hindrar mig dock icke att yrka bifall till den reservation som jag avgivit.

Ang.
värdering
av varulager
m. m. i och
för taxering.
(Forts.)

Herr Nylander: Herr förste vice talman, mina herrar! Herr Sköld har, såsom ni nog alla hörde, i sak givit mig rätt, och den föregående talaren har så pass utförligt framhållit skälen för ett bifall till min motion, att jag nu, framför allt sedan första kammaren avslagit motionen, saknar anledning att ingå på närmare detaljer. Jag kan dock icke underlåta, att i anledning av herr Skölds anförande påpeka ett par saker.

Herr Sköld anmärkte, att jag, som varit en av motionärerna mot det myckna utredningsväsendet, just i denna motion begärt en utredning. Jag vill då påpeka det förhållandet, att den motion herr Sköld äsyftade i främsta rummet gällde *kommittéutredningar*. I här föreliggande motion har jag inte alls tänkt mig en ny kommitté, då vi ju ha ämbetsverk, som mycket väl kunde undersöka ifrågasvarande förhållanden. Detta argument å herr Skölds sida var sålunda ett slag i luften.

Herr Sköld anförde vidare, att kammaren borde vara en läromästare för sina medlemmar. Jag är den förste att medgiva, att detta kan ibland vara lämpligt, men jag kan icke medgiva, att om vi erkände herr Sköld såsom någon slags läromästare för andra kammaren, detta skulle vara ägnat att höja kammarens prestige.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr förste vice talman, mina herrar! Jag hade verkligen inte tänkt besvara kammaren med något anförande i denna fråga, men jag blev rent av nödgad att göra detta, då den förste till utskottsmajoriteten hörande talaren yttrade sig på ett sådant sätt, att jag alls inte kunde ansluta mig till de skäl och motiv han framförde. Det har sannerligen icke varit *de* skäl han framlade, som föranlett mig att stanna vid det resultat, som betänkandet utvisar.

Det får väl ändå sägas — såsom utskottet självt har måst erkänna — att det icke precis är bra som det nu är på ifrågasvarande område. Det är då icke på sin plats att utskottet sätter sig på sina höga hästar och nästan gör gällande, att motionären knappt har befogenhet att framkomma med sina synpunkter — det kan jag inte vara med om. Över huvud tror jag, att det skulle vara till fördel för oss här i kammaren, om man icke å utskottens sida ställde sig så oändligt högt uppe gentemot enskilda ledamöter av kammaren, som komma med något förslag, utan om man behandlade varje ärendes sakligt.

Betraktar jag denna motions sakliga innehåll, så måste jag säga, att jag — och vi på utskottsavdelningen i övrigt — haft litet svårt att få klart för oss, vilka botemedel den ärade motionären

Ang.
värdering
av varulager
m. m. i och
för taxering.
(Forts.)

egentligen tänkt sig i det påtalade fallet. Åtminstone min erfarenhet ligger på det planet, att ju mer bestämda, skarpt markerade tariffer, procentsatser och i detalj fastslagna normer, skattelagarna ha, ju olyckligare är det i sak. Förhållandena äro ju så oändligt olika på nästan alla de områden det här rör sig om. Vad t. ex. frågan om en lämplig avskrivningsprocent beträffar, tror jag, att även om man skulle i författningarna rada upp alla möjliga slag maskiner och söka indela dem efter de olika ändamål, vartill de användas, man icke skulle ens för en enda kategori erhålla en lämplig procent. En maskin användes t. ex. endast ett par timmar i veckan, en annan kanske ett par skift varje arbetsdag. I en anläggning äro maskinerna ställda torrt och luftigt, i en annan mera fuktigt, varigenom de kunna angripas i oerhörd grad. Det är alldeles omöjligt att fastslå, vilken avskrivningsprocent man alltid bör tillämpa — det har min egen erfarenhet på ett par områden tydligt visat. Över huvud bör man i fråga om alla dylika förhållanden, vare sig det gäller skatter eller annat, söka få med ett levande moment, om det skall lyckas att träffa den största möjliga rättvisa — jag vill därför naturligtvis inte säga, att man någonsin har hopp om att träffa den *absoluta* rättvisan. Det är just taxeringsfolket, som får utgöra det levande momentet på detta område, dessa som sträva att praktiskt sätta sig in i de förhållanden de skola bedöma. Jag anser sålunda, att det långt ifrån vore till någon fördel för det syfte motionären vill vinna, att nämligen uppnå rättvisa i beskattningen, om det infördes fixa bestämmelser härvidlag, bestämmelser om att den eller den procenten skall komma till användning vid avskrivning o. s. v.

Nu kommer jag till det andra momentet, det här gäller — i motionen är det upptaget såsom det första, tror jag — nämligen frågan om vissa normer för de inventeringsvärden, man vid deklaration skall åsätta varor o. dyl.

Jag tror knappast, att det är möjligt att i lag fastslå bestämmelser, hur det skall vara. Vi resonerade rätt mycket på avdelningen om denna sak, men vi kunde icke komma till annat resultat, än att man får taga det helt allmänt och även låta taxeringsmyndigheterna och de deklarerande samverka till att få ut det bästa.

Utskottets ärade ordförande har varit inne på en annan linje, som jag icke kan se, att motionären åtminstone ursprungligen varit inne på, nämligen i fråga om vilken tidpunkt deklarationen rätteligen borde avse. Jag tror med förlov sagt, att detta är en liten smula konstruerat, ty jag föreställer mig ändå, att en affärsman icke flyttar sitt bokslut till den ena månaden ett år och den andra månaden ett annat år. Det lär icke vara brukligt eller över huvud taget kunna gå för sig. Då är det ju solklart, att inventeringsvärdet måste vara det värde, som varorna ha — på vad sätt man nu må beräkna det — vid den tidpunkt, när bokföringsåret i respektive affärer utgår. Men då kommer, såvitt jag förstår, icke detta moment att verka så, som utskottets ordförande här så starkt poängterade. Jag kan i varje fall icke inse sammanhanget mellan utskottsord-

Ang.
värdering
av varulager
m. m. i och
för tazeri-
ng.

(Forts.)

förändens åsikt och denna motion, åtminstone sådan den ursprungligen var lagd. Det kan väl hända, om man pressar motionen åtskilligt, att den skulle kunna förlikas med den tanke, som utskottets ordförande här gav uttryck åt, men jag tror det ändå knappast.

Majoriteten i utskottet har härmed icke velat säga något annat, än att vi visserligen erkänna, att som det nu är, uppstår det ojämnheter, och det kan verkligen bli till nackdel för den skattskyldige, men vi tro, att skulle man meddela sådana strikta och skarpa bestämmelser, som motionen tycks skola föranleda till, om man bokstavligen följer den, skulle det bli att hjälpa den skattskyldige ur askan i elden. Här bör enligt vår åsikt det personliga momentet hos taxeringsfolket göra sig gällande, och lagen får väl formuleras så, att taxeringsfolket verkligen kan ha litet plats att skipa bästa möjliga rättvisa. Det tro vi på längden gagnar den skattskyldige mest. Det är från denna synpunkt och denna utgångspunkt, som jag i utskottet varit med om att yrka avslag på den väckta motionen.

Jag skall, herr vice talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr W a h r e n: Den föreliggande motionen avser två frågor. Den ena frågan gäller inventering av varulager vid ett bokslut, och den andra frågan rör sig om den avskrivning, som skäligen bör äga rum på maskiner och fastigheter.

Jag skall be att få fatta mig mycket kort beträffande frågan om varuinventering. Det vore mycket att säga därom, men jag har den övertygelsen, att det finnes ingen möjlighet att lagstifta på ett för saken tjänligt sätt. Det är också enligt mitt förmenande en ganska liten risk förenad med att icke försöka lagstifta därvidlag. Lagstiftningen skulle väl i stort sett ske i syfte, att man skulle få ut av den skattskyldige det belopp, som han eventuellt skulle kunna anses undanhålla beskattning genom för stora avskrivningar, men då det gäller rörliga inventarier, såsom man brukar kalla varorna, är förhållandet, att om jag avskriver för mycket det ena året, kommer det igen det andra. Vad man bör avskriva är så ofantligt olika, beroende på de synpunkter, som varje försiktig köpman måste anlägga på sin affär just vid det tillfälle, då han gör bokslut. Jag tror för min del, att det icke finnes någon möjlighet och att det icke heller är lämpligt att utomstående personer skola bestämma dessa avskrivningssatser.

Vad åter beträffar avskrivningar på maskiner och fastigheter, är jag ock av samma uppfattning som utskottet, att det därvidlag icke tjänar något till med en skrivelse till Kungl. Maj:t. Men i motsats till herr Olsson i Kullenbergstorp har jag den uppfattningen, att här är en rättelse att vinna. Jag begärde egentligen ordet för att uttala den önskan, att beskattningsmyndigheterna skulle vilja tillämpa litet mera ensartade principer på de olika platserna, än som nu sker. Det kan ju vara alldeles riktigt, som herr Olsson i Kullenbergstorp sade, att maskiner slitas mycket olika, beroende på var

Ang.
värdering
av varulager
m. m. i och
för taxering.

(Forts.)

de äro placerade och hur länge de äro i gång. Sistnämnda omständighet har jag aldrig funnit, att beskattningsmyndigheterna taga hänsyn till, utan brukningstiden anses alltid vara det år, beskattningen omfattar. I stort sett är det nog så, att här utvecklats sig vissa avskrivningsnormer, som äro genom praxis hävdvunna. Men i motsats till herr Olsson i Kullenbergstorp, som tycker, att det är bra, måste jag beklaga, att detta personliga moment, som han kallade det, hos beskattningsmyndigheterna gör sig alltför mycket gällande. Varför en beskattningsmyndighet i norra Sverige skall, låt oss säga för en sulfittfabrik, hålla på en viss avskrivningsprocent, som beskattningsmyndigheterna i mellersta Sverige för länge sedan gått ifrån, förstår jag icke riktigt.

Nu är det så, att man får gå igenom alla instanser för att få rättelse i detta avseende, och det hjälper icke att ha gjort det en gång; det hindrar icke beskattningsmyndigheterna i första instans åtminstone att nästa gång, därför att de ha en personlig uppfattning, att det böra vara på annat sätt, alldeles negligera de prejudikat, som finnas. Att så är förhållandet i taxeringsnämnderna, är kanske mera förklarligt, men det är samma förhållande i prövningsnämnderna och, jag vågar säga, även i kammarrätten.

Jag har begärt ordet för att uttala ett önskemål, att i sådana fall — och de äro många — där det finnes prejudikat på hur en avskrivning bör få ske såväl i fråga om fastigheter som maskiner, vederbörande underinstans i beskattningshänseende ville taga hänsyn därtill. Det skulle spara mycket onödigt arbete både för den klagande och för statsverket på grund av alla de skrivelser, som hänga ihop med dessa ärenden. Det är visserligen sant, att det kan utletas skilljaktigheter även i fråga om avskrivningsprocenten för fabriker av samma art, belägna på olika platser, men i regel äro dessa av så underordnad betydelse, att jag tror, att vad motionären i detta avseende vill hava rättat står att få rättat på det sättet, att vederbörande beskattningsmyndigheter taga hänsyn till de prejudikat, som finnas.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Sköld: Det kan naturligtvis icke falla mig in att tvista med herr Nylander om vem av oss som mest bidrager till riksdagens prestige. Jag tror, att man därvidlag kan säga: hugget som stucket. Jag vill ej heller påstå, att jag här stått och talat som representant för bevillningsutskottet; jag har blott velat lägga fram min personliga syn på denna sak.

När herr Olsson i Kullenbergstorp anser, att det alls icke varit utskottets mening att, såsom han uttryckte sig, på något sätt taga en hög ton mot herr Nylander, ber jag blott att få fråga: hur har herr Olsson i Kullenbergstorp då kunnat vara med på de fyra sista raderna i utskottets motivering? Jag tänker mig, att dessa rader tala sitt eget språk.

Herr Nylander sade, att de anmärkningar, som framställdes i den stora motionen om utredning av utredningarna, icke träffade honom, därför att han icke alls tänkt sig få denna utredning förlagd till någon kommitté utan till ett ämbetsverk. Jag frågar: är det någon,

som tror, att kungl. finansdepartementet kan hinna verkställa alla de utredningar, varom riksdagen i sina skrivelser gör framställning, utan att man skall behöva anställa en oerhört mycket större personal? Och då blir det kostnad som kostnad. För övrigt förstår ju var och en, att om riksdagen bifölle denna motion, skulle frågan icke komma att gå till något ämbetsverk utan till inkomstskattesakkunniga. Det bleve således visserligen icke någon ny kommitté, men denna kommitté finge lov att arbeta längre, och vad det skulle bli för skillnad i fråga om kostnaderna, begriper sannerligen icke jag.

Ang.
värdering
av varulager
m. m. i och
för taxering.
(Forts.)

Nu skall jag, efter det anförande, som herr Wahren höll, icke bry mig om att bemöta herr Röing. Jag tror, att det i allmänhet på praktiskt affärsmannahåll står klart, att det är omöjligt att åstadkomma en lagstiftning på hithörande område, och det är egentligen vad jag velat hava sagt. När herr Wahren tycker, att man skulle kunna komma fram till mera billiga uppskattningsnormer, är det en sak, som givetvis icke kan fastställas genom lagstiftning, ty det finnes ingen garanti för, att om riksdagen går åstad och bestämmer avskrivningsnormer, dessa skola komma att göras mera rättvisa gent emot industrien än de normer, som de enskilda beskattningsmyndigheterna nu tillämpa. Det är klart, att vilka bestämmelser vi än fastställa på denna punkt, skola de ändå aldrig räcka till; det kommer alltid att finnas sådana fall, som måste överlämnas åt beskattningsmyndigheternas omdöme, och därför kan man icke genom lagstiftning åstadkomma ett upphäavande av den ojämnhet, som förefinnes. Det är således *en* sak att erkänna, att det finnes ojämnheter; *en annan* sak är att utifrån detta erkännande begära en utredning. Det kommer väl alltid att bli på det sättet, att varje skattesystem och varje skatteform kommer att bjuda på vissa ojämnheter, och det finnes ingen möjlighet att tänka sig, att alla sådana skola kunna rättas till.

Herr Olsson i Ramsta: Herr vice talman! Jag har icke deltagit i utskottets behandling av detta ärende, men om jag det gjort, skulle jag hava anslutit mig till utskottet. Denna sak ligger nämligen så, att det är absolut omöjligt att i taxeringsförordningen bestämma några siffror, efter vilka avdrag och nedskrivningar i fråga om maskiner och dylikt skola äga rum. Det är alldeles tydligt, att det kan vålla vissa ojämnheter i beskattningen, om olika taxeringsnämnder inom olika län använda olika höga avskrivningsprocenter, men jag tror, att denna fråga kan ordnas ganska enkelt och praktiskt på grundvalen av de bestämmelser, som vi hava i 29 § av taxeringsförordningen, som giver Kungl. Maj:ts befallningshavande rätt att årligen före taxeringsarbetets början sammankalla ordförändarna i de olika taxeringsdistrikten till möte i länsstaden för att överlägga om en del allmänna grundsatser för taxeringen. Vid dessa möten, som vi haft i Södermanlands län, ha vi också diskuterat frågan om avskrivningsprocenten och kommit till enhetliga siffror för vissa avskrivningar inom hela länet, och såvitt jag vet, ha taxeringsordförändarna tillämpat vad man sålunda överenskommit om vid dessa möten. Om dessa möten bliva allmänna inom varje län och siff-

Ang.
värdering
av varulager
m. m. i och
för taxering.
(Forts.)

rorna bliva bekantgjorda, så kan man så småningom komma till normer, som giva ett någorlunda jämnt och rättvist resultat.

Herr Wahren har anmärkt, att motionen sönderfaller i två delar. Först gäller det värdering av varulager, och det har herr Wahren rätt i att för värdering av varulager kan man icke fastställa några normer. Är det så, att en affärsman ett år värderar varulagret för lågt, så måste han nästa år upptaga samma låga värde som ingående behållning, och då blir vinsten större det följande året. Det är klart, att denna del av motionen var absolut överflödig, och det visar endast, att motionären kastat ned denna motion alltför hastigt.

Jag tänker, att om dessa möten bliva allmänna över hela riket och sedan på grundval av de beslut, som vid dessa möten fattas, det inom vederbörande departement utarbetades någon förteckning, som tillställdes de olika taxeringsdistrikten, så skulle man så småningom på denna enkla, praktiska väg få frågan löst utan att anordna någon stor utredning, vilket jag anser absolut överflödigt.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid betänkandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 12.

Om visst till-
lägg till 3 §
i lagen ang.
sparbanker.

Härpå upptogs till behandling bankoutskottets utlåtande, nr 18, i anledning av väckt motion om visst tillägg till 3 § i lagen angående sparbanker.

Uti en inom andra kammaren väckt, till bankoutskottet hänvisad motion, nr 198, hade herr Kloo föreslagit, att riksdagen måtte besluta, att till lagen den 29 juli 1892 angående sparbanker § 3 skulle göras följande tillägg: »S. k. sparbankskommittéer inbegripas icke under benämningen avdelningskontor.»

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte av riksdagen bifallas.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr Broander: Herr vice talman! Jag har intet att erinra mot det slut vartill utskottet kommit, men det förekommer en mening i utskottets motivering, som jag för min del icke kan vara med om att skriva under, och jag anser, att det skulle vara olämpligt, om kammaren gjorde detta uttalande till sitt.

Här gäller det den bestämmelsen i den gällande lagen, att sparbankerna icke få lov att utan Konungens befallningshavandes tillstånd upprätta avdelningskontor, och i begreppet avdelningskontor äro också på grund av motiveringen till denna lag inbegripna s. k. sparbankskommittéer. Nu vill motionären, att ifrån detta stadgande skall undantagas sparbankskommittéerna och att sådana skola kunna inrättas fritt av sparbankerna i de olika orterna.

På Gottland finnes exempelvis icke mindre än tre sparbanker som kunna betraktas som s. k. länssparbanker, och därjämte finnes det sockensparbanker i de flesta socknarna. Skulle alla länssparbanker upprätta sparbankskommittéer inom snart sagt varje socken, så tror jag, att de olägenheter, som varit motivet för de nu gällande bestämmelserna, komma att tydligt framstå. Nu säger emellertid utskottet i sin motivering: »Vad motionären anført till stöd för sitt förslag finner utskottet beaktansvärt.» Det är detta yttrande i motiveringen, som jag för min del icke skulle vilja vara med om eller åtminstone icke vill låta opåttat gå förbi.

Om visst tillägg till 3 § i lagen ang. sparbanker.
(Forts.)

För övrigt hänvisar utskottet till att frågan är under utredning hos en kommitté som skall framlägga förslag till ny sparbankslag. Fattar kammaren nu beslut, utan att anmärkning göres mot motiveringen, så kan detta uppfattas som om kammaren skulle vilja vara med om att dessa sparbankskommittéer skulle få fritt inrättas.

Jag skall därför, herr vice talman, tillåta mig att yrka, att första punkten i andra stycket av utskottets motivering måtte utgå. För övrigt yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr Kloo: Herr vice talman! Jag hade icke tänkt uppträda i denna sak. Jag har visserligen icke varit fullständigt belåten med utskottets utlåtande men i alla fall kunnat finna mig däri, då ju utskottet hänvisar till att det pågår utredning i denna fråga och att man har att vänta förslag i ämnet till nästa riksdag.

Utskottets motivering hade ursprungligen varit något välvilligare, ty det var då utskottets mening att uttala, att det ansåg, att förslaget var i *högsta grad* beaktansvärt. Motionens hela syfte är ju att öka möjligheten till sparsamhet för vårt folk.

Det torde nog icke för den siste talaren vara klart, vad som menas med sparbankskommittéer. Det är en väsentlig skillnad mellan sparbankskommittéer och avdelningskontor. Den av förra riksdagen antagna lagen förbjuder sparbankerna att inrätta filialer och avdelningskontor, men dessa filialer och kontor äro av väsentligt annan art än sparbankskommittéerna. Lagen tillkom för att hindra sparbankerna att så att säga av okynne inrätta filialer och avdelningskontor, något som jag finner vara alldeles riktigt, och väl befogat. En helt annan sak är det, när det gäller sparbankskommittéerna. De upprättas i regel vid arbetsplatser på sådana ställen, där man i allmänhet icke brukar göra några insättningar eller i övrigt visa sinne för sparsamhet. Dessa sparbankskommittéer passa på vid avlöningstillfällena och upptaga befolkningens överskottsslantar för att omedelbart inskicka dem till sparbankerna. Det är alldeles säkert, att en god del av de miljoner, som på senare åren insatts på sparbankerna, icke hade sparats, om icke dessa kommittéer kommit till stånd, och det är därför som utskottet säger att motionen är beaktansvärd. Denna möjlighet till ökad sparsamhet är beaktansvärd, och jag hoppas, att den siste talaren icke menar, att detta icke skulle vara ett nyttigt förslag. Vårt folk har ofta blivit kallat det mest slösaktiga folk i världen i motsats till det fran-

Om visst till-
lägg till 3 §
i lagen ang.
sparbanker.
(Forts.)

ska, som anses vara det sparsammaste. Om vi nu kunna använda oss av metoder som göra, att vårt folk kan beträda dessa vägar till ökad sparsamhet, så må väl var och en anse, att det är mycket beaktansvärt.

Då emellertid utskottet föreslår, att denna motion skall till ingen åtgärd föranleda, tycker jag sannerligen, att den föregående talaren skulle kunna vara nöjd med detta utlåtande, även om ordet beaktansvärd icke skulle helt tillfredsställa honom. Jag förstår, att det är en liten smula avund mot de under senare tiden tillkomna sparbankerna, som dikterat detta yttrande. Dessa sparbanker hava drivit en mera effektiv verksamhet än många av de gamla sparbankerna för att öka sparsamheten i landet, och tillkomsten av dessa sparbanker har haft en annan mycket god och beaktansvärd verkan, nämligen att de gamla sparbankerna börjat bedriva sin verksamhet mycket effektivare, än de hittills gjort. Kan det nu anses, att det är för mycket sagt, om man gör det uttalandet, att en motion, som avser att bidraga till ökad sparsamhet bland folk, är beaktansvärd? Nu kommer hela denna fråga om ändring av sparbankslagen före vid nästa riksdag, och då får ju den ärade talaren, om han har nöjet och tillfredsställelsen att sitta kvar i kammaren, tillfälle att framkomma med sitt avstyrkande på denna punkt.

Jag vill, herr vice talman, icke upptaga kammarens tid längre med denna fråga utan ber att få yrka bifall till motionen, som icke innefattar annat, än att den fråga, som där beröres, är under utredning och att utskottet därför icke vill föreslå kammaren att nu göra något uttalande. Jag för min del är nöjd med detta och hoppas, att kammaren också skall vara nöjd med det.

Herr Broander: Herr vice talman! Jag har visst ingenting emot sparbankskommittéerna, men jag tycker, att den lilla kontroll på möjligheten att upprätta sparbankskommittéer, som ligger i att vederbörande sparbank först skall inhämta Kungl. Maj:ts befallningshavandes medgivande, gott kan få stå kvar. Jag vill icke heller förneka, att det kan förefinnas sådana omständigheter på vissa platser i vissa län, att det kan vara lämpligt att en läns-sparbank får en vidsträckt befogenhet att upprätta sådana sparbankskommittéer, men jag vill bestämt framhålla, att det däremot finns andra ställen, där det skulle vara nyttigt och lämpligt, om denna kontroll finge stå kvar.

Herr Sommelius: Herr talman! Jag var icke närvarande i utskottet då detta ärende behandlades där, men när det förekom till justering, gjorde jag samma erinran som representanten för Gottland nyss gjorde här i kammaren. Jag gjorde den anmärkningen, att det var ett alltför välvilligt uttalande från utskottets sida som ifrågasattes. På mitt yrkande fick uttalandet den nuvarande formuleringen. Jag tycker liksom talaren på Gottlandsbanken icke

ens om detta välvilliga uttalande, och därför lystrade jag också på det anförande som hölls av honom.

Jag kan i varje fall icke dela den uppfattning som av herr Kloos uttalades, men jag skulle icke ha besvärat kammaren, om icke herr Kloos även denna gång, liksom han gjort ett par tre gånger i utskottet, sjungit samma visa om att den sparbank han dirigerar är den enda, som förstår konsten att befordra sparsamhet här i landet. Jag tror icke, att man kan fälla ett sådant yttrande om den gamla svenska sparbanksverksamheten. Jag tror i varje fall, att den tar första priset, även om herr Kloos sparbank kan komma in som god andre. Det är dock att märka, att det är över 1 1/2 miljard, ja, jag tror nära 1,800 miljoner, som i Sverige äro inlånade genom sparbankerna. I detta avseende får jag protestera mot det uttalandet av herr Kloos, att ni skulle ha lärt de gamla svenska sparbankerna, hur de skola befordra svensk sparsamhet. Jag kan icke heller med den lilla släng, som herr Kloos gav representanten på Gottlandsbanken, då han fällde uttrycket, »om han har nöjet och glädjen att sitta kvar i kammaren». Jag hoppas och tar för givet, att det nöjet och den glädjen kommer att beredas Gottlandsrepresentanten, särskilt om herr Kloos reser till Gottland och håller politiska föredrag där.

Jag kan i varje fall, då bankoutskottet här gjort detta uttalande, icke svika utskottet, utan trots den befogade anmärkning, som gjorts av Gottlandsrepresentanten, ber jag i alla fall att få tillstyrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Kristensson: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottsutlåtandet, sådant det föreligger. Det kan i varje fall icke vara någon risk för kammaren att här följa utskottet. Saken ligger ju under utredning hos en kommitté, och det är alldeles självklart, att om denna kommitté, som har banksinspektören till ordförande, icke skulle finna, att starka skäl tala för en liten ändring, så kommer icke heller denna kommitté att föreslå en sådan. Jag kan verkligen icke underlåta att i detta sammanhang meddela kammaren, att jag fått den bestämda uppfattningen, att det var en liten lapsus av denna kommitté, då den kom fram med sin förberedande utredning, som låg till grund för den reform, vilken föregående års riksdag beslöt, att just de ord, som motionären här fäst sig vid, inkommit i dess utlåtande. Motionären avser ju i varje fall ingenting annat än samma förhållande som existerat under många år, icke minst uppe i Norrland med de långa avstånden, där kyrkoherden i församlingen eller länsmannen eller någon annan mera betrodd man varit ombud för sparbanken, så att befolkningen där kunnat lämna in sina slantar och sin motbok, varefter han ombesörjt, att de sattes in på sparbanken. Här gäller icke annat än att man skall få lov att fortsätta på den gamla vägen och i den mån, det kan befinnas önskvärt, fortsätta även på arbetsplatserna, där man tagit upp sparslantarna och inskickat dem till banken. Det är icke fråga om att av dessa om-

Om visst tillägg till 3 § i lagen ang. sparbanker.
(Forts.)

*Om visst till-
lägg till 3 §
i lagen ang.
sparbanker.
(Forts.)*

bud skall bedrivas någon som helst utlåningsrörelse eller bankrörelse. Vid sådant förhållande ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Kl o o: Herr talman! Jag skall endast be att få rätta en missägning, då jag yrkade bifall till motionen. Jag menade naturligtvis, såsom det också framgår av mitt anförande, bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr förste vice talmannen framställt propositioner å de därunder förekomna yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 13.

Föredrogos vart efter annat

andra lagutskottets utlåtande, nr 12, i anledning av väckt motion angående lagstiftning om beredande av härbärgen för vissa hamn- och stuveriarbetare; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:ts angående förbättring av gällande bestämmelser för upplåtelse och innehav av skogstorp och lägenheter å kronomark i de sex nordligaste länen;

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett område tillhörande övningsplatsen Ljungbyhed; och

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett kronan tillhörigt, från egendomen Brandalsund i Ytterjärna socken av Stockholms län exproprierat område.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 14.

Vidare föredrog jordbruksutskottets utlåtande, nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar.

Punkterna 1—4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 5.

Lades till handlingarna.

Punkterna 6 och 7.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 15.

Vid nu skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande, nr 19, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående vissa åtgärder till bekämpande av smittosamma kreaturs-sjukdomar begärdes ordet av motionären

*Ang.
bekämpande
av smittosam-
ma kreaturs-
sjukdomar.*

Herr Pehrsson i Bramstorp, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Då jag är motionär i föreliggande ärende, skall jag be att något få beröra de synpunkter, som varit vägledande för denna min motion.

Den kreaturssjukdom, som behandlas såväl i motionen som i utskottsutlåtandet, har ju med vissa mellantider i rätt avsevärd grad uppträtt i vårt land, sedan den spritt sig dit från Tyskland och Danmark, och då härjat särskilt i den del av vårt land, som har ett intimare samband med de delar av Europa, som nästan ständigt äro berörda av denna sjukdom. För mig — och jag kan säga — för en stor del av Skånes djurägare är det med ett visst vemod, man motser denna sjukdoms spridning. Våra medicinska auktoriteter ha hittills ansett nedslaktningsmetoden vara den enda möjliga för att effektivt bekämpa denna sjukdom. Det har emellertid för mig stått klart, att sjukdomen kan utbreda sig till den grad, att det, särskilt i så svåra ekonomiska tider som nu, kan ifrågasättas, om det är möjligt för statsmakterna att fortsätta med denna metod. Jag vill tro och hoppas, att statsmakterna skola i så stor utsträckning som möjligt kunna utföra den metoden för bekämpande av denna sjukdom, och jag finner även, att jordbruksutskottet har samma syn på saken.

I den motion, som jag framlämnat, har jag varit inne på tanken om en sorts försäkringsform. Det är nämligen så, att enligt en kungl. förordning, nr 126/1898 i Svensk författningssamling, förordnas, att djur, behäftade med där uppräknade sjukdomar och däribland den sjukdom, som jag särskilt berör, ersättas med statsmedel om de nedslaktas, medan däremot djur, som dö i nämnda sjukdom, icke ersättas av statsmedel. Då är förhållandet så, att jag tror, att nästan de flesta djurägare, åtminstone inom Skåne, för att säkra sig mot möjligen uppkommande förluster, om deras djur skulle dö i denna sjukdom, innan statsåtgärder vidtagas, hava försäkrat sina djur. Då nu staten för att bekämpa denna sjukdom har fortsatt med denna nedslaktningsmetod, som ersätter djurets hela värde, anser jag det meningslöst med de premier, som varje djurägare får betala till de olika enskilda försäkringsinrättningarna, och jag tänkte mig då, att de premier, som sålunda utgå till de olika försäkringsbolagen, i stället skulle vara till hjälp för statsverket till att ersätta de nedslaktade djuren. Utskottet säger i sitt utlåtande, att utskottet »är övertygat om att Kungl. Maj:t, därest den totala nedslaktningsmetoden av statsfinansiella eller andra skäl måste övergivas, icke skall underlåta att verkställa den utredning, som i saken kan finnas erforderlig». Jag får verkligen säga, att jag finner utredningen vara för

Ang.
bekämpande
av smittosam-
ma kreaturs-
sjukdomar.

(Forts.)

sent påtänkt, sedan det gått så långt, att man är inne på det stadiet, att statsmakterna icke anse det möjligt att fortsätta med nedslaktningen. Anse de medicinska auktoriteterna denna metod såsom den enda möjliga och det rent statsekonomiskt sett billigaste och lindrigaste sättet att bekämpa denna sjukdom, menar jag, att man skulle på ett så tidigt stadium som möjligt fått i gång en utredning om en sorts försäkringsform, ty det är alldeles klart, att en enskild djurägare måste genom försäkring kunna säkra sig i viss mån, då han lever i fullständig ovisshet, huruvida staten kan fortsätta på den inslagna vägen eller icke. Såsom det nu är, ha vi inga garantier för att staten fortsätter med denna metod.

Jag har då föreställt mig, att man genom en sorts försäkringsform skulle kunna sammankoppla såväl enskilda djurägarer som statens intressen, ty det torde väl erkännas av en var att i detta föreligger såväl ett statligt som ett enskilt intresse. Då skulle man kunna vara mera viss om att den metod kunde tillämpas, som anbefallts och av våra medicinska auktoriteter ansetts såsom den riktiga, till dess naturligtvis andra metoder kunde utfinnas för att bekämpa sjukdomen.

Nu förstår jag så väl, att man från det övriga Sverige icke ser på denna fråga ur skånska synpunkter. Representanterna för det övriga Sverige resonera som så, att detta är ett specifikt skånskt eller möjligen sydsvenskt intresse. Jag kan emellertid icke föreställa mig, att saken ligger så till. Det är nämligen alldeles klart att om den situationen skulle inträffa, som jordbruksutskottet pekar på, nämligen att nedslaktningsmetoden skulle upphöra, blir detta icke allenast ett sydsvenskt intresse utan ett svenskt intresse. Om sjukdomen får fritt härja, sprider den sig snart till landet i sin helhet, ty det kan rimligtvis icke tänkas, att Skåne eller vissa delar av Sverige kunna under huru lång tid som helst isoleras från de övriga delarna av landet; och i och med detta är det ju ett *svenskt* intresse, ty jag förmodar, att en enskild djurägare, som icke vill stå risken för eventuella förluster, som kunna inträffa, måste komma på den tanken att försäkra sina djur. Därför menar jag, att man genom känsla av samhörighet, som vi så ofta tala om råda mellan jordbrukarna från södra och norra Sverige, då de ha samma intressen att bevaka, skulle kunna få till stånd en sorts försäkring.

Gå vi nu och se efter, vilka utgifter det skulle åsamka den enskilde djurägaren, vill jag meddela, att jag hämtat några siffror från kreatursräkningen, den officiella räkning, som avslutades den 1 juli 1919. Det befanns, att antalet nötkreatur då utgjorde 2,555,828 st., får och getter 1,696,804 st. och svin 716,783 st. Om man nu tager ett medelvärde å nötkreatur av 400 kr. per styck, å får och getter av 50 kr. per styck och å svin av 80 kr. per styck, skulle djurstocken representera ett värde av sammanlagt 1,161,713,040 kr. Om man tänker sig en så låg avgift för hela den svenska djurstocken som 10 öre för 100 kronors försäkringsvärde, blir det således på varje nötkreatur 40 öre i försäkringsavgift, på varje får och get 5 öre och på vart svin 8 öre. Då man således nu talar om att detta skulle

bli en extra beskattning på djurägaren eller lantmannen, torde man ändå ha klart för sig, att denna extra beskattning icke kommer att representera några större belopp. Med de avgifter, som jag nämnt, skulle man i alla fall få en summa på omkring 1,200,000 kr. om året. Denna sjukdom har ju, Gud ske lov, hittills icke uppträtt varje år utan återkommit med vissa mellanrum. Man kan då tänka sig att de medel, som på detta sätt inflyta från djurägarna, skulle utgöra en fond, som med tillhjälp av statsmedel, så länge inga andra medel äro kända för att effektivt bekämpa sjukdomen, skulle åstadkomma, att dessa djurägare skulle kunna leva i den tillförsikt, som möjligen de uppsvenska djurägarna leva uti, och vara säkra på att bliva fullt ersatta för de förluster, som kunde uppkomma. Man kan även tänka sig en högre avgift för södra Sverige — Skåne och kanske Halland och Blekinge, som äro lika utsatta för sjukdomen som Skåne — och man kunde då där taga en dubbel avgift. Djurvärdet där nere representerar samma år 194,500,000 kr. i runt tal, och om man då har en dubbel avgift för de södra delarna av Sverige, skulle detta i runt tal inbringa ungefär 200,000 kr.

*Ang.
bekämpande
av smittosam-
ma kreaturs-
sjukdomar.
(Forts.)*

Man kan naturligtvis även tänka sig en frivillig försäkring, varigenom enskilda djurägare skulle kunna säkra sig för en viss del av det värde, som djuren representera. Då är det dock enligt mitt förmenande alldeles klart, att denna frivilliga försäkring icke kan inbringa något avsevärt belopp, då den givetvis endast kommer att sträcka sig till de av denna sjukdom utsatta delarna av Sverige. Skulle den enskilda djurägaren genom försäkring kunna täcka sig för en viss del av djurens värde, då nedslaktning påbjödes, måste det för de delar av landet, som nu drabbas av sjukdomen, bli så enormt höga premier, att det bleve outförbart. Jag tror därför, att en sådan tankegång är omöjlig att realisera. Hur tålmodiga de skånska jordägarna än i vanliga fall äro, tror jag icke, att det går att isolera dem från övriga delen av Sverige i hur stor utsträckning som helst.

Utskottet har ju sagt, att det förutskickar, att Kungl. Maj:t, om Kungl. Maj:t anser det lämpligt, skulle åstadkomma en utredning, och då nu Kungl. Maj:t lika väl som riksdagen läser detta utskottsutlåtande, kan det ju vara överflödigt av mig att yrka bifall till den motion, som här föreligger. Jag har emellertid velat framhålla de synpunkter, som för mig varit vägledande, och jag kan till yttermera visso bestyrka, att de icke varit det allenast för mig, ty jag har, sedan motionen väcktes, nästan från samtliga lantbruksklubbar inom den del av Skåne, som jag tillhör, fått mottaga skrivelser och telegram, där man instämmer i min tanke, att man skulle med bibehållande av den metod, som nu tillämpas och anses vara den effektivaste för att hindra sjukdomens utbredning, sammankoppla den enskilda djurägarens intressen med statsintresset. Då visste man, vad man hade att gå efter, och de pengar, som årligen utgå från enskilda djurägare till försäkringsbolagen, skulle lika väl kunna gå till hjälp för statskassan att lämna nödvändig ersättning vid nedslaktning.

Jag har, herr vice talman, intet yrkande.

Ang.
bekämpande
av smittosam-
ma kreaturs-
sjukdomar.
(Forts.)

Härpå anförde:

Herr Nilsson i Tånga: Herr vice talman! Jag har såsom man finner vid detta utskottsutlåtande låtit anteckna en s. k. blank reservation, och jag skall be att med ett par ord få förklara vad som döljer sig bakom denna.

Egentligen har jag knappast något att tillägga utöver vad den föregående talaren, motionären, har anført. Framför allt med hänsyn till den motivering, som utskottet har presterat, har jag ansett, att utskottets utlåtande konsekvent borde ha utmynnat i en hemställan om en utredning i motionens syfte. Utskottet går till och med så långt, att det säger, att om den totala nedslaktningsmetoden av statsfinansiella eller andra skäl måste övergivas, förväntar man, att Kungl. Maj:t icke skall underlåta att verkställa den utredning, som i saken kan finnas erforderlig, och utskottet kommer till och med med den vanliga eftersatsen, att Kungl. Maj:t sedan för riksdagen skall framlägga resultatet härav.

Jag tycker, att man med denna motivering borde ha tillstyrkt motionen, och jag menar, att detta är att driva blygsamheten väl långt. För all del, blygsamhet kan ju ibland vara en klädsam dygd, men man får icke driva den så långt, att den verkar tafatt, och det tycker jag, att man i detta fall har gjort.

Utskottet har särskilt fäst sig vid att motionären ifrågasatt möjligheten av avgiftsplikt för djurägare. Ja, det är ju möjligt, att den vägen icke är framkomlig. Det kan ju hända med hänsyn till de olika förhållanden, som råda här i landet, att det i och för sig vore orimligt att pålägga varje djurägare avgiftsplikt, speciellt om de äro bosatta i sådana områden, där det förefinnes föga eller i alla händelser mycket liten sannolikhet för att sjukdomen ifråga skall breda ut sig, men även detta bör ju undersökas. Det kan ju hända, att t. o. m. den vägen kunde visa sig framkomlig. Vi ha ju åtskilliga lagar, som fått vad man kallar fakultativ karaktär. Jag anser det icke alldeles uteslutet, att det också här skulle kunna gå för sig att komma fram på den vägen.

En annan framkomlig väg vore ju, att staten utbetalar en viss ersättning i förhållande till djurets värde, under förutsättning att djurägaren har försäkrat. Huvudsaken därvidlag är ju, att man är färdig med detta, innan den situationen inträder, då det skall tas i anspråk. Då staten, som utskottet här säger, av statsfinansiella skäl icke längre anser sig kunna fullfölja den nu använda metoden med nedslaktning och lämna i det närmaste full ersättning till djurägaren utan måste sluta härmed, är det ju angeläget, att man omedelbart har något annat att sätta i stället, så att man har möjlighet att fullfölja denna metod, och icke har funnit någon annan metod, exempelvis vaccinering eller något dylikt, varmed sjukdomen kan bekämpas. Det är, som sagt, angeläget, att man står färdig, just då den prekära situationen inträder. Är man det icke, kan det bli för sent, och sjukdomen få en utbredning, som kan tillfoga landets kreaturstam obotlig skada. Utskottet har ju med några siffror visat,

hur det ter sig i de trakter i Tyskland och Danmark, där sjukdomen har fått en stark utbredning, siffror som sannerligen förskräcka.

Det har varit dessa synpunkter, som jag lagt på frågan, och jag har ansett, att utskottet verkligen borde tillstyrkt en utredning. Nu får man väl hoppas, att efter en sådan motivering, som utskottet lämnat, Kungl. Maj:t icke kan underlåta att taga upp frågan till prövning.

Jag skall i det läge, frågan nu ligger, och då motionären icke gjort något yrkande, icke heller framställa något sådant.

Herr Andersson i Grimbo: Herr talman! Då motionären icke gjort något yrkande, skall jag icke säga något i själva saken. I motiveringen säger sig emellertid utskottet »till fullo uppskatta det energiska och målmedvetna arbete, som från statsmyndigheternas sida nedlagts till mul- och klövsjukans bekämpande». Ja, jag instämmer i att man gått energiskt och målmedvetet till väga för att bekämpa denna sjukdom. Sedan mul- och klövsjukan kommit till landet, ha myndigheterna gjort vad de kunnat, då de ha nedslaktat alla de kreatursbesättningar, som blivit smittade, och längre kan man ju icke begära, att de skola gå. Men då jag icke reserverat mig eller givit mig till känna på annat sätt inom utskottet, vill jag klargöra, att jag icke är nöjd med myndigheternas uppträdande hela vägen igenom, vad denna fråga beträffar.

Vi ha ju antagligen fått smittan från Danmark, som var det närmaste land, som var smittat. På vad sätt, är det ingen, som vet. Det är icke konstaterat. Enligt de upplysningar, som utskottet har fått, var antalet smittade kreatursbesättningar i Danmark från maj till början av december förra året 3,815 st., således ett jämförelsevis stort antal för ett så litet land som Danmark. Skall man emellertid göra något för att skydda sig, bör det ske, innan sjukdomen kommer hit. Detta skall man i första hand göra så, att man försöker avskära alla förbindelser och affärer, som kunna riskera att överföra smitta. Ha myndigheterna gjort detta? Vad köttimporten beträffar, fortgick den från Danmark under denna tid i så stor omfattning som aldrig förr. På grund av den låga danska valutan lågo danskarna över i konkurrensen, och de svenska myndigheterna voro även så pass vänliga mot importörerna, att de suspenderade tullsatzen av 7 öre per kilogram på kött för att ej på något sätt hindra importen utan i stället uppmuntra den, ävenså lindrades köttkontrollen. Under det detta fortgick, inträffade ett klövsjukefall i Köpenhamn, och det blev importförbud till Sverige. Importen skulle naturligtvis i alla fall icke hindras, utan man skickade ned en medlem av medicinalstyrelsen till Köpenhamn för att underhandla och försöka åstadkomma kontrollåtgärder, så att köttimporten skulle kunna fortgå till Sverige. Under den tid, detta ombud var i Köpenhamn, inträffade ett klövsjukefall i Skåne. Då blev ombudet återkallat och importen skulle icke längre få fortsätta. Det var emellertid så dags då. Först då sjukdomen började i det egna landet,ingo myndigheterna ögonen öppna för vad det verkligen gällde.

Ang.
bekämpande
av smittosam-
ma kreaturs-
sjukdomar.
(Forts.)

Ang.
bekämpande
av smittosam-
ma kreaturs-
sjukdomar.
(Forts.)

och den fara, som man var utsatt för. Och det ser i detta fall ut, som om myndigheterna icke ville stoppa köttimporten förr, än sjukdomen kommit in i landet. Men när detta skett, tycka de det är lämpligt att hejda importen, då erfordras enligt deras mening ingen införsel.

Jag ser saken så, att myndigheterna tagit denna fråga något lättvindigt, och därför ha vi nu kommit in i ett läge, där statens myndigheter få ge ut miljontals kronor för att hindra sjukdomen att sprida sig.

Även en annan import, potatisimporten, kan ha sina följder i detta avseende. Potatis kommer nu från Danmark i stor omfattning — jag kan dock icke uppge några siffror — såväl sjöledes som å järnväg. Potatisen förvaras av producenten i vanliga fall i »stibbor», täckta med halm, och halm är ju, efter vad vi känna till, lätt smittoförande — det bevisas bäst därav, att, när en besättning förklarats smittad på ett ställe, halm och allt foder där måste förstöras. På detta sätt kan sålunda genom halmen föras smitta till vårt land. Även de vagnar, vari potatisen ofta lösa forslas, kunna vara smittoförande. Det finnes ju heller ingen kontroll rörande de säckar, som användas för transporten. Att säckar, som komma hit, då först desinficieras, kan jag icke se vara tillfyllest.

Jag säger alltså, att myndigheterna tagit det hela alltför lättvindigt, då de låtit potatisimporten fortgå så obehindrat som den hittills gjort. Jag anser, att detta är att leka med elden. Man utsätter landet härigenom för mycket stora risker, då det är fråga om en så farlig sjukdom som denna, en sjukdom, vilken, såsom herr Pehrsson i Bramstorp omnämnde, fått en så stor omfattning. Det är fara för, att man så att säga kan få vattnet över huvudet på sig och framdeles icke förmår göra någonting mot sjukdomen, som i så fall skulle bli en verklig landsolycka.

Jag har som sagt endast velat nämna detta, att myndigheterna alltför lättvindigt sett på frågan — det är min enskilda uppfattning.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet H a n s s o n: Herr förste vice talman, mina herrar! Den siste talaren tillät sig angripa en av statens myndigheter, medicinalstyrelsen, på ett sätt, som gör att jag, såsom i viss mån målsman för denna, känner mig manad att säga några ord.

Det gjordes anmärkning på, att köttimporten från grannländerna icke tidigt nog stoppats. Man har dock, genom att först vidtaga importreglerande åtgärder och sedan genomföra totalt importförbud för färskt kött sörjt för, att kampen på den punkten förts så ingående som möjligt var.

Jag har såväl i denna kammare som i första kammaren fått mottaga erkännande för den strid som, främst genom användande av nedslaktningsmetoden, från myndigheternas sida förts mot mul- och klövsjukan. Jag kan då icke gärna finna mig i att åhöra ett anförande, som uttrycker misstroende mot den myndighet, som i första

hand förtjänar erkännande för de uppnådda resultaten, och jag vill därför inlägga en protest mot det, som här nyss sades.

Här togs vidare upp tanken, att importen av potatis öppnade en av de värsta smittovägarna för sjukdomens överförande till vårt land. Herr Andersson i Grimbo nämnde själv, att han strängt taget icke kände till, hur det förhöll sig med denna import. Jag skall icke komma med många siffror, men jag vill nämna, att när under en viss tidsperiod $2\frac{1}{2}$ miljoner kg. potatis importerades hit till Sverige, icke mindre än 2 miljoner kg. kommo in över Göteborg och endast 0.2 miljoner över Malmö. När man just under dessa dagar sökt taga ställning till frågan, huruvida denna import behövde förbjudas eller icke, så utgjorde det naturligtvis ett starkt skäl för medicinalstyrelsen att ställa sig avvaktande, att genom de 2 miljoner kg., som gått över Göteborg, ingen mul- och klövsjuka förorsakats. Under sådana förhållanden har man icke stor orsak att antaga, att den mindre importen skulle vara anledning till mul- och klövsjukan i Skåne.

Jag vill också beriktiga det här framställda påstående om att ingenting gjorts för att skydda sig för smittofaran genom de säckar, i vilka potatisen transporterades. Det har nämligen nyligen utfärdats en kungörelse, som skärper en tidigare kungörelse, vilken krävde, att då potatisen importerades i säckar, dessa skulle i svensk hamn tagas undan och oskadliggöras genom desinfektion. Dessa bestämmelser ha blivit skärpta och utsträckts att gälla en hel del annat, som importeras.

Jag tror, att vi här röra oss på ett område, där det i betänkelig grad kan uppstå svårigheter för oss. Jag har starkt sympatiserat för den motion, som föranlett denna diskussion, och jag hoppas att även om, såsom tyckes bli händelsen, detta förslag om skrivelse avslås, Kungl. Maj:t skall söka genom någon slags utredning om möjligt påvisa de nya vägar, som här kunna vara erforderliga.

Det var emellertid icke för att säga detta jag begärde ordet. Jag vill sluta med vad jag yttrade i början av mitt anförande, att den myndighet, som här angripits, har skött sitt arbete så bra, att jag såsom i viss mån målsman för denna myndighet måste protestera när den utan giltiga skäl angripes.

Herr Olsson i Broberg: Herr talman, mina herrar! Det är en mycket allvarlig sak, som reservanten här antytt för oss. Och det förvånar mig något, att herr jordbruksministern tog så pass illa upp, som han tycktes göra, de farhågor, som herr Andersson i Grimbo framförde, nämligen den risk, som kan ligga däri, att en så stor kött- och potatisimport pågått och pågår. Det var väl icke herr Anderssons mening, om jag fattade honom rätt, att på något sätt klandra myndigheterna. Det har i alla fall väckt ganska stor uppmärksamhet på många håll, att denna import pågått, som den gjort, och man har också frågat sig, huruvida den eventuellt icke i någon mån kan vara anledningen till att denna mul- och klövsjuka införts i landet.

Jag kan icke se annat än att det kan vara ganska välgörande, att

*Ang.
bekämpande
av smittosam-
ma kreaturs-
sjukdomar.
(Forts.)*

*Ang.
bekämpande
av smittosam-
ma kreaturs-
sjukdomar.*

(Forts.)

denna allmänhetens uppfattning kommer till vederbörande myndigheters kännedom. Jag vill anse, att man icke får betrakta detta såsom oberättigade anfall på myndigheterna. Det är väl ingen, som vill påstå annat, än att dessa både känna sitt ansvar och göra sitt bästa. Men å andra sidan kan man väl i alla fall ifrågasätta, huruvida icke importen av den omfattning, som här ägt rum, när den sker ifrån av sjukdom smittat land, kan vara så pass riskabel, att man åtminstone har anledning att göra sådana reflexioner, som här framkommit. Jag vill bara säga, att jag fick den uppfattningen av vad herr Andersson i Grimbo här anmärkte, att det icke var ämnat såsom något klander mot myndigheterna utan endast avsåg att vara ett påpekande av den uppfattning, som i denna fråga är rådande ute bland folket, och som kan vara ganska lämplig att få bringa till vederbörande myndigheters kännedom.

Jag vill endast hava sagt detta, då jag tycker, att det ser ut, som om herr statsrådet tog något illa vid sig av de påpekanden, som här gjordes från herr Anderssons i Grimbo sida. Jag tror icke, att det var ämnat såsom något klander, men jag måste anse det berättigat, att saken påpekas och kommer på tal.

Herr Andersson i Grimbo: Jag understryker delvis, vad den föregående talaren sade. Jag vet mig icke hava angripit medicinalstyrelsen. Jag sade endast, att den enligt min uppfattning hade tagit denna sak för lättvindigt. Jag sade, att det är som att leka med elden. Och att döma av herr jordbruksministerns yttrande förefaller det, som om jag hade rätt i min uppfattning. Han gjorde nämligen den konklusionen, att när vi hade infört två miljoner kilogram potatis till Göteborg och det icke inträffat någon mul- och klövsjuka därav, så är det ingen risk och icke så farligt. Ja, där hava vi det; vi skola fortsätta, tills detta inträffar. När sjukdomen finnes i Danmark, och då vi inse, vilken riksoflycka det skulle vara, om den inkomme hit, kan jag icke gilla, att denna sak tages så lättvindigt.

Jag skall icke angripa medicinalstyrelsen. Den står under regeringen, men jag kan säga, att den nuvarande jordbruksministern liksom den föregående enligt min mening tagit saken för lättvindigt. Det är därför icke sagt, att denna uppfattning är riktig, men det är min mening.

Här har ifrån en annan synpunkt gjorts gällande, att det är konsumenternas intressen, som naturligtvis i första hand skola omhuldas. Herr jordbruksministern sade, att han hyste sympatier för motionen. Ja, det är gott och väl. Men skall det nu vara så, att vi skola försvara konsumentintressena, så är det väl orättvist att komma med en motion om att ålägga jordbrukarna ifrån Norrland till Skåne att genom tvångsförsäkring åstadkomma en fond på många miljoner kronor. Skall det vara konsumentintressena, som skola vara avgörande för de åtgärder, vi böra vidtaga mot mul- och klövsjukan, så är det väl också rätt att såsom hittills staten betalar ut miljoner kronor för att effektivt söka hindra, att mul- och klöv-

sjukan sprides. Det ser ut, som om somliga funne det lämpligare att först låta sjukdomen komma hit, innan åtgärder vidtagas. Jag kan emellertid icke gilla detta förfaringssätt.

*Ang.
bekämpande
av smittosam-
ma kreaturs-
sjukdomar.*

(Forts.)

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 16.

Härefter föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 20, i anledning av väckt motion om avstående från kronans rätt till vissa skogslotter av donationsjords natur inom Arboga stads område. Därvid yttrade

*Ang. vissa
skogslotter
inom Arboga
stads område.*

Herr Ericsson i Arboga: Herr talman! Då jag icke reserverat mig mot utskottets utlåtande, ehuru jag deltagit i utskottets beredning av detta ärende, vill jag klargöra orsaken till varför så icke skett.

Man kom inom utskottet till den uppfattningen, att denna fråga kan av Kungl. Maj:t avgöras utan riksdagens hörande. Denna uppfattning grundar sig på ett av kammarkollegium i ärendet avgivet utlåtande. Och som den punkt, varpå utskottet grundar sin uppfattning, icke kommit att inflyta i utskottets motivering, skall jag be att här få föredraga densamma.

Kammarkollegium skriver: »Vad åter angår frågan om upplösning av det rättsliga sambandet mellan tomter och desamma tilldelade skogslotter, synes förhållandet ställa sig olika för den norra och den södra utmarken. Den förra har icke, såvitt kunnat påvisas, natur av donationsjord, och vid sådant förhållande lärer hinder från det allmännas sida icke ställas mot dithörande skogslotters skiljande från vederbörande tomter. Den södra utmarken däremot måste, enligt vad av kollegii ovan berörda underdåniga utlåtande 1909 framgår, anses vara av kronan till staden förlänad. För brytandet av samhörigheten mellan hithörande skogslotter och respektive tomter torde erfordras särskilt medgivande av Eders Maj:t. Liknande medgivanden hava förut efter hand lämnats beträffande flera städers donationsjordar, med vilka samma förhållande varit rådande, tidigare med, men senare även utan det villkor, att de frigivna ägotlotterna finge föryttras allenast tomtägare emellan.

Kollegium finner för sin del ingen betänklighet att i förevarande fall tillstyrka det ifrågasatta medgivandet utan någon sådan inskränkning, som nyss sagts. Däremot torde, i likhet med vad som skett vid de åsyftade tidigare besluten i liknande fall, vid medgivandet böra fästas det villkor, att ifrågavarande skogslotter skola bibehålla egenskapen av donerad jord och såsom sådan vara underkastad alla de villkor och bestämmelser, som för den till städerna donerade jord i allmänhet äro eller framdeles kunna varda föreskrivna.»

Då nu frågan befinner sig i det läge, den för närvarande gör, är detta orsaken till, att jag icke vid utskottets utlåtande fogat nå-

Ang. vissa
skogslotter
inom Arboga
stads område.
(Forts.)

gon reservation till förmån för min motion. — Jag har därför, herr talman, icke heller nu något särskilt yrkande att göra.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 17.

Slutligen föredrogs andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående indragning av landsfogdetjänsterna; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 18.

Herr *Eriksson* i Grängesberg avlämnade två motioner, nämligen:

nr 272, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 101, angående viss garanti åt de svenska sockerfabriksaktiebolagen; och

nr 273, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 102, angående införselmonopol jämte fastställande av högsta pris å socker.

Dessa motioner blevo på begäran genast remitterade, den förra till jordbruksutskottet och den senare till bevillningsutskottet.

Vidare avgåvos två motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 86, om ändring i vissa delar av lagen den 2 december 1892 angående lindring i rustnings- och roteringsbesvärerna, nämligen:

nr 274, av herr *Magnusson* i Skövde; och
nr 275, av herr *Nilsson* i Landeryd *m. fl.*

Sistnämnda två motioner bordlades.

§ 19.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av väckt motion om ändring i bestämmelserna angående opinionsnämnden; och

nr 20, i anledning av väckt motion om införande i vallagen av bestämmelser angående åsättande genom stämpling av viss beteckning å de av män och viss annan beteckning å de av kvinnor avlämnade valkuvert och valsedlar;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 11 A, angående regleringen av utgifterna under riksstatens för år 1922 elfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna; och

nr 11 B, angående regleringen av utgifterna under tilläggsstatens för år 1921 elfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna;

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av väckta motioner i fråga om skrivelse till Kungl. Maj:t angående kooperativ jordbruksdrift; samt

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om bolags och enskildas förvärv av landets naturrikedomar.

§ 20.

Justerades protokollsutdrag.

§ 21.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>P. S. Hedlund</i> i Östersund	under 5 dagar fr. o. m. den 8 mars,
» <i>Pettersson</i> i Södertälje	» 11 » » » 7 »
» <i>Jensen</i>	» 2 » » » 6 »
» <i>Sjölander</i>	» den 9 mars och
» <i>Vennerström</i>	» 2 dagar fr. o. m. den 7 mars

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.26 e. m.

In fidem
Per Cronvall.